

Luonnos 30.11.2012

Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Lakiin ehdotetaan koottavaksi lainsäädännössä nykyisin hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset. Lisäksi ehdotetaan, että toisen asteen opiskelijat saisivat vastaavat opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut kuin perusasteen oppilaat. Ehdotuksen mukaan jokaisella opetuksen ja koulutuksen järjestäjällä tulisi olla käytettävissä koulun tai oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämänä opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja. Psykologin ja kuraattorin palveluja olisi oikeus saada laissa säädetyssä määräjassa. Laissa säädettäisiin myös terveydenhoitajan ja lääkärin saavutettavuudesta.

Laissa säädettäisiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta laatia opiskeluhuollon hyvinvointisuunnitelma yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Suunnitelmaan olisi kirjattava muun muassa opiskeluhuollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhuoltopalveluista sekä toimet, joilla vahvistetaan opiskeluympäristön ja yhteisön hyvinvoinnin edistämistä ja opiskelijoiden varhaista tukea. Suunnitelma hyväksyttäisiin osana lastensuojelulain (417/2007) mukaista lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja se olisi otettava huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja – suunnitelmaa laadittaessa. Yhteistyössä tulisi huomioida myös nuorisolain mukaisen yhteistoimintaverkoston toiminta. Yhteistyön tavoitteena on välttää päällekkäistä toimintaa ja estää katvealueiden syntymistä lasten ja nuorten hyvinvointipalveluissa. Opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten olisi laadittava koulu- ja oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma.

Opiskeluhuollon valtakunnallisesta ohjauksesta vastaisi Opetushallitus sekä terveydenhuollon ja psykologi- ja kuraattoripalvelujen osalta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, joka vastaisi osaltaan myös arvioinnin ja tietojenkeruun toteuttamisesta.

Lisäksi laissa säädettäisiin tietosuojasta ja korostettaisiin oppilaiden ja opiskelijoiden sekä huoltajien vaikutusmahdollisuuksia opiskeluhoitoa koskevissa asioissa. Opetuksen tai koulutuksen järjestäjän olisi asetettava opiskeluhoitoon yleistä suunnittelua, kehittämistä, ohjausta ja arviointia varten monialainen opiskeluhoitoon ohjausryhmä. Lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän olisi asetettava oppilaitoskohtainen monialainen opiskeluhoitoryhmä. Lisäksi yksittäisen opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhoitoon palvelujen järjestämiseksi olisi opiskeluhoitoon tarpeen mukaan koottava asiantuntijaryhmiä.

Esityksen mukaan koulunkäynnin tukea koskeva lastensuojelulain 9 § kumottaisiin ja hyvinvointisuunnitelmia koskeva 12 § muutettaisiin. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta säädettäisiin edelleen terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä.

Sisällys

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Hallitusohjelmassa edellytetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö kehittävät yhdessä oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011 – 2016 esitetään, että oppilas- ja opiskeluhoitoa kehitetään yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa painottaen toisen asteen opiskelijoiden opiskeluhoitoon palveluja ja että säädetään laki opiskeluhoitoon tulemaan voimaan 1.1.2014.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoon tilaa on selvitetty Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmässä (STM selvityksiä 2006:33) sekä Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmässä (STM selvityksiä 2009:34). Lainsäädännössä oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset ovat hajallaan ja toiminnan koordinointi kuntatasolla on jäsentymätöntä. Oppilas- ja opiskelijahuoltoon puutteet ovat tulleet esiin muun muassa Opetushallituksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL)

peruskoulujen johdolle syksyllä 2009 ja 2011 tekemissä tutkimuksissa sekä samojen tahojen ammatillisille oppilaitoksille ja lukioille syksyllä 2008 tekemissä kyselyissä. Koulutuksen arviointineuvosto teki perusteellisen arvioinnin ammatillisten oppilaitosten opiskelijahuollon toteutumisesta vuonna 2009. THL on tehnyt seurantakyselyn lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten johdolle syksyllä 2012. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa on tarkasteltu THL:n Terveystiedon edistämisaktiivisuus perusterveydenhuollossa kyselyissä 2010 ja 2012 sekä sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä opiskeluterveydenhuollon tilasta syksyllä 2011. Selvityksistä käy muun muassa ilmi, että oppilaille ja opiskelijoille järjestettävä psykososiaalinen tuki on parantunut ainakin peruskouluissa, mutta on edelleen riittämätöntä ja se on jakautunut maantieteellisesti epätasaisesti.

Oikeuskansleri puuttui tammikuussa 2009 peruskoulujen oppilashuollon toimivuuteen ja turvalliseen opiskeluympäristöön. Edelleen helmikuussa 2010 oikeuskansleri kiinnitti antamassaan päätöksessä huomiota oppilashuollon toteutumiseen peruskoulussa. Vuonna 2011 oikeuskanslerin mielestä oppilashuollon tilannetta tai sen kehittymistä ei voi pitää tyydyttävänä. Vuonna 2012 ottaessaan kantaa perusopetuslain mukaisen oppilashuollon toteutumiseen peruskouluissa oikeuskansleri totesi johtopäätöksensä, että valtion antama ohjeistus ei edistä yhdenvertaisuutta, kunnallinen resursointikyky ja – halukkuus vaihtelee ja kattava ja tehokas valvonta ei ole mahdollista. Kuntia on pyritty ohjaamaan oppilashuollon asianmukaiseen toteuttamiseen lähinnä tietoa antamalla eli ei-sitovalla informaatio-ohjauksella. Oikeuskanslerin mukaan oppilashuollon asianmukainen toteutuminen vaatii nykyistä velvoittavampia ja sisältöjä täsmällisemmin määrittäviä säännöksiä. Säännösten asettamat velvollisuudet kuitenkin käytännössä vesittyvät, ellei ole toimivaa valvontajärjestelmää. Valvonta puolestaan edellyttää oikeuskanslerin mukaan jonkinlaisia tehosteita tuekseen.

Tietosuojavaltuutettu kiinnitti lausunnossaan syksyllä 2010 huomiota tietosuojaa koskeviin puutteisiin oppilashuollossa. Oppilashuoltoa koskevat säännökset ovat puutteelliset ja niitä on tietosuojavaltuutetun mukaan syytä tarkistaa, jotta oppilaat voivat käyttää oppilashuollon palveluita. Sekä oppilashuoltopalveluita käyttävien että palveluita antavien oikeusturva edellyttää, että henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset ovat selkeitä ja riittävän yksityiskohtaisia.

Valtiontalouden kehyspäätöksessä vuosille 2013 -2016 oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseen kohdennetaan 13 miljoonaa euroa vuositasolla vuodesta 2014 eteenpäin.

2. Nykytila

2.1. Oppilas- ja opiskelijahuolto lainsäädännössä

Oppilas- ja opiskelijahuollosta säädetään koululaeissa, terveydenhuoltolaissa ja sen nojalla annetussa asetuksessa, lastensuojelulaissa sekä Opetushallituksen hyväksymissä opetussuunnitelmien perusteissa ja niihin pohjautuvissa paikallisissa opetuksen ja koulutuksenjärjestäjien hyväksymissä opetussuunnitelmissa.

Perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta

Vuonna 2003 perusopetuslakia (628/1998), lukiolakia (629/1998) ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia (630/1998) muutettiin täydentämällä oppilas- ja opiskelijahuoltoon koskevia säännöksiä. Opetussuunnitelman perusteisiin lisättiin oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön keskeiset periaatteet.

Perusopetus

Perusopetuksessa olevat oppilaat saivat subjektiivisen oikeuden oppilashuoltoon jo vuonna 2003. Perusopetuslain oppilashuoltoon koskevia säännöksiä uusittiin vuoden 2011 alusta lukien. Lain 31 a §:n mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Säännös turvaa perusopetuksen oppilaille subjektiivisen oikeuden koulun järjestämään oppilashuoltoon sekä lastensuojelulain (417/2007) 9 §:ssä säädettyihin psykologi- ja kuraattoripalveluihin.

Perusopetuslain 15 §:n mukaan opetuksen järjestäjän tulee määrätä myös kodin ja koulun yhteistyön sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavasta. Perusopetuslain 29 §:n mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Perusopetuslaissa säädetään oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta. Esiopetukseen sovelletaan kaikkia niitä perusopetuslain säännöksiä, joissa sitä ei nimenomaisesti ole rajattu pois tai joihin säännös ei sen luonteen vuoksi sovi. Näin ollen esiopetukseen sovelletaan opetuksen järjestämipaikasta riippumatta perusopetuslain oppilashuoltoon koskevia säännöksiä. Jos esiopetusta järjestetään päivähoitopaikassa, sovelletaan lisäksi toissijaisesti päivähoiton säännöksiä.

Lukio

Lukiolain 29 a §:n mukaan opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Säännöksen mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin.

Ammatillinen koulutus

Opiskelijahuollosta säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 37 a §:ssä Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin. Tarkemmin opiskelijahuollosta määrätään tutkinnon perusteissa.

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki muuttui ns. SORA -lainsäädännön tullessa voimaan 1.1.2012 lukien. Uusien säännösten tavoitteena on parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä lisäämällä koulutuksen järjestäjien mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin, jotka liittyvät opiskelijoita koskeviin soveltumattomuus- ja turvallisuuskysymyksiin. Sora-säännöksillä tarkennettiin opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä ja kurinpitoa koskevia säännöksiä sekä lisättiin lakiin opiskeluoikeuden peruuttamista ja opiskelijoiden huumausainetestausta koskevat säännökset. Sora-lainsäädäntöön liittyvät tavoitteet ja terveydentilaan liittyvien vaatimusten täsmentäminen tulevat korostamaan selkeästi opiskeluhuollon ja sen osana opiskeluterveydenhuollon merkitystä ammatillisessa koulutuksessa.

Terveydenhuoltolaki

Perusopetuksen oppilaiden kouluterveydenhuolto on terveydenhuoltolain nojalla kunnan terveydenhuollon vastuulle kuuluvaa toimintaa. Terveydenhuoltolain 16 §:n 2 momentin mukaan kouluterveydenhuoltoon sisältyvät. 1) kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden valvonta sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein, vuosiluokittain oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen; 3) oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen; 4) oppilaan suun terveystarkastukset vähintään kolme kertaa ja yksilöllisen tarpeen mukaisesti; 5) oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen var-

hainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen; 6) oppilaan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset. Kunnan on kouluterveydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa sekä muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kouluterveydenhuolto on osa oppilashuoltoa. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistuttava perusopetuslain 15 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä koulun tai oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Esiopetuksessa olevien lasten ja heidän perheidensä terveydenhoito järjestetään terveydenhuoltolain 15 §:n mukaisina neuvolapalveluina.

Esiopetuksessa olevien lasten ja heidän perheidensä terveydenhoito järjestetään terveydenhuoltolain 15 §:n mukaisina neuvolapalveluina.

Opiskeluterveydenhuollolla tarkoitetaan toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen opiskeluterveydenhuoltoa. Lukiot kuuluivat kouluterveydenhuollon piiriin vuoteen 2006 asti, jolloin kansanterveyslakiin tehtiin asiaa koskeva muutos. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla.

Terveydenhuoltolain 17 §:n 2 momentin mukaan opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät: 1) oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein; 2) opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraaminen ja edistäminen, johon sisältyvät lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoille kaksi määräaikaista terveystarkastusta ja kaikille opiskelijoille terveystarkastukset yksilöllisen tarpeen mukaan; 3) terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen opiskelijoille, mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto mukaan lukien; 4) opiskelijoiden erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä opiskelijoiden tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai -hoitoon ohjaaminen. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Opiskeluterveydenhuolto on osa opiskelijahuoltoa.

Kunnan perusterveydenhuollon on opiskeluterveydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä alaikäisen opiskelijan vanhempien ja huoltajien, muun opiskelijahuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistuttava lukiolain 11 §:n sekä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 14 §:n mukaisen ope-
tussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee opiskelijahuoltoa sekä koulun tai oppilaitok-
sen ja kodin välistä yhteistyötä.

Asetus koulu ja opiskeluterveydenhuollosta

Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun-
terveydenhuollosta annetulla valtioneuvoston asetuksella (338/2011) vahvistetaan kouluterveyden-
huoltoa osana oppilashuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa osana opiskelijahuoltoa. Kunnan on jär-
jestettävä asetuksen mukaiset määräaikaisten terveystarkastukset ja suun terveystarkastukset oppilail-
le ja opiskelijoille, tarpeen mukaiset erikoistutkimukset kouluterveydenhuollossa sekä yksilöllisen
tarpeen ja kehitysvaiheen mukaista terveysneuvontaa. Asetus vahvistaa vanhempien kanssa tehtävää
yhteistyötä. Kouluterveydenhuollossa tarkastuksista kolme on laajaa, jolloin niissä selvitetään aina
myös vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia sekä perheen elinoloja. Asetuksella
täsmennetään erityisen tuen järjestämistä ja opiskeluympäristön ja -yhteisön hyvinvoinnin edistä-
mistä sekä terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestämistä yhtenäisenä kokonaisuutena opiskelu-
terveydenhuollossa.

Asetuksen toimeenpanon tueksi korotettiin kuntien saamien peruspalvelujen valtionosuuksia yh-
teensä 18.5 miljoonalla eurolla 2011 lähtien.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira valvoo yhteistyössä aluehallintovirastojen
kanssa asetuksen toimeenpanoa valvontaohjelman 2012 - 2014 (2012:1) avulla. Valvontaohjelma
sisältää valvonnan kohteet ja puuttumiskriteerit ja vuosittain vaihtuvat valvonnan painopisteet.
Vuonna 2012 painopisteinä ovat laajat terveystarkastukset ja kouluterveydenhuolto kokonaisuutena
ja vuonna 2013 neuvolatoiminta ja opiskeluterveydenhuolto. Vuoden 2012 valvontatoimenpiteet
ovat käynnistyneet THL:n vuoden 2012 seurantatulosten perusteella. Valvontaohjelma on valvon-
nan uusi työväline, jonka tarkoituksena on tehostaa ja yhtenäistää valvontatoimenpiteitä.

Lastensuojelulaki

Vuoden 2008 alusta tuli voimaan uusi lastensuojelulaki (417/2007). Lain 8 §:n mukaan kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulutointa sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa ja kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Kunnassa tulee eri viranomaisten yhteistyönä seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia (7§). Lain 12 §:n mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman tulee sisältää muun muassa tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä toimista ja palveluista, lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista sekä yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten, yhteisöjen ja laitosten välillä.

Lastensuojelulain 9 §:n 1 momentin mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Pykälän 2 momentin mukaan perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetun opetuksen järjestäjä vastaa edellä 1 momentissa tarkoitettujen palvelujen järjestämisestä oppilailleen.

Säännöksessä ei lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen osalta säädetä koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelujen järjestämisvelvoitetta.

Oppilas- ja opiskelijahuolto opetussuunnitelmien perusteissa

Perusopetus

Vuoden 2003 koululakiuudistuksen yhteydessä Opetushallituksen tehtäväksi tuli määrätä opetussuunnitelman perusteissa oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun tai oppilaitoksen yhteistyön keskeiset periaatteet. Koulutusta koskevan lainsäädännön mukaan Opetushallitus on valmistellut opetussuunnitelman perusteet esiopetusta, oppilas- ja opiskelijahuoltoa sekä kodin ja koulun tai oppilaitoksen yhteistyötä koskevilta osin yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan oppilashuollossa tulee kuvata toiminta kouluyhteisön terveyden, hyvinvoinnin, turvallisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja vuorovaikutuksen edistämiseksi. Opetussuunnitelmien perusteiden mukaan opetuksen järjestäjän hyväksymään opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma, jossa kuvataan oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet. Suunnitelmassa tulee kuvata toimenpiteet ja työn- ja vastuunjako ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Tavoitteena on sekä yksilöllisen että yhteisöllisen tuen avulla taata oppilaille terve ja turvallinen opiskeluympäristö. Opetussuunnitelmat tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpänön kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

Opetushallitus päätti 29.10.2010 muuttaa ja täydentää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Tällöin opetussuunnitelman sisältöä ja opetuksen järjestämisen lähtökohtia koskevia lukuja täydennettiin. Lisäksi muutettiin opetusmenetelmiä ja työtapoja, oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja tuen muotoja sekä oppilaan arviointia koskevia lukuja. Muutokset perustuivat lakiin perusopetuslain muuttamisesta (642/2010). Opetushallituksen määräys on voimassa 1.1.2011 alkaen toistaiseksi. Määräys edellytti perusopetuksen järjestäjiltä opetussuunnitelman muuttamista ja täydentämistä. Opetuksen järjestäjällä oli mahdollisuus ottaa opetussuunnitelma käyttöön 1.1.2011 ja sen tuli ottaa opetussuunnitelma käyttöön viimeistään 1.8.2011.

Lukio

Lukion opetussuunnitelman perusteissa opiskelijahuolto määrittellään opiskelijoiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimiseksi. Tavoitteena on luoda turvallinen ja terve opiskelu- ja työympäristö sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee määrittellä mm. opiskelijalle tarjottava tuki ja ohjaus opiskeluun sekä kehitykseen tai elämäntilanteeseen liittyvissä fyysisissä, psyykkisissä ja sosiaalisissa vaikeuksissa, eri hallintokuntien yhteistyö ja paikalliset tukiverkostot opiskelijan tarvitsemien palvelujen turvaamiseksi ja opiskelijan ohjaamiseksi tarvittaviin palveluihin ja oppilaitoksen suunnitelma, jossa määrittellään toiminta opiskeluyhteisön terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi sekä menettelytavat ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa kuten kiusaaminen, väkivalta, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö, erilaiset onnettomuudet ja kuolemantapaukset.

Ammatillinen koulutus

Opetushallitus tarkisti vuosina 2006 - 2010 kaikkien ammatillisten perustutkintojen tutkintojen perusteet sekä maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen ja vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen perusteet. Samalla tutkintorakennetta tarkistettiin. Tutkinnon perusteissa ovat myös määräykset opinto-ohjauksesta, henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta, erityisopetuksen järjestämisestä, henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta suunnitelmasta (HOJKS), kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä ja opiskelijahuollon järjestämisestä.

Opetushallitus muutti kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteita (opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteita) 23.12.2011 annetulla määräyksellä liittyen ns. SORA-lainsäädännön tuomiin muutoksiin. Määräykset ovat voimassa 1.1.2012 alkaen toistaiseksi.

Opiskelijahuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Tavoitteena on tukea opiskelijaa sekä säilyttää oppilaitosyhteisön toimintakyky fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa. Opiskelijahuollon tulee edistää oppimisvaikeuksien ja opiskelijan terveydentilasta tai toimintakyvyn muutoksista johtuvien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä. Nuorten opiskelijoiden kohdalla koulutuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä huoltajien kanssa.

Koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamista antamalla opetussuunnitelmassaan toimintaohjeita, jotka edistävät opiskelijoiden terveyttä ja turvallisuutta, erilaisten ongelmien varhaista tunnistamista ja niiden syntymisen ennaltaehkäisyä. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa ohjeita oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvien asioiden hoitamisesta, kuten opiskelijan opetukseen osallistumisesta, opinnoissa edistymisen seurannasta ja oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa asumisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia yhteistyössä opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon toimijoiden kanssa tupakointia, nuuskaamista sekä päihteiden ja huumeiden käyttöä ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 34 a §:n 3 momentin mukaisesti koulutuksen järjestäjän tulee yhteistyössä opiskelijahuollon toimijoiden kanssa laatia kirjalliset toimintaohjeet opiskelijoiden päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmiin puuttumiseksi. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla kriisisuunnitelma ja toimintaohjeet myös kiusaamisen, häirinnän, käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalta. Koulutuksen järjestäjän tulee seurata opiskelijahuollon toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpitei-

siin. Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oman oppilaitosyhteisönsä hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Kaikilla opiskelijoiden kanssa oppilaitosyhteisössä työskentelevillä on vastuuta opiskelijahuollosta.

Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen.

Opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmaa laadittaessa ottaa huomioon kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa terveydenhuoltolain ja lastensuojelulain velvoitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisessä. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskelijaterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää opiskelijoiden palautetta.

Ammatillisen koulutuksen aikana opiskelijalle tulee tiedottaa ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta, eri hallinnonalojen palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja tutkintokohtaisista terveydentilavaatimuksista, toimintakyvystä sekä muista opintoihin liittyvistä edellytyksistä. Työsäöppimisen työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvistä asioista tulee tiedottaa opiskelijan lisäksi alaikäisen opiskelijan huoltajalle. Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että opiskelijat tuntevat oppilaitoksessa noudatettavat järjestyssäännöt. Opiskelijan omaa vastuuta tulee korostaa oppilaitoksen sääntöjen ja muiden ohjeiden noudattamisessa.

Oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstö

Kouluissa ja oppilaitoksissa oppilas- ja opiskelijahuoltoa toteuttavat käytännössä useimmin rehtori, opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat, koulunkäyntiavustajat, koulupsykologit ja koulukuraattorit sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajat ja lääkärit. Oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamiseen saattaa osallistua myös muita oppilaan oppimista ja hyvinvointia edistäviä ammattihenkilöitä. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyö on moniammatillista yhteistyötä, jossa opetus- ja sivistystoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen palvelut sovitetaan yhteen.

Yleensä rehtori johtaa oppilas- ja opiskelijahuoltoa ja vastaa opetussuunnitelman mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamisesta, kehittamisestä ja arvioinnista. Hän huolehtii, että kouluuyhteisön kaikki jäsenet osallistuvat ja toteuttavat opetussuunnitelman mukaista oppilas- ja opiskelijahuoltoa.

Oppilas- ja opiskelijahuolto on osa opettajan perustyötä. Tämä tulee ilmi esimerkiksi perusopetuksessa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (433/2012) 2 §:ssä, jonka mukaan opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua tasapainoisiksi, terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi. Asetuksen 2 §:n mukaan opetuksen tulee edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta ja arjenhallintaa sekä kehittää niihin liittyviä valmiuksia. Asetuksen 4 §:ssä säädetään myös kodin ja koulun yhteistyöstä. Koulun toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä, huomioida oppilaiden yksilölliset tarpeet, tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta.

Opettajan tehtävänä on huolehtia luokastaan kokonaisuutena sekä opetustyöhön liittyvästä turvallisuudesta, järjestyksestä ja hyvinvoinnista. Opettaja seuraa jokaisen oppilaan yksilöllistä oppimista, työskentelyä ja hyvinvointia sekä seuraa poissaoloja. Opettaja kohtaa työssään oppilashuollollisia ongelmia, joiden perusteella käynnistyy usein moniammatillinen yhteistyö. Kodin ja koulun yhteistyö on tärkeä osa opettajan työtä.

Lukiolain 2 §:n mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Vastaavankaltainen säännös on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 5 §:ssä.

Koulupsykologi tarjoaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen opetuksen järjestämisessä tarvittavaa psykologista asiantuntijuutta osana oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Psykologin toteuttama asiakastyö perustuu aina luottamukselliseen ja tasavertaiseen yhteistyöhön.

Koulukuraattorin työ mahdollistaa kunnan koululaitoksen piirissä oleville oppilaille kasvatuksen tukemiseen liittyvän yksilö- ja yhteisötason ennaltaehkäisevän sosiaalityön ja varhaisen tuen kuten lastensuojelulaki edellyttää. Koulukuraattori tukee oppilaiden sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia ja oppivelvollisuuden suorittamista. Koulukuraattorin tehtäviin vaadittavasta kelpoisuudesta ei ole

erityissäännöksiä, joten sovellettavaksi tulee sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 11 §, jonka mukaan kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva ammattitutkinto tai muu soveltuva koulutus. Soveltuvan koulutuksen määrittely on jäänyt viimekädessä työnantajan tehtäväksi.

Kouluterveydenhoitaja osallistuu oppilaiden terveydenhoidon ja terveyden edistämisen asiantuntijana opetussuunnitelman valmisteluun, terveystiedon opetukseen, oppilashuollon toimintaan sekä koulun sisäiseen ja ulkoiseen arviointiin. Hän seuraa oppilaiden kasvua ja kehitystä sekä kouluyhteisön hyvinvointia, selvittelee oppilaiden kanssa heidän ongelmiaan, tukee oppilaita ja heidän vanhempiaan. Kouluterveydenhoitaja vastaa oppilaiden vuosittaisista terveystarkastuksista yhteistyössä lääkärin kanssa, oppilaskohtaisesta yhteistyöstä vanhempien ja opettajien kanssa, oppilaiden ohjauksesta tarvittaessa koululääkärin tai muiden asiantuntijoiden jatkotutkimuksiin sekä ensiavusta ja siihen liittyvästä hoitotyöstä koulussa.

Koululääkäri vastaa lääketieteellisenä asiantuntijana kouluterveydenhuollosta ja osallistuu opetussuunnitelman valmisteluun, oppilashuoltoryhmän toimintaan, terveystiedon opetukseen sekä koulun sisäiseen ja ulkoiseen arviointiin. Yhteistyössä kouluterveydenhoitajan kanssa hän huolehtii terveystarkastuksista ja kouluyhteisön terveyden ja turvallisuuden tarkastamisesta. Koululääkäri vastaa koulutyöhön ja opiskeluun liittyvistä lääkärintausunnoista, lääketieteellisen asiantuntemuksen tuomisesta oppilashuoltoryhmään ja terveystiedon opetukseen sekä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten oppilaiden hoito- ja kuntoutussuunnitelmien sovittamisesta yhteen koulutyön kanssa.

Opiskeluterveydenhuollossa terveydenhoitajan ja lääkärin tehtäviin kuuluu sekä terveydenhoito että sairaanhoito. Opiskeluterveydenhuollossa on huomioitava opiskelijoiden ikä, kehitysvaihe ja ammatinvalintaan sekä opiskelukykyyhin liittyvät kysymykset. Haasteena on varmistaa, että terveyden- ja sairaanhoito muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja että mielenterveys-, päihde- ja seksuaaliterveydenpalvelujen laatu ja määrä ovat riittävällä tasolla.

Henkilötietojen käsittely, julkisuus ja salassapito oppilas- ja opiskelijahuollossa

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on suojattu. Perustuslain esitöiden (HE 309/1993 vp) mukaan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisen tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Mainittu säännös sisältää lainsäädäntöä koskevan toimeksiannon, jonka mukaan

henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Henkilötietojen käsittelystä säädetään tarkemmin henkilötietolaissa (523/1999) sekä erityislainsäädännössä.

Henkilötietolaissa yleislakina säädetään viranomaisen tai muun tahon oikeudesta kerätä ja käsitellä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisia tietoja. Henkilötietolaissa arkaluonteisiksi säädettyjä henkilötietoja on oikeus kerätä ja tallettaa, jos kyse on viranomaiselle tai muulle taholle välittömästi laissa säädetystä tehtävästä. Kunkin tahon tehtävien määrittelystä riippuu, mitä henkilötietoja ne voivat käsitellä.

Viranomaisten ja muiden tahojen tehtävät ja niihin liittyvä oikeus käsitellä henkilötietoja perustuu kutakin tahoja koskevaan erityislainsäädäntöön. Oppilashuolto perustuu perusopetuslain 31 a §:ssä säädettyyn opetuksen järjestäjän toimintaan, terveydenhuoltolaissa säädettyyn kouluterveydenhuoltoon ja lastensuojelulaissa säädettyyn kasvatuksen tukemiseen.

Henkilöä koskevien tietojen käsittelyssä oppilaan asemaa suojaa luottamuksellisuus, joka ilmenee lainsäädännössä salassapitovelvollisuutta koskevinä säännöksinä. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Säännöksen mukaan lähtökohtana on viranomaisen asiakirjan julkisuus. Salassapidon peruste tulee ilmetä laista.

Salassapitovelvollisuus jakaantuu asiakirjasalaisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen. Salassapitovelvollisuuteen kuuluu myös tietojen hyväksikäyttökielto. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöhön osallistuvien ammattihenkilöiden tietojen salassapitoa ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä sisältyy koulutusta koskevaan lainsäädäntöön, sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sekä yleislainsäädäntöön.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999, julkisuuslaki) säädetään julkisuuden ja salassapidon yleisistä periaatteista. Salassapidon perusteista säädetään julkisuuslain 24 §:ssä ja sen 1 momentin kohdat 25, 30 ja 32 ovat merkityksellisimmät oppilas- ja opiskelijahuollon kannalta. Mainitun 30 kohdan nojalla oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ovat ehdottomasti salassa pidettäviä. Oppilashuollon asiakirjoihin voi sisältyä esimerkiksi oppilaan terveydentilaa koskevia asioita, jotka ovat sinällään myös muiden säännösten perusteella salassa pidettäviä asiakirjoja. Julkisuuslakia sovelletaan myös yksityisissä kouluissa lain 4 §:n 2 momentin nojalla. Sen mukaan julkisuuslaissa tarkoitettuna viranomaisena pidetään julkisia tehtäviä hoitavia yhteisöjä, laitoksia, sää-

tiöitä ja yksityisiä henkilöitä niiden käyttäessä julkista valtaa. Valtioneuvoston myöntämän järjestämisluvan saaneet yksityiset opetuksen järjestäjät hoitavat julkista tehtävää antaessaan opetusta perusopetuslain mukaisesti. Julkista valtaa opetuksen järjestäjät käyttävät muun muassa opintososiaalisia etuja myöntäessään, tutkintotodistuksia antaessaan, kurinpitorangaistuksia määrätessään ja oppilaita erityisopetukseen siirtäessään.

Perusopetuslain 40 §:n 1 momentin mukaan opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, perusopetuslain 37 §:ssä tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat perusopetuslain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai perusopetuslaissa tarkoitetun koulun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Vastaavansisältöinen säännös on lukiolain 32 §:ssä.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain SORA-säännöksiin sisältyy useita opiskelijan terveydentilan ja toimintakyvyn arvioimiseen liittyviä säännöksiä. Opiskelijaksi pyrkivän tulee lain 27 b §:n mukaisesti antaa koulutuksen järjestäjän pyynnöstä opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämät terveydentilaansa koskevat tiedot. Opintojen aikana opiskelija voidaan lain 32 a §:n mukaisesti määrätä laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamiin tarkastuksiin ja tutkimuksiin, jos on perusteltua aihetta epäillä, että opiskeluoikeus tulisi peruuttaa opiskelijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvän esteen vuoksi. Koulutuksen järjestäjä voi myös velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen, jos on perusteltua aihetta epäillä, että opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena opintoihin kuuluvissa käytännön tehtävissä tai työssäoppimisessa tai että opiskelijalla on riippuvuus huumeista ja muut lain 34 a §:ssä säädetyt edellytykset huumausainetestaukseen määrittämiseksi täyttyvät.

SORA-säännösten voimaantulon yhteydessä tarkennettiin myös ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisia tiedonsaantioikeutta ja arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Tietojensaantia koskevan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 43 §:n 4 momentin mukaan opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja on tiedonhaltijalla salassapitosäännösten estämättä oikeus antaa oppilaitoksen rehtorille tai johtajalle ja oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi, opinto-ohjauksesta vastaaville henkilölle muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten, opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten, työssäoppimisesta vastaaville

henkilöille opiskelijan sekä työssäoppimispaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi sekä poliisille ja koulutuksen järjestäjän edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä, välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi tai mikäli opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle. Tiedonhaltija edellä mainituissa tilanteissa voi olla esimerkiksi opinto-ohjaaja tai opiskeluterveydenhuollosta vastaava henkilö.

Opiskelijaksi pyrkivän ja opiskelijan terveydentilaa koskevia ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 42 §:n 1 momentissa määriteltyjä tietoja saavat käsitellä vain ne, jotka valmistelevat tai tekevät päätöksen opiskelijaksi ottamisesta, opiskeluoikeuden peruuttamisesta, opiskeluoikeuden palauttamisesta tai kurinpidosta taikka antavat lausuntoja mainituista asioista. Koulutuksen järjestäjän tulee määrittellä ne tehtävät, joihin sisältyy tällaisten arkaluonteisten tietojen käsittelyä sekä päättää niistä koulutuksen järjestäjän toimitelmista ja ammattihenkilöistä, joilla on lain 42 §:n mukaisesti oikeus arkaluonteisten tietojen käsittelyyn.

Kouluterveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevat salassapitosäännökset ovat julkisuuslain lisäksi terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä. Terveydenhuoltoa koskeva salassapitovelvollisuuden sääntely selkiytyi julkisuuslain voimaantullessa, jolloin useat salassapitoa koskevat erityissäännökset kumottiin. Noudatettavina ovat kuitenkin edelleen potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992, potilaslaki) potilasasiakirjoja koskevat säännökset ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 16 ja 17 §:ssä olevat säännökset salassapitovelvollisuudesta. Potilaslain 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Pykälän 2 momentissa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilön ja terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevän henkilön velvollisuudesta pitää salassa potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot, jos potilas tai hänen laillinen edustajansa ei ole antanut siihen kirjallista suostumusta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) asiakirjasalaisuutta koskevassa 14 §:n 1 momentissa säädetään salassa pidettäväksi sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta ja muusta yksityisestä henkilöstä. Pykälän 2 momentissa säädetään erikseen asiakirjasalaisuuden sisällöstä ja 15 §:ssä vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Tietojen antamisesta oppilashuollossa säädetään eri laeissa. Julkisuuslain 7 luvussa säädetään viranomaisen oikeudesta antaa salassa pidettäviä tietoja. Mainitut säännökset eivät kuitenkaan velvoi-

ta salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen. Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan salassa pidettävän tiedon voi luovuttaa vain, jos lailla niin säädetään. Säännöksen perustelujen mukaan viranomaisen oikeus tietojen saamiseen määräytyy pääasiassa erityislainsäädännön mukaisesti. Säännöksessä edellytetään erityislain nimenomaista säännöstä oikeudesta tai velvollisuudesta antaa tai saada salassa pidettävä tieto. Säännöksestä pitää ilmetä tiedon luovutuksen sallittavuus salassapitosäännöksistä riippumatta, samoin kuin se, mitkä salassapitoperusteet säännös syrjäyttää. Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään viranomaisen oikeudesta antaa tieto salassa pidettävästä asiakirjasta, jos se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa.

Opetuksessa ja oppilashuollossa salassa pidettäviä tietoja voidaan antaa perusopetuslain 40 §:n 2 momentin nojalla. Säännöksen mukaan oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja tämän lain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Vastaavankaltainen säännös on lukiolain 32 §:ssä.

Perusopetuslain 40 §:n 3 momentin mukaisesti oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta.

Perusopetuslain 40 §:n 4 momentissa säädetään tietojen luovutuksesta niissä tilanteissa, jolloin oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän järjestämään opetukseen. Puheena olevan lainkohdan mukaan aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä.

Perusopetuslain 41 §:ssä säädetään opetuksen järjestäjän tiedonsaantioikeudesta. Kyseisen lainkohdan mukaan opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä.

Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen antamisesta säädetään potilaslain 13 §:ssä tyhjentävästi. Pykälän 2 momentissa säädetään oikeudesta antaa potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja potilaan tai

hänen laillisen edustajansa kirjalliseen ja nimenomaiseen suostumukseen perusteella. Pykälän 3 momentin nojalla tiedot voidaan antaa, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Säännöksessä säädetään myös potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen antamisesta terveydenhuollon sisällä.

Sosiaalihuollon asiakaslaissa on julkisuuslakia täydentäviä erityissäännöksiä, jotka antavat oikeuden luovuttaa salassa pidettäviä tietoja. Lähtökohtana salassa pidettävien tietojen luovuttamisessa on asiakkaan suostumus tietojen antamiseen. Jos suostumusta ei saada, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n 1 momentin nojalla antaa salassapitovelvollisuuden estämättä asiakirjasta tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Oikeudelle antaa tietoja on lisäksi säädetty kolme vaihtoehtoista lisäedellytystä. Niiden mukaan salassa pidettävä tieto voidaan luovuttaa esimerkiksi silloin, kun tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi tai asiakkaan välttämättömien etujen tai oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä. Pykälässä tarkoitettuja tietoja voidaan luovuttaa sosiaalihuollon viranomaisen ohella muulle viranomaiselle. Opetustoimessa kyseeseen voivat tulla lähinnä opetuksessa tarvittavien tukitoimien, erityisopetuksen tai muun vastaavan tarpeen selvittämiseksi tai niihin liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi tarvittavat tiedot.

Sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:ssä säädetään muun muassa koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa hallussaan olevia tietoja ja selvityksiä sosiaalihuollon viranomaiselle salassapitosäännösten estämättä. Edellytyksenä on, että tiedot ja selvitykset ovat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavia, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

Henkilötietoja sisältävien asiakirjojen laatimisesta opetustoimessa ei ole säädetty erikseen, vaan sovellettavaksi tulee yleislakina henkilötietolaki.

Asiakastietojen laatimisesta säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 16 §:ssä ja potilaslain 12 §:ssä. Asiasta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (298/2009). Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistunut opas asetuksen soveltamisesta (Potilasasiakirjojen laatiminen ja käsittely. Opas terveydenhuollolle. STM Julkaisuja 2012:4).

Sosiaalihuollon asiakaslain 28 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestäjän ja toteuttajan on tehtävä asiakirjaan merkintä, kun tietoja hankitaan ulkopuolelta tai annetaan pykälässä mainituissa tilanteissa. Lain 26 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi tarvittaessa antaa yleisiä ohjeita asiakastietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvistä menettelyistä.

Vuonna 2011 esiopetuksessa oppilaita oli 58 800, perusopetuksessa 541 900, lukiossa 109 000 ja opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa noin 130 000. Tilastokeskuksen palkkatilaston (2012) mukaan kuntasektorilla työskenteli vuonna 548 koulukuraattoria ja 248 koulupsykologia vuonna 2011.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen kehittämistoiminta

Oppilas- ja opiskelijahuollon laatua ja palvelurakennetta kehitettiin ylimääräisillä valtionavustuksilla syksystä 2007 alkaen. Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämishanke ulotettiin myöhemmin koskemaan myös lukiokoulutusta. Oppilas- ja opiskelijahuoltoa kehitettiin sittemmin myös viiden kehittämisverkoston toimintana. Tavoitteena oli parantaa valtakunnallisesti ja paikallisesti oppilas- ja opiskelijahuollollisen tuen saatavuutta esi- ja perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, kehittää ja vakiinnuttaa kuntiin oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenne sekä verkostomainen toimintatapa ja tukea opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Tavoitteena oli siirtää oppilas- ja opiskelijahuollollisen työn painopistettä korjaavasta ennalta ehkäisevään sekä edistää hallintokuntien välistä ja moniammatillista yhteistyötä koulutusasteiden rajat ylittäen.

Tavoitteen toteuttamiseksi kukin osallistuva kunta laati oppilashuollon strategian, jonka toimenpiteet vakiinnutettiin osaksi lasten ja nuorten palvelujärjestelmää. Kehittämistoiminnan tueksi järjestettiin valtakunnallista ja alueellista koulutusta, joka oli suunnattu oppilashuollon toimijoille kunnissa. Kuntakohtaisina tuotoksina ovat syntyneet mm. oppilashuollon käsikirjat, ohjeet, palvelukartat, oppilashuollon suunnitelmat, erilaiset oppilaan polut ja lomakkeet.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen kehittämistoimintaa kunnissa ja seuduilla on tuettu valtion erityisavustuksilla viidessä aallossa yhteensä 5 469 550 eurolla. Toukokuussa 2007 opetusministeriö myönsi valtion erityisavustusta oppilashuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämiseen esi- ja perusopetuksessa sadalle kunnalle 1 580 000 euroa. Opetushallitus jakoi kesäkuussa 2008 jatkorahoitusta 92 kunnalle jo aloitetun kehittämistoiminnan vakiinnuttamiseen ja sen laajentami-

seen lukiokoulutukseen 1 290 000 euroa. Huhtikuussa 2009 Opetushallitus myönsi valtionavustusta yhteensä 92 uudelle kunnalle oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistoiminnan käynnistämiseen 1 680 450 euroa. Joulukuussa 2009 jaettiin kaksi erillistä valtionavustusta, joista toinen (319 000 euroa) kohdistettiin oppilas- ja opiskelijahuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämistoimintaa tukevien kehittämisverkostojen perustamiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Kehittämisverkostoja perustettiin yhteensä neljä. Avustuksista toinen eli 400 000 euroa suunnattiin opiskelijahuollon vakiinnuttamiseen lukiokoulutuksessa. Avustusta sai 23 kuntaa ja yksi seutu. Kesällä 2010 avustusta myönnettiin vielä 200 000 euroa viidennen kehittämisverkoston perustamiseen.

Lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltoon on kohdennettu henkilöstökoulutuksen määrärahaa vuosina 2007 -2012 yhteensä 1 190 000 euroa.

Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämisen ohessa kansallinen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta käynnistyi keväällä 2008. Tavoitteena oli jalkauttaa erityisopetuksen strategian mukaisia linjauksia paikalliselle tasolle. Niitä ovat yleisten tuen muotojen tehostaminen kaikille oppilaille kuuluvina tukitoimina, tehostetun ja erityisen tuen vahvistaminen, ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, varhainen tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen tuki, lähikouluperiaatteen mukainen opetuksen järjestäminen sekä monihallinnollisesti luodut opiskelun tuen rakenteet ja toimintamallit ja niiden vakiinnuttaminen. Tehostettu tuki tarkoittaa ennaltaehkäisevien yleisten tukitoimenpiteiden tehostamista määrällisesti ja laadullisesti sekä opetuksen järjestämistä riittävän pienissä opetusryhmissä. Tuen muotoina se käsittää eriyttämisen, tukiopetuksen, samanaikaisopetuksen eri muodot, osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon. Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti perusopetuksen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoimiin (ns. KELPO-kehittämistoiminta) vuosina 2008–2011 yhteensä 44,7 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriön KASTE-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008-2011) on lasten, nuorten ja perheiden palveluiden, ml. mielenterveys- ja psykososiaalisten palvelut, kehittämiseen on myönnetty 29 miljoonaa euroa vuosina 2008-2010. Näistä hankkeista osa on kohdistunut koulu- ja opiskeluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen. Lisäksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämiseen on myönnetty 14 milj. euroa, josta osa menee lasten ja nuorten psykiatriisiin hankkeisiin.

2.2. Nykytilan arviointi

Oppilas- ja opiskelijahuollon nykytilaa on arvioitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuosina 2010 ja 2012, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Opetushallituksen vuosina 2009 ja 2011, Koulutuksen arviointineuvoston vuonna 2009, ja sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2012 tekemien selvitysten perusteella.

Oppilashuolto perusopetuksessa

Opetushallituksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koulujen johdolle syksyllä 2011 tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että peruskoulujen välillä on edelleen suuria eroja oppilashuollon voimavaroissa ja toimintatavoissa kuntien välillä mutta myös saman kunnan sisällä koulujen välillä. Tulokset ovat kuitenkin jonkin verran parantuneet verrattuna vuosina 2007–2008 tehtyjen esitutkimusten ja vuoden 2009 selvitykseen tuloksiin. Oppilaiden ja huoltajien osallisuus koulun toimintaan ja päätöksentekoon on edelleen melko vähäistä. Suurimmalla osalla kouluista oli opetussuunnitelmassa kuvattuna koulun toiminta kouluyhteisön terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi sekä näiden seurannassa ja arvioinnissa.

Oppilashuoltopalvelujen voimavarat ovat parantuneet, mutta eivät aina täytä valtakunnallisia mitoitussuosituksia. Noin kuudesosassa kouluista ei ollut lainkaan koulupsykologitoimintaa (15 prosenttia), reilusta kymmenesosasta puuttui kuraattoritoiminta (11 prosenttia) ja 9 prosentista koululääkäritoiminta. Kouluterveydenhoitajan palveluja sen sijaan oli saatavilla kaikissa peruskouluissa.

Psykologian lisensiaatti Annarilla Ahtola tutki väitöskirjassaan hyvinvointia edistävää ja ongelmia ennaltaehkäisevää oppilashuoltotyötä esi- ja perusopetuksessa. Esimerkkeinä hänellä oli nivelvaiheen yhteistyö ja KiVa-kolu-toimenpideohjelma. Ahtolan väitöskirjatyö tukee havaintoja siitä, että esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyö on melko yksilö- ja ongelmakeskeistä, ja mahdollisuutta edistää kaikkien oppilaiden hyvää oppimista ja hyvinvointia osana koulun arkea ei ole hyödynnetty riittävästi. Tutkimus tukee ajatusta siitä, että hyvinvointia edistävät ja ongelmia ennaltaehkäivät toimet voivat olla hyödyllisiä paitsi oppilaille myös opettajille ja että ylhäältä alas suuntautuvat kehittämistoimet, kuten rehtorin sitoutuminen ja tuki sekä eri hallintokuntien yhteistyö, voivat edistää käytännön oppilashuoltotyötä koulussa. Väitöstutkimus myös korostaa aikuisten merkitystä: jos lasten elämää halutaan parantaa, tulee keskittyä siihen, mitä aikuiset tekevät. Psykososiaalisen hyvinvoinnin merkityksen sekä tunne- ja ihmissuhdetaitojen vahvistaminen suomalaisissa kouluissa olisi myös tärkeää.

Kouluterveydenhuollon toiminta

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon asetus (338/2011) edellyttää, että oppilaalle tehdään terveystarkastus vuodesta 2011 alkaen jokaisella peruskoulun vuosiluokalla, näistä 1., 5., ja 8. luokan terveystarkastuksen ovat laajoja koko perheen terveystarkastuksia. THL:n vuonna 2012 terveystarkastusjohdolle osoitetun selvityksen mukaan määräaikaistarkastusten toteuttaminen on selvästi parantunut kouluterveydenhuollossa. Keväällä 2012 kaikki terveystarkastukset raportoivat, että niiden alueen kouluterveydenhuolloissa tehdään kaikki yhdeksän terveydenhoitajan tarkastusta. Noin 84 prosenttia terveystarkastuksista ilmoitti, että terveydenhoitajan tarkastukset ovat asetuksen edellyttämällä tasolla vuoden 2012 suunnitelmassa ja 90 prosentissa lääkärintarkastukset. Myös laajojen terveystarkastusten toteuttaminen on parantunut: 80 prosentissa terveystarkastuksia tehtiin 1. luokan laaja terveystarkastus, 90 prosentissa 5. luokan ja 85 prosentissa 8 luokan laajat terveystarkastukset. Jonkin verran esiintyi aluehallintovirasto- ja kuntakohtaisia eroja. Vuoden 2011 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen seurannan mukaan laajoista terveystarkastuksista laadittiin luokka- ja koulu yhteisökohtainen yhteenveto melko harvoin. Vuonna 2012 noin 60 prosenttia terveystarkastuksista oli kirjannut käytännön määräaikaistarkastuksista poisjäännin syyn ja mahdollisen tuentarpeen selvittämiseksi. Vuonna 2011 lähes kaikki terveystarkastukset järjestivät kouluterveydenhuollossa lisäkäyntejä erityisen tuen tarpeessa olevalle oppilaalle. Terveydenhoitajien osalta kansallisen henkilöstömitoitussuosituksen täytti 74 prosenttia terveystarkastuksista ja lääkärin osalta 7 prosenttia.

Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastaminen joka kolmas vuosi on niin ikään yleistynyt. Vuonna 2009 terveystarkastuksista 42 prosenttia ilmoitti seuraavansa kouluympäristöä säännösten mukaisesti, kun vuonna 2012 näin teki kaksi kolmasosaa terveystarkastuksista. Lähes saman verran seurasi havaittujen puutteiden korjaamista vuosittain.

Korotettujen valtionosuuksien hyödyntäminen kunnissa on lisääntynyt vuodesta 2009. Vuonna 2012 terveystarkastuksista 55 prosenttia oli hyödyntänyt saamansa korotetun valtionosuuden asetuksen mukaisen henkilöstön rekrytointiin joko kokonaan tai osittain. Reilu kymmenesosa ei ollut hyödyntänyt korotusta, koska niillä oli henkilöstöä suositusten mukainen määrä. Terveystarkastukset olivat rekrytoineet vuosina 2010 -2011 yhteensä 194 uutta terveydenhoitajaa ja 64 lääkäriä.

Asetukseen perustuvan normiohjauksen, säännöllisen seurannan, tehostetun valvonnan ja korotetun valtionosuuden myötä kouluterveydenhuollon henkilöstötilanne on jonkun verran parantunut erityisesti terveydenhoitajien osalta.

Oppilashuoltoryhmien toiminta

Oppilashuoltoryhmien muodostamisesta tai niiden toiminnasta ei ole säädetty erikseen laissa. Opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että oppilashuoltotyötä voidaan koordinoita ja kehittää moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä. Monissa kunnissa on kuntakohtaisia oppilashuoltoryhmiä, jotka koordinoivat oppilashuollon kehittämistä ja tukevat koulukohtaisten oppilashuoltoryhmien työskentelyä. Opetuksen järjestäjä ohjaa oppilashuoltoryhmien perustamista ja kokoonpanoa määrätessään opetussuunnitelmassa oppilashuollon järjestämistavasta. Oppilashuoltoryhmien kokoonpanossa on suurta alueellista vaihtelua. Oppilashuoltoryhmien toimintaan ja kokoonpanoon vaikuttaa myös se, missä määrin kouluilla on käytössään oppilashuollon palveluja. Useimmissa kouluissa oppilashuoltoryhmään kuuluvat rehtori, terveydenhoitaja ja erityisopettaja. Koulupsykologi ja -kuraattori ovat usein jäseninä tai ainakin konsultoivina asiantuntijoina.

Vuonna 2011 oppilashuoltoryhmän ilmoitti 99 prosenttia kouluista. Joka neljännessä koulussa oppilashuoltoryhmä kokoontui kerran viikossa ja kahdessa neljäsosassa kerran kahdessa viikossa tai noin kerran kuukaudessa. Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella kokoontuminen kerran viikossa oli yleisintä, muilla alueilla kerran viikossa kokoontui vajaa viidennes kouluista Lappia lukuun ottamatta, jossa noin 12 prosentissa kouluista oppilashuoltoryhmä kokoontui kerran viikossa.

Suurin osa oppilashuoltoryhmien toiminnasta keskittyi yksittäisiin oppilaisiin. Noin 81 prosenttia kouluista ilmoitti, että käytettävissä olevasta työpanoksesta yksittäisen oppilaan asioiden käsittelyyn menee puolet työpanoksesta tai enemmän. Koulu yhteisön yleisiä hyvinvointiin ja opetuksen tukeen liittyviä kysymyksiä käsiteltiin huomattavasti harvemmin.

Muut tukitoimet ja erityisopetus

Peruskoululaisista 3,3 prosenttia sai tehostettua tukea ja 8,1 prosenttia erityistä tukea syksyllä 2011. Vuotta aiemmin erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuus oli 8,5 prosenttia. Uuteen lainsäädäntöön perustuvaa tehostettua tukea järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2011. Tehostettua tukea saaneiden yleisin tukimuoto oli osa-aikainen erityisopetus ja erityistä tukea saaneiden avustaja- ja/tai tulkitsemispalvelut. Tiedot käyvät ilmi Tilastokeskuksen koulutustilastoista.

Tehostettua tukea saaneista oppilaista 77 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 55 prosentilla tukiopetusta ja 40 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsemispalveluja. Erityistä tukea saaneista oppilaista 34 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 30 prosentilla tukiopetusta ja 47 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsemispalveluja.

Tehostetun tuen oppilaista poikia oli 65 prosenttia ja tyttöjä 35 prosenttia. Erityistä tukea saaneista poikia oli 69 prosenttia ja tyttöjä 31 prosenttia. Erityisen tuen oppilaista 26 prosentilla oli pidennetty oppivelvollisuus.

Edellä mainittuja tietoja edeltävänä lukuvuonna eli lukuvuonna 2010–2011 osa-aikaista erityisopetusta sai kaikkiaan 21,7 prosenttia peruskoululaisista eli 118 400 peruskoululaista. Osalla heistä osa-aikainen erityisopetus sisältyi erityiseen tukeen. Osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistuneiden osuus peruskoululaisista pieneni edellisluvuvuodesta 1,6 prosentilla. Määrällisesti vähennystä edelliseen lukuvuoteen oli 10 200 oppilasta.

Osassa kuntia ja kouluja tukea tarvitsevan oppilaan tukitoimet, kuten tukiovetus ja osa-aikainen erityisopetus näyttävät jäävän riittämättömiksi. Tukiovetusta ei järjestetty lainkaan neljässä prosentissa kouluista ja 37 prosenttia kouluista järjesti tukiovetusta alle kaksi tuntia viikossa sataa oppilasta kohden. Oppilaat saavat osa-aikaista erityisopetusta enemmän maaseutumaisissa kunnissa sekä pienemmissä kouluissa. Oppimisen tueksi koulut järjestivät osa-aikaista erityisopetusta keskimäärin 10,0 viikkotuntia 100 oppilasta kohden (7,6-13,3). Eroja koulutyypin välillä ei ollut. Tukiovetusta oli suunniteltu keskimäärin 2,8 viikkotuntia 100 oppilasta kohden ja toteutettu 2,3 viikkotuntia 100 oppilasta kohden, alakouluissa 2,8 viikkotuntia (1,7-4,6) ja yläkouluissa 1,2 viikkotuntia (0,8-2,0). Kerhotoimintaa järjesti 74 prosenttia kouluista. Myös oppimissuunnitelman käytössä on koulujen välillä suuria eroja. Vasta 63 prosenttia kouluista käyttää oppimissuunnitelmaa. Uuteen perusopetuslain muutokseen sisältyy oppimissuunnitelman säätäminen pakolliseksi tehostettua tukea saavalle oppilaalle.

Vanhempien ja oppilaiden osallistuminen

Vain pienessä osassa kouluista vanhemmilla oli mahdollisuus vaikuttaa kouluyhteisön terveellisuuden kehittämiseen tai kouluruokailun järjestämiseen. Neljänneksessä kouluista huoltajat olivat mukana kouluyhteisön terveellisuuden ja turvallisuuden kehittämisessä ja tarkastuksessa ja 19 %:ssa prosentissa kouluruokailun järjestämisessä. Oppilaat olivat mukana kouluruokailun järjestämisessä joka toisessa koulussa. Noin 66 prosentissa kouluja huoltajat olivat osallistuneet koulun toiminnan arviointiin, oppilaat 55 prosentissa. Koulujen yhteisöllisyyden lisäämiseksi huoltajat ja oppilaat tulisikin ottaa enemmän mukaan koulun toimintaan ja päätöksentekoon.

Lukioiden

Lukioiden rehtoreille tehtiin syksyllä 2008 posti- ja verkkokysely hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi lukioissa, johon vastasi 375 lukiota (90 prosenttia). Kyselytutkimus osoitti merkittäviä

puutteita opiskelijahuoltopalveluiden järjestämisessä: vain 37 prosenttia ilmoitti osoittavansa suosituksen mukaisen terveydenhoitajan työpanoksen ja 11 prosenttia lääkärin työpanoksen. Lukioista 63 prosenttia ilmoitti tarjoavansa psykologin palveluja - palveluja oli tarjolla keskimäärin 1,3 tuntia kuukaudessa sataa opiskelijaa kohti. Kuraattoripalveluja tarjosi 58 prosenttia lukioista, keskimäärin 0,6 tuntia kuukaudessa sataa opiskelijaa kohti.

Tulosten mukaan Etelä-Suomen läänissä ja opiskelijamääriltään pienissä lukioissa (alle 100 opiskelijaa) henkilöstömitoitus oli keskimääräistä parempi. Huonoin tilanne oli Oulun läänissä. Lääkäreiden, psykologien ja kuraattoreiden kuukausityöpanokset olivat niin pieniä, ettei tarkastelua taustamuuttujien mukaan ollut mahdollista tehdä. Terveydenhoitajien työpanos oli 19,4 tuntia kuukaudessa 100 opiskelijaa kohden ja lääkäreiden vastaavasti 1,3 tuntia kuukaudessa 100 opiskelijaa kohden. Suositusten mukainen työpanos toteutui terveydenhoitajien osalta 37 prosentissa ja lääkäreiden osalta 11 prosentissa lukioista. Psykologien työpanos oli 1,3 tuntia kuukaudessa ja kuraattorien 0,6 tuntia kuukaudessa 100 opiskelijaa kohden.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut

THL:n vuoden 2012 selvityksen mukaan lukioissa tehtiin opiskelijalle yksi terveydenhoitajan tarkastus ja yksi lääkärintarkastus. Lähes kaikki terveyskeskukset raportoivat, että terveydenhoitajan tarkastukset lukioissa olivat asetuksen (338/2011) edellyttämällä tasolla, lääkärin tarkastukset yhdeksässä terveyskeskuksessa kymmenestä. Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2011 tekemän ja opiskeluterveydenhuoltoon kohdistetun selvityksen tulokset ovat samaa tasoa vaikkakin hieman pienemmät: 90 prosentissa terveyskeskuksia tehtiin terveydenhoitajan terveystarkastus lukion 1. luokalla ja 85 prosentissa lääkärin tarkastus lukion 1. tai 2. luokalla. Terveydenhoitajan sairausvastaanotto oli järjestetty lähes kaikille lukioille ja lääkärin sairausvastaanotto 85 prosentille. Mielen-terveyspalvelut lukioille oli järjestänyt 94 prosenttia, päihdepalvelut 82 prosenttia ja seksuaaliterveyden edistämispalvelut 90 prosenttia terveyskeskuksista. Terveydenhoitajien osalta valtakunnallisen mitoitussuosituksen täytti 55 prosenttia terveyskeskuksista ja lääkäreiden osalta 20 prosenttia. Opiskeluterveydenhuollon käytettävissä oli psykologi 80 prosentissa, kuraattori tai muu sosiaalityöntekijä 80 prosentissa ja päihdetyöntekijä 72 prosentissa terveyskeskuksia.

Opiskeluympäristön terveellisuyttä ja turvallisuutta ja opiskeluyhteisön hyvinvointia lukioissa vähintään joka kolmas vuosi tarkasti 60 prosenttia terveyskeskuksista ja 56 prosenttia seurasi vuosittain puutteiden korjaamista.

Opiskelijoiden osallistuminen ja yhteistyö huoltajien kanssa

Vuoden 2008 seurannan mukaan toisen asteen opiskelijat kaipaavat parempaa tiedonkulkua ja tiedottamista, jotta opiskelijat osaisivat hakea opiskelijahuollon palveluita. Opiskelijat toivovat saavansa äänensä paremmin kuuluviin opiskelijahuoltoryhmissä, ja niiden toimintaan kaivataan myös ohjeistusta. Lukioista 89 prosenttia ilmoitti, että opiskelijoiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet oli kuvattu opetussuunnitelmassa. Noin 77 prosenttia ilmoitti, että huoltajien vaikuttamismahdollisuudet oli kuvattu. Ainoastaan 15 prosentissa lukioista opiskelijat olivat osallistuneet opiskelijahuollon toimintamallien kehittämiseen.

Opiskelijahuollossa olisi tärkeää ottaa huomioon myös yksin paikkakunnalla asuvat alle 18-vuotiaat opiskelijat ja heidän tukemisensa. Lukioista 65 prosenttia ilmoitti, että heillä ei ollut vakiintuneita käytänteitä tai toimintaohjeita yksin asuvien alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden tukemiseen.

Tulosten perusteella lukioissa tulee kiinnittää enemmän huomiota opiskelijoiden osallisuuden edistämiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Ainoastaan 15 % lukioista ilmoitti, että opiskelijat olivat osallistuneet opiskelijahuollon toimintamallien kehittämiseen, 30 % ilmoitti opiskelijoiden osallistuneen opiskeluterveydenhuollon arviointiin ja kehittämiseen.

Opiskelijahuoltoryhmä

Vuonna 2008 oma opiskelijahuoltoryhmä oli 94 %:lla lukioista. Niistä kerran kuukaudessa kokoon-tui 44 %, tätä harvemmin 39 % ja kerran viikossa 5 %. Kokoonpanoon kuului lähes aina rehtori, opinto-ohjaaja ja terveydenhoitaja, opettajajäsen 66 %:ssa, erityisopettaja 48 %:ssa, kuraattori 65 %:ssa, psykologi 53 %:ssa ja opiskelija 5 %:ssa. Opiskelijahuoltoryhmän työajasta jakautui puolet tai enemmän yksittäisen opiskelijan asioihin 79 %:ssa, yli 75 % työajasta yksittäisen opiskelijan asioihin 35 %:ssa, opiskeluyhteisön yleiseen hyvinvointiin ja opetuksen tukeen 10-25 %:ssa ja opiskelijahuoltoryhmän toiminnan arviointiin ja kehittämiseen alle 10 % työpanoksesta 64 %:ssa kouluista.

Erityisopetus ja muu tuki

Vammaiset lapset ja nuoret käyvät koulua ja opiskelevat yhdessä ikätovereidensa kanssa. Lähtökoh-tana on koko ikäluokalle yhdenvertaisesti toteutettavat mahdollisuudet koulunkäyntiin, koulutuk-seen ja ammatin hankintaan. Suomen vammaispoliittisen ohjelman mukaan erityisesti lukio-opiskelussa tarvittavien avustaja- ja tukipalvelujen saatavuudessa on ollut puutteita.

Opiskelijahuolto ammatillisessa koulutuksessa

Koulutuksen arviointineuvosto on arvioinut opiskelijahuollon toteutumista ammatillisessa peruskoulutuksessa vuonna 2009. Arvioinnilla pyrittiin saamaan kokonaiskuva ammatillisen koulutuksen järjestäjien toiminnasta opiskelijahuollossa ja tukemaan järjestäjiä ja opetusviranomaisia opiskelijahuollon kehittämisessä. Arviointi rajattiin koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen, opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuuteen osana opiskelijahuoltoa, koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvään ohjeistukseen, palveluista tiedottamiseen ja palveluihin ohjaamiseen sekä opiskelijahuollon suunnitteluun ja kehittämiseen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Arvioinnista käy ilmi, että opiskelijoiden tarpeissa ja opiskelijahuollon tavoitteissa tapahtuneet muutokset ovat monipuolistaneet opiskelijahuollon palveluita ja lisänneet palveluiden kirjoa sekä ammattikuntien ja ylipäättään opiskelijahuoltohenkilöstön määrää. Opiskelijat tarvitsevat yksilöllisiä palveluita enemmän kuin aiemmin, minkä lisäksi myös erilaiset yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tarpeet ovat korostuneet. Nämä tarpeet ovat niin ikään lisänneet vaatimuksia verkostoitumiseen ja eri tahojen yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjät eivät siten voi hallita opiskelijahuoltoa vain toimimalla yksikön sisällä, vaan tekemällä yhteistyötä monien hallintokuntien ja organisaatioiden sekä ammattiryhmien kanssa.

Arviointi toi esiin, että koulutuksen järjestäjät ovat kohdistaneet paljon taloudellisia ja henkisiä voimavaroja opiskelijahuoltoon, yhteisöjen viihtyisyyteen ja turvallisuuteen 2000-luvulla. Kouluelämän dramaattiset tapahtumat, viranomaisten esille nostamat tavoitteet ja asiat sekä käytännössä vastaan tulleet ongelmat ovat vaikuttaneet järjestäjien toimintaan. Erityisesti nousivat esille turvallisuuden, kiusaamiseen ja keskeyttämisen ehkäisyyn liittyvät näkökohdat. Arviointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien toimenpiteet opiskelijahuollon vahvistamiseksi ovat tavoitteiden mukaisia. Voimavaroja suunnataan opiskelijahuoltoon paljon, mutta niiden kohdentumista ja vaikuttavuutta ei seurata.

Koulutuksen järjestäjien välillä on suuria eroja siinä, miten opiskelijahuolto ymmärretään ja mitä siinä painotetaan. Useat järjestäjät viittaavat opiskelijahuollon palveluissa ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin. Suurin osa järjestäjistä painottaa arvoissa ja tavoitteissa opiskelijahuollon humanista perustaa ja edellytyksiä, ennaltaehkäisevää toimintaa sekä yhteisöllisyyttä. Vaikka opiskelijahuolto nähdään nuorten hyvinvoinnin edistämisenä ja syrjäytymistä ehkäisevä toimintana,

ennaltaehkäisevää työtä painotetaan kuitenkin melko vähän. Ennaltaehkäisyn sijaan painopiste on korjaavassa ja ongelmakeskeisessä toiminnassa.

Opiskelijahuollon ensisijaisena tavoitteena pidetään turvallista ja terveellistä opiskeluympäristöä, jolla edistetään opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Myös yksilöllisyyttä, luottamuksellisuutta, tasavertaisuutta ja varhaista puuttumista korostetaan. Näihin tavoitteisiin liittyvät toiminnot on ohjeistettu koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelman yhteisessä osassa, opiskelijahuollon suunnitelmassa, kodin ja oppilaitoksen yhteistyösuunnitelmassa, opiskelijan oppaassa ja muissa koulutuksen järjestäjien toimintaohjeissa, esimerkiksi palo- ja pelastussuunnitelmissa ja kriisisuunnitelmissa. Joidenkin järjestäjien suunnitelmat ovat erittäin kattavat ja ajantasaiset kun taas osalla järjestäjistä (noin 1/3) suunnitelmat puuttuvat. Kaikilla koulutuksen järjestäjillä opiskelijahuollon suunnitelmaa ei ollut integroitu opetussuunnitelmaan.

Opiskelijahuollon johtaminen ja siihen liittyvä ohjaus vaihteli koulutuksen järjestäjän koon, yksiköiden määrän ja niiden sijainnin ja toimintakulttuurin mukaan. Hyvistä esimerkeistä ja johtamisen toimintatavoista huolimatta arviointiryhmä näki opiskelijahuollon johtamisen ja johtamismenettelyt kokonaisuutena melko hajanaisena ja johtamisen puutteisiin liittyen toiminnan melko koordinoimattomana. Esille nousi erityisesti järjestäjien linjausten hajanaisuus, tavoitteiden epäselvyys sekä resurssiohjaukseen, opiskelijahuollon henkilöstön kehittämiseen ja tulosten seurantaan ja laadun arviointiin liittyvät puutteet. Ongelmana on myös toimintatapojen vähäinen vakiintuminen ja kehittämisdynamiikan puute. Johtamisen ja koordinoinnin vaatimukset korostuvat silloin, kun järjestäjällä on useita eri kunnissa sijaitsevia yksiköitä. Yhtenäisen toiminta- ja palvelukulttuurin luominen on erityisenä haasteena myös tilanteissa, joissa järjestäjän eri yksiköissä on ennestään syvälle juurtunut yksikkökohtainen toimintatapa.

Käsitys opiskelijahuollon palveluista vaihteli suuresti. Kapeimmillaan ne ymmärretään opinto-ohjaajan työnä ja kunnan terveyskeskuksen terveydenhoitajan muutaman tunnin vastaanottona. Laajimmillaan opiskelijahuollon palvelujen katsottiin sisältävän sosiaali- ja terveystoimen järjestämät opiskeluterveydenhuoltopalvelut terveydenhoitaja-, lääkäri- ja psykologipalveluineen sekä koulutuksen järjestäjän tuottamat opinto-ohjaus-, kuraattori-, erityisopettaja-, asuntola-, koulun käyntiavustajapalvelut. Lisäksi tähän liitettiin kerho- ja vapaa-ajan toiminta, tutortointia ja oppilaskunnan ohjaaminen ja tukeminen. Laajimmin opiskelijahuoltotyöhön katsottiin kuuluvaksi myös yhteistyö ulkopuolisten kumppaneiden kanssa (peruskoulut, sosiaalitoimi, työvoimatoimisto, nuorisopalvelut,

päihde- ja mielenterveyspalvelut ja poliisitoimi, III-sektori ja seurakunta). Vain jotkut järjestäjät katsoivat ravitsemis-, asuntola- ja vapaa-ajanpalveluiden kuuluvan opiskelijahuoltoon.

Opiskelijahuoltoryhmät ovat keskeinen toimija opiskelijahuollossa. Lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä oli opiskelijahuoltoryhmä, joka toimii eri ammattiryhmien yhteistyöfoorumina ja joka useissa tapauksissa on kokonaisvastuussa opiskelijahuollosta, suunnittelusta ja kehittämisestä ja joka toimii opiskelijoiden asioiden käsittelyfoorumina. Opiskelijahuoltoryhmät ovat vakiinnuttaneet asemansa opiskelijahuollon organisoinnissa ja kehittämisessä.

Opiskelijahuoltoryhmien määrät, kokoonpanot ja tehtävät vaihtelevat riippuen organisointitavasta ja opiskelijoiden määrästä. Opiskelijahuoltoryhmän koko ja kokoonpano vaihtelee myös saman järjestäjän ylläpitämissä yksiköissä. Useilla niillä järjestäjillä, joilla on useita ja eri paikkakunnilla sijaitsevia yksiköitä, on joka yksikössä oma opiskelijahuoltoryhmänsä. Laajimmillaan joillakin järjestäjillä on koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoryhmä, jokaisen toimipaikan opiskelijahuoltoryhmä sekä alueellinen opiskelijahuoltoryhmä. Samalla järjestäjällä oli enimmillään 35 opiskelijahuoltoryhmää. Joillakin järjestäjistä ei opiskelijahuoltoryhmää ole lainkaan. Joissakin yksiköissä opiskelijahuoltoryhmä koostuu opinto-ohjaajasta ja erityisopettajasta ja tarvittaessa ryhmäohjaajasta. Opiskelijahuoltoryhmällä oli monissa yksiköissä varsinaisia palveluita linjaava ja kehittävä rooli. Melko laajana ongelmana pidettiin sitä, etteivät koulutuksen järjestäjän strategiset tavoitteet ja linjaukset ohjaa opiskelijahuoltoryhmän työtä eivätkä opiskelijahuoltoryhmäkään määritä toiminnalleen selkeitä tavoitteita.

Vaikka opiskelijahuollolliset asiat liittyvät tiiviisti opettajan työhön ja opetukseen, opettajat ovat kuitenkin melko etäällä opiskelijahuoltoon liittyvästä toiminnasta ja sen ytimeistä. Kaikissa opiskelijahuoltoryhmissä ei ollut opettaja-asiantuntijaa, joskin opettajilla oli mahdollisuudet viedä ongelmallisia asioita opiskelijahuoltoryhmän ratkaistavaksi ja tulla samalla kuulluksi yksittäisen opiskelijan asioiden suhteen.

Erityisopetuksen lisääntyminen ammatillisessa koulutuksessa heijastuu arvioinnin mukaan myös opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä on lisääntynyt, kuten myös erityisopettajien yhteistyön tarve opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä vaihtelee järjestäjittäin. Eroja ilmenee myös siinä, miten erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetään opiskelijahuollossa. Monella järjestäjällä erityisopetuksen voidaan katsoa vastaavan opiskelijoiden tarpeita.

Opinto-ohjaajien rooli oli erittäin keskeinen opiskelijahuollossa, joskin osa järjestäjistä mieltää opinto-ohjaajien ja opinto-ohjauksen kuuluvan pedagogisiin ydintoimintoihin. Erityisesti korostui opiskelijan ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät näkökohdat ja opiskelijan kasvun tuki opiskelun eri vaiheissa kuten myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Opinto-ohjaajat toimivat myös usein opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujana, sihteerinä ja koordinoivat opiskelijahuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä. Osa heistä toimi myös opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtajana.

Suuri osa järjestäjistä on onnistunut hyvin opintojen ohjauksen organisoinnissa. Opinto-ohjaajan opiskelijahuollollinen rooli korostuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuesta, poissalujen vähentämiseen ja oppimisvaikeuksiin ja opintojen loppuun saattamiseen liittyvissä kysymyksissä sekä nivelvaiheisiin liittyvissä toiminnoissa ja siten sillan rakentamisessa sekä peruskouluun ja edelleen työelämään koulutuksesta valmistuttua.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa opiskelijahuoltopalveluiden suhteen. Erot ovat suuria koulutuksen järjestäjien välillä mutta myös saman koulutuksen järjestäjän eri toimipisteiden välillä. Opiskeluterveydenhuollon palvelut eivät vastaa opiskelijoiden eivätkä oppilaitosyhteisön tarpeita joskin myös erinomaisesti toimivia esimerkkejä on. Eroja ilmenee sekä palveluiden saatavuudessa että niiden laadussa. Erot ovat suuria järjestäjien välillä kuten myös eri kunnissa sijaitsevien yksittäisen järjestäjän yksiköiden välillä. Koulutuksen järjestäjien mielestä psykologipalveluiden puute on lääkäripalveluiden puutteen lisäksi yksi suurimmista ongelmista opiskelijahuollossa. Mielenterveyspalveluiden tarve on suurempi kuin mitä kunnat pystyvät järjestäjille keskimäärin tuottamaan. Ongelmana on, että opiskelijoita ohjataan oman kotikuntansa terveystarpeisiin. Ongelmana on myös se, ettei kaikille opiskelijoille tehdä opintojen alussa terveystarkastusta vaan osa tyytyy kartoittamaan opiskelijoiden terveydentilaa kyselyn avulla. Tätä tietoa kuten ei Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen terveystarkastuksen tuloksiakaan muuteta järjestäjätason tiedoksi ja analysoida palveluiden kehittämisen perustaksi.

Sekä kuraattori- että psykologipalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Siitä huolimatta, että järjestäjillä on epätietoisuutta sen suhteen, kenen vastuulla kuraattoripalvelut ovat, monet heistä turvaavat nämä palvelut opiskelijoille. Arvioinnissa ei saatu täysin selvää kuvaa kuraattoripalveluiden tarjonnasta ja kysynnästä, joskin kuraattoreiden määrä on voimakkaasti kasvanut. Psykologipalveluiden tarve on lisääntynyt muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä elämänhallintaan liittyvien ongelmien sekä oppimisvaikeuksien vuoksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2011 tekemän selvityksen mukaan terveystarkastustilanne ammatillisissa oppilaitoksissa on selvästi parantunut. Terveyskeskuksista 97 prosenttia teki terveydenhoitajan terveystarkastuksen 1. vuosiluokalla ja 79 prosenttia lääkärintarkastuksen 1. tai 2. opiskeluvuotena. Terveysdenhoitajan sairausvastaanotto oli 97 prosentissa ja lääkärin vastaanotto 84 prosentissa terveyskeskuksia. Suuri osa terveyskeskuksista oli järjestänyt mielenterveyspalvelut (91 prosenttia), päihdepalvelut (85 prosenttia) ja seksuaaliterveyden edistämisen palvelut (90 prosenttia). Vaikka palveluja on tarjolla aika hyvin, on palvelut järjestetty hajanaisesti, eivätkä ne täytä vaatimusta yhtenäisestä kokonaisuudesta. Erityisesti mielenterveyspalveluissa oli paljon kehittämistä. Opiskeluterveydenhuollon käytettävissä oli psykologi 80 prosentissa, kuraattori tai muu sosiaalityöntekijä 80 prosentissa ja päihdetyöntekijä 72 prosentissa terveyskeskuksia.

Johtopäätökset

Edellä esitetyistä selvityksistä käy ilmi, että oppilas- ja opiskelijahuolto ovat voimakkaasti kehittyneet 2000-luvulla uuden lainsäädännön ja resursoitujen kehittämishankkeiden vaikutuksesta. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmä on lähes jokaisessa koulussa tai oppilaitoksessa ja palvelut sekä henkilöstö ovat lisääntyneet. Silti puutteita edelleen on. Keskeisiä ongelmia ovat palvelujen riittämättömyys, alueelliset ja kuntakohtaiset erot palveluissa, epäyhtenäiset käytännöt sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön pirstaleisuus. Oppilaiden ja huoltajien vähäinen osallisuus oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseen on myös merkittävä epäkohta. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien työn painottuminen enimmäkseen yksilöihin yhteisöllisen työn jäädessä melko vähäiseksi merkitsee myös yhteisöllisen ehkäisevän työn vähäisyyttä. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien kokoonpano vaihteli.

Parantunut seuranta on mahdollistanut kuvan muodostamiseen oppilas- ja opiskelijahuollon tilasta perusopetuksen ja toisen asteen osalta. Sen sijaan esiopetuksen oppilashuollon tilanteesta ei saada riittävää kuvaa, sillä sitä koskeva tietoperusta on toistaiseksi riittämätön.

Tiukentunut normiohjaus, tehostettu seuranta ja valvonta sekä resurssiohjaus ovat merkittävästi parantaneet koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja ja voimavaroja, vaikka edelleen erityisesti lääkärin mutta myös terveydenhoitajien määrä on liian vähäinen.

Perusopetuksessa olevien oppilaiden kohdalla lainsäädäntö on pääosin hyvä ja se turvaa jo nykyisellään subjektiivisen oikeuden oppilashuoltoon ja psykologi- ja kuraattoripalveluihin. Oppilashuollon

puutteet johtuvat ennen kaikkea siitä, ettei toimintaan ole ohjattu riittävästi taloudellisia resursseja. Oikeuskansleri totesi tammikuussa 2012 antamassaan päätöksessä, että oppilashuollon asianmukainen toteutuminen vaatii nykyistä velvoittavampia ja sisältöjä täsmällisemmin määrittäviä säännöksiä sekä nykyistä paremmin toimivaa valvontajärjestelmää.

Toisen asteen opiskelijoiden kohdalla sekä lainsäädäntö että toimintaan varatut resurssit ovat puutteellisia. Sekä kuraattori- että psykologipalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ei kuitenkaan mahdollista psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestämistä. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 31 § ei mahdollista psykologi- ja kuraattoripalveluiden sisällyttämistä toisen asteen koulutuksen kustannuspohjiin siinäkään tapauksessa, että näitä palveluja on koulutuksen järjestäjän toimesta järjestetty. Erityisesti ammatillisessa koulutuksessa isot koulutuksen järjestäjät ovat kustantaneet näitä palveluja itse, vaikka kyseiset kustannukset eivät kuulu yksikköhintarahoituksen laskentapohjiin. Pienempien koulutuksen järjestäjien opiskelijat ovat ilman tarvitsemiaan kuraattori- ja psykologipalveluita.

Vuonna 2009 toteutetussa ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon arvioinnissa ei saatu täysin selvää kuvaa kuraattoripalveluiden tarjonnasta ja kysynnästä. Kuraattoreiden määrä on kuitenkin voimakkaasti kasvanut. Psykologipalveluiden tarve puolestaan on lisääntynyt muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä elämänhallintaan liittyvien ongelmien sekä oppimisvaikeuksien vuoksi.

Arvioinnin perusteella on kuitenkin nähtävissä, että koulukuraattori- ja psykologipalvelut ovat siirtyneet koulutuksen järjestäjien vastuulle, vaikka opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 31§:n mukaan yksikköhinnan laskennassa huomiotta jätettäviä kustannuksia ovat mm. psykologi- ja kuraattoripalvelujen kustannukset.

Toisen asteen opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat selvästi parantuneet. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä ei ole akuutteja muutostarpeita. Keskeistä on, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavaroja lisätään asetuksen 338/2011 velvoitteiden toteuttamiseksi. Tällä hetkellä sekä terveydenhoitajia mutta etenkin lääkäreitä on liian vähän.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Oppilas- ja opiskelijahuoltotyö edellyttää kiinteää opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki selkiyttäisi säästöjen hallittavuutta ja toimivuutta oppilaiden ja opiskelijoiden parhaaksi.

Esityksen tavoitteena on siirtää opiskeluhoitotyön painopistettä nykyistä enemmän yhteisölliseen työhön nykyisestä yksilökeskeisestä työstä. Tavoitteena on niin ikään siirtää painopistettä ennaltaehkäisevään työhön nykyisen korjaavan työn sijaan. Tavoitteena on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien syntymistä. Lisäksi tavoitteena on edistää koko koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä turvaamalla varhainen tuki sekä opiskeluhoitopalvelujen saatavuus ja laatu. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Epäyhtenäinen käytäntö oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa on synnyttänyt eroja kuntien välille ja heikentänyt oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppilas- ja opiskelijahuollon saamiseen. Käytännössä tulkintaongelmia ja epäselvyyttä on ollut oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa sekä säännösten, esimerkiksi tietosuojasäännösten, soveltamisessa. Ongelmia on ollut myös koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnan ohjauksen koordinoinnissa ja valvonnassa. Opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto on säädetty ohjattavaksi Opetushallituksen määräyksin.

Yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuoltolain eduiksi voidaan katsoa, että erillinen laki olisi yhtenäinen kaikille, helpottaisi monialaista yhteistyötä, yksinkertaistaisi ja kokoaisi pirstaleisen normiston, avaisi ja selkiyttäisi käsitteitä, tukisi oppilas- ja opiskelijahuollon johtamista ja koordinaatiota, loisi oppilas- ja opiskelijahuollon jatkumon varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle, nostaisi oppilas- ja opiskelijahuollon statusta, palvelisi lasten ja nuorten etua ja tarpeita sekä vähentäisi kuntien välisiä eroja oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa. Lisäksi yhtenäinen laki vahvistaisi ennaltaehkäisevää terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kulttuuria, jossa lähtökohtana on ympäristön ja yhteisön kyky suojata hyvinvointia ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Keskeisenä tavoitteena on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen opiskeluhoitoa vahvistamalla, varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn avulla. Samalla voidaan vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja lastensuojeluasiakkuuksien määrää.

Opetussuunnitelman mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämis- ja toteuttamisvastuun sekä tietosuoja-asioiden selkeyttämiseksi tarvitaan kokoavaa yhtenäistä lainsäädäntöä.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi erillinen laki oppilas- ja opiskelijahuollosta. Lakiin ehdotetaan koottavaksi nyt lainsäädännössä hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset. Lisäksi toisen asteen opiskelijoiden asemaa ehdotetaan parannettavaksi laajentamalla heidän mahdollisuuksiaan saada oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämiä opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja samaan tapaan kuin perusasteen oppilaat ovat oikeutettuja saamaan jo nykyisin lastensuojelulain perusteella. Velvoitetta palvelujen järjestämiseen täsmennettäisiin. Ehdotuksen mukaan jokaisen koulun ja oppilaitoksen käytettävissä on oltava opiskeluhuollon psykologeja ja sosiaalityöntekijöitä. Psykologin ja kuraattorin sekä terveydenhoitajan vastaanotolle olisi päästävä laissa säädettyssä määrääjassa.

Esityksen mukaan koulussa tai oppilaitoksessa oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa työskentelevien, opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä oppilaiden tai opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta sekä osallisuutta. Laki muuttaisi opiskeluhuollon toiminnan painopistettä korjaavasta ehkäisevään toimintaan ja yksilöihin kohdistuvasta toiminnasta ympäristön ja yhteisön luomien edellytysten vahvistamiseen.

Laissa säädettäisiin opetuksen tai koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta laatia yhdessä kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhuollon hyvinvointisuunnitelma, joka hyväksyttäisiin osana lastensuojelulain mukaista lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa kunkin kunnan kunnanvaltuustossa. Lisäksi opiskeluhuollon toteuttamista varten esitetään laadittavaksi koulu- tai oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma. Laissa säädettäisiin tarkemmin suunnitelmien sisällöistä.

Opiskeluhuollon valtakunnallisesta ohjauksesta vastaisivat Opetushallitus ja Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Opetushallitus päättäisi opetussuunnitelman perusteissa opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista ja tavoitteista. Terveys- ja huollon sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen kehittämisestä

vastaisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos vastaisi myös oman sektorinsa arvioinnin ja tietojenkeruun toteuttamisesta.

Lisäksi laissa säädettäisiin muun muassa tietosuojasta ja korostettaisiin oppilaiden ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia opiskeluhoitoa koskevissa asioissa. Koulutuksen tai opetuksen järjestäjän olisi asetettava opiskeluhoitoon yleistä suunnittelu ja kehittämistä varten monialainen opiskeluhoito-ohjausryhmän, joka voisi olla myös usean koulutuksen järjestäjän yhteinen. Lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän olisi asetettava koulu- tai oppilaitoskohtainen monialainen opiskeluhoitoryhmä. Lisäksi käsiteltäessä yksittäistä oppilasta tai opiskelijaa koskevaa asiaa voitaisiin tarvittaessa koota asiantuntijaryhmä.

Esityksen mukaan koulunkäynnin tukea koskeva lastensuojelulain 9 § kumottaisiin. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta säädettäisiin edelleen terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä.

Opiskeluhoitoa koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi koulutusta koskevista laeista oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin. Koulutusta koskevissa laeissa viitattaisiin opiskeluhoitoon osalta oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin ja niihin tehtäisiin siirron edellyttämät välttämättömät muutokset.

Opiskeluhoitoon valtakunnallista ohjausta ja seuranta varten asetettaisiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen ohjaus- ja seurantaryhmä, jonka tehtävänä olisi seurata ja arvioida säännöllisesti opiskeluhoitoon ja sen tarkoituksen toteutumista.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä on taloudellisia vaikutuksia. Esityksen kokonaiskustannukset olisivat vuodessa arviolta noin 29 miljoonaa euroa. Uusi opiskelijahuoltolaki tulisi voimaan 1.1.2014 alkaen, jonka jälkeen kustannuksia muodostuisi.

Esityksessä esitetään säädettäväksi velvoite kunnalle järjestää sen alueella sijaitseville lukioden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalvelut. Kustannuksia aiheutuisi opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalveluiden laajentamisesta toiselle asteelle. Esi- ja perusopetuksessa kunnilla on jo nyt velvollisuus järjestää oppilaille opetussuunnitelman

mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, kuten kuraattori- ja psykologipalvelut sekä kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulain mukainen koulunkäynnin tuki. Lisäksi kunnilla on velvollisuus järjestää toisella asteella terveydenhuoltolain mukainen opiskeluterveydenhuolto. Opiskelu- ja oppilashuollon laajentamisesta aiheutuvat kokonaiskustannukset olisivat arviolta 26,5 miljoonaa euroa vuodesta 2014 lukien. Kuntien peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain 55 §:n mukaan vuodesta 2010 uusissa ja laajentuvissa valtionosuustehtävissä valtionosuus on 50 prosenttia mainittujen tehtävien laskennallisista kustannuksista. Valtiontalouden kehyspäätöksessä vuosille 2013- 2016 oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseksi lisätään peruspalvelujen valtionosuutta 13 miljoonaa euroa vuodesta 2014 lähtien.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen selvityksen mukaan psykologipalveluita on saatavilla arviolta 63 %:ssa ja kuraattoripalveluita 58 %:ssa lukioista. Vastaavasti ammatillisessa koulutuksessa psykologipalveluita on saatavilla 49 % ja kuraattoripalveluita 76 % opiskelijoita. Kustannuksia laskettaessa on lähdetty siitä, että psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen toisen asteen opiskelijoille on uusi tehtävä. Sen vuoksi laskelmassa on jätetty huomioita, että jo nykyisellään vähintään 50 % toisen asteen koulutuksen järjestäjistä tarjoaa psykologi- ja kuraattoripalveluja.

Yksityisten ja valtion peruskoulujen opetuksen järjestäjät ovat jo nyt velvollisia järjestämään psykologi- ja kuraattoripalvelut omille oppilailleen. Näiden palveluiden tuottamisesta aiheutuvat kustannukset on otettu huomioon opetuksen järjestäjien kuntien peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain mukaisissa kotikuntakorvauksissa, joten ne sisältyvät jo nykyisellään näiden opetuksen järjestäjien rahoitukseen. Esityksen mukaan velvollisuus järjestää psykologi- ja kuraattoripalveluita siirtyy kunnille, jolloin yksityisen ja valtion opetuksen järjestäjänä saamaa kotikuntakorvausta pienennettäisiin todellisia kustannuksia vastaavasti. Määrä on noin 2,7 miljoonaa euroa vuositasona. Vastaavasti tämä kustannussäästö kohdennetaan uudelleen kuntien velvoitteeksi esitetyn psykologi- ja kuraattoripalveluiden rahoittamiseksi.

Edellä mainitun opiskelu- ja oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisen lisäksi, kustannuksia aiheuttaisivat myös lakiesityksen 14 §:n mukaiset määräajat henkilökohtaisen keskustelun järjestämiseksi psykologin, sosiaalityöntekijän tai kuraattorin kanssa. Kuraattori- ja psykologitarpeen arvioidaan kasvavan yhteensä noin 40 henkilötyövuodella, mikä on mukana kokonaiskustannuksissa.

Neuvolatoimintaa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen toimeenpanon tueksi korotettiin kuntien saamien peruspalvelujen valtionosuuksia yhteensä 18.5 miljoonalla eurolla vuodessa 2011 lähtien. Tällä rahalla kunnat ovat palkanneet lisää terveydenhoitajia ja lääkäreitä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon.

Oppilashuollon voimavarat ovat valtakunnan tasolla parantuneet, mutta eivät kaikkialla täytä mitoitussuosituksia. Tilastokeskuksen palkkatilaston (2012) mukaan kuntasektorilla työskenteli vuonna 2011 yhteensä 548 koulukuraattoria ja 248 koulupsykologia. Vuonna 2011 esiopetuksessa oppilaita oli 58 800 ja perusopetuksessa 541 900. Noin kuudesosassa kouluja ei ole lainkaan koulupsykologitoimintaa (15 %) ja reilusta kymmenesosasta puuttuu kuraattoritoiminta (11 %).

Muun muassa Turun seudulla suositus on 1000 oppilasta kuraattoria kohden ja pääkaupunkiseudulla 800. Useissa Lapin kunnissa on vain yksi kuraattori, jolloin työ voi hajaantua maantieteellisesti laajalle alueelle. Oppilasmäärät kuraattoria kohden vaihtelevat Lapissa parista sadasta yli tuhanteen oppilaaseen. Kaupungeissa oppilasmäärät ovat keskimäärin suurempia kuin muualla. Lapissa on myös kuntia, joissa kuraattoripalvelua ei ole järjestetty lainkaan tai työtä tehdään osa-aikaisesti muun toimen ohella. Tampereella sekä kuraattoreilla että koulupsykologeilla on keskimäärin noin 850 oppilasta, vaihteluväli on 640 -1080 oppilasta. Tampereella koulukuraattoreille pääsee kiireellisissä tapauksissa samana päivänä tai viimeistään viikon kuluessa, kiireettömissä tapauksissa jonotusaika vaihtelee viikosta kolmeen viikkoon.

Jonotusaika ei ole suoraan johdettavissa oppilasmäärästä työntekijää kohden. Työajan käyttöön vaikuttavat paitsi oppilasmäärät, myös oppilaitosten määrät ja niiden sijainti. Työajan käyttöön vaikuttaa myös se, millaisia oppilaitoksia kuraattorin alueelle kuuluu sekä yhteistyö muiden oppilashuollon toimijoiden kesken ja kouluissa tehtävä yhteisöllinen työ.

Laskelmassa on lähdetty siitä, ettei riittävien psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestäminen ole esi- ja perusopetuksessa uusi tehtävä kunnille. Esitettävillä psykologi- ja kuraattoripalveluja koskevilla määräaikaissäännöksillä ainoastaan täsmennettäisiin niitä velvoitteita, joita kunnilla on voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Lastensuojelulain 9 §:n mukaan kunnilla on velvollisuus järjestää esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille psykologi- ja kuraattoripalveluilla riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Laskelmassa on lähdetty siitä, että kunnan on tullut järjestää palve-

lu lain mukaisesti. Laskelmassa ei ole huomioitu kustannuksia aiheuttavana tekijänä sitä, että osa kunnista on jättänyt velvoitteen täyttämättä.

Esitys merkitsee oppilas- ja opiskelijahuollon painopisteen siirtämistä korjaavista toimenpiteistä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Riittävän varhain aloitetulla psykososiaalisen kasvun ja kehityksen tuella pystytään yleensä auttamaan joustavammin ja oikea-aikaisemmin ja pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna myös taloudellisesti tehokkaammin. Kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset tuovat myös vanhemmat palvelujen piiriin. Vanhempien ja koko perhetilanteen ongelmien varhainen tunnistaminen ja lievittäminen parantavat lasten kasvuoloja ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Esityksen mukainen oppilas- ja opiskelijahuolto tuo siten myös kustannussäästöjä, koska se vähentää tarvetta mm. lastensuojelun toimenpiteisiin. Esityksen arvioidaan vähentävän lastensuojelun kustannuksia 18,8 – 94,2 miljoonaa euroa vuositasolla riippuen tarvittavista lastensuojelun avohuollossa tarjottavista tukitoimista ja tuen intensiivisyydestä. Mikäli näidenkin henkilöiden osalta päädyttäisiin kodin ulkopuolelle tehtyihin lastensuojelun sijoituksiin, kustannukset olisivat vuositasolla noin 141 miljoonaa euroa. Välittömiä kustannussäästöjä lastensuojelussa syntyy asiakasmäärien ja lastensuojelun selvitystarpeiden vähenemisen johdosta.

Laskelmassa on oletettu, että esityksen toimenpiteillä voidaan vaikuttaa vähintäänkin joka viidennten lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren omaan käyttäytymiseen liittyvien ongelmien ennaltaehkäisemiseen ja näin välttää myöhempiä lastensuojelun toimenpiteitä.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen keräämien tietojen mukaan lastensuojelun asiakasmäärien kokonaiskasvu on jatkunut useiden vuosien ajan. Vuonna 2011 lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon asiakkaana oli 81 500 lasta ja nuorta. Määrä oli runsas 3 prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Avohuollon asiakasmäärien lisäksi myös lastensuojeluilmoitusten määrä on ollut kasvussa. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuonna 2011 yli 17 000. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämien tietojen mukaan lastensuojelun ennalta ehkäisevän työn palvelut maksavat alle 12 000 euroa lasta kohden olipa kyseessä pitempiaikainen prosessi tai lyhytaikainen tuki perheelle. Avohuollossa tarjotun työn kustannukset vaihtelevat 5 500–60 000 euron välillä riippuen tuen intensiivisyydestä sekä siitä, kuinka monenlaisia tukitoimia perhe sai samanaikaisesti tai peräkkäin arjesta selviytymisen tueksi. Kodin ulkopuolelle tehdyt lastensuojelun sijoituksista aiheutuvat kokonaiskustannukset ovat yli 100 000 euroa. Yhden päivän kustannukset lastensuojelulaitoksessa ovat yli 250 euroa henkilöä kohden. Vuodessa tästä syntyy yli 90 000 euron kustannukset.

Kun lasten ja nuorten ongelmat tunnistetaan varhain ja niihin puututaan tukemalla ja tarjoamalla opiskeluhuollon palveluita oppilaan ja opiskelijan kehitysympäristössä, lisätään kuntien välittömiä kustannuksia. On kuitenkin selvää, että ongelmien kasautuessa ja syventyessä myös niiden hoitokustannukset kasvavat selvästi kuten edellä osoitettiin. Esitys merkitsee oppilas- ja opiskelijahuollon painopisteen siirtämistä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin, jolloin tarve mm. korjaaviin lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon toimenpiteisiin vähenee. Tämän johdosta esityksen arvioidaan aiheuttavan merkittäviä kustannussäästöjä.

Esityksessä ei esitetä uusia velvoitteita tai laajenevia tehtäviä koulutuksen järjestäjille opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon osalta. Tältä osin uudistuksen arvioidaan kuitenkin lisäävän hieman opetustoimen henkilöstön henkilöstökoulutuksen tarvetta. Opetushenkilöstön henkilöstökoulutuksella tuetaan opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon toimeenpanoa. Opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutuksesta aiheutuvat kustannukset olisivat valtiolle yhteensä arviolta 1,5 miljoonaa euroa ja nämä kustannukset tulisivat rahoitettaviksi kokonaan valtiontalouden vuosien 2013–2016 budjetti-kehysten sisältä. Tätä käyttötarkoitusta varten varattaisiin valtion talousarvioon noin 1,5 miljoonan euron määräraha vuosille 2014–2016. Määräraha mahdollistaa yhteensä noin 34 680 tuntia opetussuunnitelman mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon valmistelu-aikaa opetuksen järjestäjille. Laskelehdessä on käytetty keskimääräistä 43,25 euron opetustunnin hintaa.

Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon osalta esityksen edellyttämä kehittämistyö on tarkoitus toteuttaa osana perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien ja tutkintojen uudistamistyötä. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen uudistetut opetussuunnitelmat valmistellaan siten, että perusopetuksen osalta Opetushallituksen tulee valmistella asetuksen mukaiset opetussuunnitelman perusteet 31.12.2014 mennessä ja lukiokoulutuksen osalta 1.8.2015 Uudistetut opetussuunnitelmat otetaan molempien koulutusasteiden osalta 1.8.2016 lukien. Ammatillisen koulutuksen osalta mahdollisesti tarvittavat muutokset opetussuunnitelmien perusteisiin tehdään ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisaikataulussa (2014 mennessä).

Esityksen mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö on kohdentanut ylimääräisiä valtionavustuksia vuodesta 2007 alkaen. Tavoitteena oli parantaa valtakunnallisesti ja paikallisesti oppilas- ja opiskelijahuollollisen tuen saatavuutta esi- ja perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, kehittää ja vakiinnuttaa kuntiin oppilas- ja opiske-

lijahuollon palvelurakenne sekä verkostomainen toimintatapa ja tukea opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Pidemmän aikavälin tavoitteena oli siirtää oppilas- ja opiskelijahuollollisen työn painopistettä korjaavasta ennalta ehkäisevään sekä edistää hallintokuntien välistä ja moniammatillista yhteistyötä koulutusasteiden rajat ylittäen. Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen ja laadun kehittämiseen kohdennettiin vuosina 2007 – 2010 yhteensä 5 269 450 euroa.

Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämisen ohessa kansallinen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta käynnistyi keväällä 2008. Tavoitteena oli jalkauttaa erityisopetuksen strategian mukaisia linjauksia paikalliselle tasolle. Niitä ovat yleisten tuen muotojen tehostaminen kaikille oppilaille kuuluvina tukitoimina, tehostetun ja erityisen tuen vahvistaminen, ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, varhainen tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen tuki, lähikouluperiaatteen mukainen opetuksen järjestäminen sekä moni hallinnollisesti luodut opiskelun tuen rakenteet ja toimintamallit ja niiden vakiinnuttaminen. Tehostettu tuki tarkoittaa ennaltaehkäisevien yleisten tukitoimenpiteiden tehostamista määrällisesti ja laadullisesti sekä opetuksen järjestämistä riittävän pienissä opetusryhmissä. Tuen muotoina se käsittää eriyttämisen, tukiopetuksen, samanaikaisopetuksen eri muodot, osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon. Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti perusopetuksen tehostetun ja erityisen tuen toimenpiteisiin, joissa myös oppilashuolto oli mukana, vuosina 2008–2011 yhteensä 44,7 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on kohdistanut 29 miljoonaa euroa valtionavustuksia lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamiseen osana Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämissuunnitelmaa vuosina 2008 -2011. Osa kuntien hankkeista on kohdistunut koulu- ja opiskeluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Lisäksi osa päihde- ja mielenterveyspalvelujen kehittämiseen myönnettyistä 14 miljoonasta eurosta on suunnattu lasten ja nuorten psykiatrisiin hankkeisiin. Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittäminen on yksi uuden Kaste-kauden 2012- 2015 painopisteitä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden uudistamisen osaohjelmassa.

Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuuden varmistamisesta ei aiheudu kunnille lisäkustannuksia. Terveydenhoitajan vastaanotolle pääseminen ilman ajanvarausta on olemassa oleva kansallisiin suosituksiin pohjautuva käytäntö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen syksyllä 2012 tekemän seurannan alustavien tulosten mukaan vain reilu kymmenesosa ei järjestänyt avoimia vastaanottoja kouluterveydenhuollossa. Kun oppilaiden ja opiskelijoiden ongelmien tunnistamista voidaan näin varhenta, syntyy siitä pikemminkin säästöjä. Terveydenhoitajan ja lääkärin tekemä hoidon

tarpeen arviointi sekä kiireelliseen hoitoon pääsy lääkärille selventävät terveydenhuoltolain säännöksiä opiskeluterveydenhuollossa, eivätkä aiheuta uusia kustannuksia.

4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yhteiskunnallisen toimintaympäristön nopea muutos ja asiakkaiden tarpeiden monimuotoisuus edellyttävät nykyistä syvällisempää ja laajempaa yhteistyötä viranomaisten kesken. Yhden ja yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuoltolain valmistelun yksi keskeinen tavoite on parantaa ja tehostaa eri hallinnonalojen viranomaisten välistä yhteistyötä.

Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki lisäisi oppilas- ja opiskelijahuollon kokonaisuuden ymmärtämistä ja vakiinnuttaisi eri viranomaistahojen roolin ja aseman kyseessä olevassa kokonaisuudessa. Yksi ja yhtenäinen laki selkiinnyttäisi myös eri viranomaisten laatimien säädösten hallittavuutta ja toimivuutta.

Yksi ja yhtenäinen laki edistäisi myös eri viranomaisten tarjoamien palvelujen yhdenvertaista ja tasapuolista saatavuutta eri puolilla maata. Viranomaisten yhteistyön koordinointi helpottuisi ja yhtenäisen lain myötä opiskeluhuoltopalveluiden pitkäjänteinen kehittäminen mahdollistuisi. Palveluiden johtaminen, kehittäminen ja koordinointi saisi nykyistä selkeämmät rakenteet. Opiskeluhuollon palveluissa siirtyminen pitkäjänteiseen suunnitteluun ja kehittämiseen mahdollistaisi myös viranomaistyön painopisteen kohdentumisen varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön. Kun tukea saataisiin ajoissa, vähenisi samalla lastensuojelutoimenpiteiden tarve.

Viranomaisten olisi mahdollista nykyistä selkeämmin seurata ja arvioida opiskeluhuollon palveluiden saatavuutta, riittävyyttä ja laatua eri puolilla maata.

Opiskeluhuoltotyön painopisteen kohdentaminen ennaltaehkäisevään työhön edellyttää uudenlaisen toimintakulttuurin vahvistamista kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppilas- ja opiskeluhuoltoon osallistuminen on jo nykyisin osa opettajien perustyötä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Vastaavasti Lukion opetussuunnitelman perusteiden 2003 mukaan vastuu opiskelijahuollosta kuuluu osaltaan kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville. Vastaavan sisältöinen säännös on ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteissa. Koulujen henkilöstöllä on siten jo nykyisellään velvollisuus osallistua kasvatustyöhön sekä opiskeluyhteisön

hyvinvoinnin edistämiseen. Näiltä osin uudistus ei siten muuta koulujen henkilöstön tilannetta. Kun kouluihin saadaan lisää psykologeja ja kuraattoreita sekä toiminnan painopisteen muuttuessa nykyistä enemmän ennaltaehkäiseväksi, olettaa, että koulujen henkilöstön työtilanne pikemminkin helpottuu nykyisestä.

4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Yksi ja yhtenäinen oppilas ja opiskelijahuoltolaki tehostaisi koko koulutusjärjestelmän toimivuutta, ennalta ehkäisisi keskeyttämisiä ja varmistaisi opintojen suorittamisen tavoiteajassa. Myös oppilaiden ja opiskelijoiden tasapuoliset mahdollisuudet saada oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluita joka puolella maata paransivat, kun yhtenäinen laki poistaisi turhia esteitä viranomaisten yhteistyöltä ja selkiinntäisi käytäntöjä, jolloin opiskeluhoito toimisi nykyistä tehokkaammin ja tuloksellisesti. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki turvaisi opiskeluhoiton pitkäjänteisen toiminnan opiskelijan tukena varhaiskasvatuksesta aikuisuuteen.

Toimivilla opiskeluhoitopalveluilla varmistetaan kaikkien lasten ja nuorten oppimismahdollisuudet ja kykyjen mukainen eteneminen koulutuksessa. Opiskeluhoitopalveluiden tasapuolisella saatavuudella tuetaan onnistuneita siirtymiä kouluasteelta toiselle, ehkäistään opintojen keskeyttämistä, tuetaan yksilöllisiä valintoja opintouralla ja ammatinvalinnassa, vahvistetaan kodin ja koulun yhteistyötä ja luodaan turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö. Kyseessä olevien palveluiden riittävyys vähentäisi myös paineita oppilaiden ja opiskelijoiden siirtämiseen erityisopetukseen, ruuhkautuneisiin psykiatriin palveluihin sekä lastensuojeluasiakkuuden tarvetta.

Toisella asteella, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa, opiskelijoiden monimuotoisuus on lisääntynyt. Opiskelijoissa on kulttuurisen ja sosio-ekonomisen taustansa, oppimisvalmiuksiensa ja opiskelumotivaationsa suhteen entistä suurempia eroja. Tutkinnon suorittamisen merkitys korostuu koko ajan työelämässä; ilman tutkintoa on mahdotonta sijoittua työelämään. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki turvaisi tuki-, ohjaus ja terveystalveluiden toimivuutta ja edistäisi opiskelijoiden oppimista, tutkinnon suorittamista ja siirtymistä terveinä aikuisina työelämään.

Hallituksen tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, mm. katkaisemalla sukupolvelta toiselle periytyvää köyhyyttä ja syrjäytymistä kaventamalla tulo-, hyvinvointi- ja terveyseroja eri väestöryhmien välillä. Suomalaisen koulutuspolitiikan tarkoituksena on taata kaikille, syntyperän, taustan ja varal-

lisuuden rajoittamatta yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet sivistykseen sekä laadukkaaseen ja maksuttomaan koulutukseen.

Yhtenäinen oppilas- ja opiskeluhoitolaki vahvistaisi lasten ja nuorten tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia käydä koulua ja opiskella. Suomessa koulutus on pitkään katsottu kuuluvan kaikkien perusoikeudeksi ja jokaiselle on turvattu mahdollisuudet edetä opinnoissa oman motivaation ja lahjakkuuden mukaisesti. Viimeaikainen kehitys näyttää osin murtaneen lasten ja nuorten mahdollisuuksia käyttää täysimääräisesti hyväkseen koulutusjärjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia. Nykyisin sukupuoli ja aiempaa useimmin myös vanhempien koulutustausta ja sosioekonominen tausta sekä vanhempien tulot näyttävät määrittävän nuoren koulutuspolkua.

Tutkimusten perusteella tiedetään, mitkä tekijät ammatillisessa koulutuksessa hidastavat valmistumista ja aiheuttavat koulutuksen keskeyttämistä. Tärkeimmät syyt ovat sosioekonomiset syyt, tukijoiden puute, luku- ja kirjoitusvaikeudet, aikaisempi huono koulumenestys, heikko itsetunto ja huonot koulukokemukset. Toimivilla ja ennalta ehkäisevillä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluilla voitaisiin tukea nykyistä tehokkaammin kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden suoriutumista kykijensä mukaan opinnoissa.

Opiskeluhoitolaki turvaisi myös vuoden 2013 alusta täysimääräisesti voimaan tulevan nuorisotakuun toteutumisen. Nuorisotakuu (ent. nuorten yhteiskuntatakuu) on tärkein hallituksen keino puuttua nuorten syrjäytymiskehitykseen ennalta ehkäisevästi kolmen ministeriön yhteistyöllä.

Nuorisotakuuseen kuuluva koulutustakuu takaa jokaiselle juuri perusopetuksensa päättäneelle koulutuspaikan. Keskeinen koulutustakuun toimenpide on nuorten toisen asteen koulutukseen pääsyn turvaaminen. Toimivilla, laajassa yhteistyössä toteutetuilla oppilas- ja opiskeluhoollon palveluilla olisi merkittävä rooli perusopetuksesta toiselle asteelle tapahtuvien siirtymien ja opintojen loppuun suorittamisen tukemisessa.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja aineisto

Vuoden 2006 oppilashuoltotyöryhmä ehdotti, että oppilas- ja opiskelijahuoltoon koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin (STM selvityksiä 2006:33). Hallituksen esityksen valmistelu perustuu mainitun työryhmän sekä sen työtä jatkaneen, sosiaali- ja terveysministeriön asettaman oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän toimenpide-ehdotuksiin (STM selvityksiä 2009:34). Valmistelussa on otettu huomioon myös Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010-2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteisessä virkamiesryhmässä valmisteltiin vuonna 2010 kaksi mallia opiskeluhuoltolaiksi. Laaja malli oli nyt esitetyn kaltainen. Suppeassa mallissa koottiin lainsäädännössä hajallaan oleva säännökset yhteen, mutta oikeutta psykososiaaliseen tukeen ei laajennettu toiselle asteelle. Suppeassa mallissa ei myöskään säädetty velvollisuutta asettaa opiskeluhuoltoryhmää.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö järjestivät 2.11.2010 kuulemistilaisuuden hallituksen esityksen luonnoksesta keskeisille viranomaisille ja sidosryhmille. Kuulemistilaisuudessa kuultiin alustukset seuraavilta tahoilta: valtiovarainministeriö, Opetushallitus, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Helsingin kaupungin opetusvirasto ja terveyskeskus, Sastamalan kaupunki, Suomen Kuntaliitto, Kunnallinen työmarkkinalaitos, Sivistystyönantajat, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Suomen lukiolaisten liitto, Suomen koulu-, nuoriso- ja opiskeluterveydenhuollon yhdistys, Koulukuraattorit ry, Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY ry, Suomen Vanhempainliitto, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto-SAKKI ry, Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry, Suomen sosionomit ry, Ammatti-Opisto Luovi, Suomen psykologiliitto, Suomen Terveystieteidenhoidtajaliitto STHL ry ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Kuultavat saivat nähtäväkseen sekä laajan psykososiaalista tukea laajentavan version että suppean lainsäädäntöä kokoavan vaihtoehdon. Valtaosa kuultavista toivoi, että valmistelua jatkettaisiin laajemman version pohjalta, koska psykososiaalisten palvelujen puuttumista toisella asteella pidettiin merkittävänä puutteena. Suppean version ei katsottu parantavan nykyistä tilannetta.

Valtiovarainministeriö, Kunnallinen työmarkkinalaitos ja Suomen Kuntaliitto pitivät laajaa versiota ongelmallisena sen kustannusvaikutusten vuoksi, Helsingin kaupunki kannatti laajempaa versiota, mutta toivoi valtion vastaavan kustannuksista kokonaisuudessaan.

Useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että valtakunnallinen ohjaus oli hajautettu toisaalta Opetushallitukselle ja toisaalta Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle. Opetushallitukselle toivottiin keskeisempää ohjausroolia.

Hallituksen esityksen valmistelua jatkettiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön välisessä virkamiesryhmässä kuulemistilaisuudessa esitetyn laajemman version pohjalta.

Virkamiesryhmä on järjestänyt kuulemisia sekä hyödyntänyt työssään sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön 10.9.2012 asettaman lastensuojelun selvitysryhmän kokoamaa aineistoa.

5.3. Lausunnot

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunnot...

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

1. Luku Yleiset säännökset

1 § *Lain tarkoitus*

Pykälän 1 kohdan mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain ensisijaisena tarkoituksena on oppilaiden ja opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin ja opiskelukyvyyn edistäminen sekä ongelmien syntymisen ennaltaehkäisy. Erityisenä haasteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyttä osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja ennaltaehkäistä mielenterveyttä vaarantavien ongelmien syntymistä. Kouluilla ja oppilaitoksilla lapsen ja nuoren pitkäaikaisina kehitysympäristöinä on hyvät mahdollisuudet tukea ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja ehkäistä syrjäytymistä.

Pykälän 2 kohdan mukaan lain tarkoituksena on edistää koulu- ja opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisuutta ja turvallisuutta sekä yhteisöllistä toimintaa. Terveellinen ympäristö ja hyvinvoiva yhteisö suojaavat terveyttä ja mahdollistavat terveyttä edistävien valintojen tekemisen. Hyvinvoiva koulu tai oppilaitos tarjoaa edellytykset koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnille, työ-

ja opiskelukyvyn säilyttämiselle ja tarvittaessa parantamiselle sekä tulokselliselle oppimiselle. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti kouluissa ja oppilaitoksissa.

Pykälän 3 kohdan mukaan tavoitteena on, että oppilaiden ja opiskelijoiden tuen tarpeet tunnustetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja järjestetään oikea-aikaista tukea sitä tarvitseville. Näin ehkäistään ongelmien vaikeutumista ja monimutkaistumista. Varhaisessa vaiheessa auttaminen on yleensä helpompaa, tuloksellisempaa ja kustannuksiltaan edullisempaa. Hyvin toimiva opiskeluhoito vähentää siirtoja erityisopetukseen sekä kalliiden erityispalveluiden ja lastensuojeluasiakkuuden tarvetta. Varhaisella tuella voidaan osaltaan kaventaa terveystarpeita ja ehkäistä syrjäytymistä.

Pykälän 4 kohdan mukaan lain keskeisenä tarkoituksena on turvata oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu kaikkien opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kouluissa ja oppilaitoksissa eri puolilla Suomea. Käytännössä tämä tarkoittaa opiskeluhoitopalvelujen saatavuuden ja laadun parantamista, sillä tällä hetkellä palveluissa on huomattavia eroja. Tämä on välttämätöntä oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Myös ongelmien mahdollisimman varhainen tunnistaminen edellyttää palveluiden yhdenvertaista saatavuutta.

Pykälän 5 kohdan mukaan lain tarkoituksena on vahvistaa opiskeluhoitoa toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. Oppilas- ja opiskelijahuolto on usean selvityksen mukaan arvioitu hajanaiseksi ja pirstaleiseksi. Toimiva ja tulokellinen opiskeluhoito edellyttää, että niin ympäristöön ja yhteisöön kuin oppilaisiin ja opiskelijoihin suuntautuva eri tahojen toiminta muodostaa yhtenäisen suunnitelmallisen kokonaisuuden. Opiskeluhoito edellyttää onnistuakseen kiinteää opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Eri hallintokuntien toimijoiden työn yhteensovittaminen edellyttää määrätietoista ja suunnitelmallista sitoutumista opiskeluhoitoon yhteisiin päämääriin ja verkostotyön kehittämistä. Opiskeluhoitoon osallistuvien keskinäisen hyvän yhteistyön lisäksi tarvitaan yhteistyötä kunnan tai muiden lasten ja nuorten parissa työskentelevien tahojen kanssa. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi nuorisotoimi, lastensuojelu, poliisi ja järjestöt. Huoltajat sekä oppilaat ja opiskelijat ovat olennaisia toimijoita oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointityössä. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet itseään koskevissa asioissa ja päätöksissä ovat keskeisiä periaatteita.

Ehdotetun lain keskeisenä tavoitteena olisi terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa vahvistamalla siirtää toiminnan painopistettä korjaavasta työstä ehkäisevään työhön. Toiseksi tavoitteeksi on asetettu laajentaa opiskeluhoitotyö kattamaan yksilöiden lisäksi aina myös yhteisöön ja ympäristöön kohdentuva työ. Näillä painopisteiden muutoksilla olisi mahdollista lisätä opiskeluhoillon vaikuttavuutta.

2 § Lain soveltamisala

Lakia sovellettaisiin esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen asti. Lain mukaan esi- ja perusopetuksessa olevat oppilaat sekä lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa olevat opiskelijat saisivat yhdenmukaisesti ehdotetun lain mukaista opiskelun edellyttämää opiskeluhoiltoa. Ammatillisen koulutuksen osalta lain soveltamisalaan kuuluisivat ne opiskelijat, jotka suorittavat ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua ammatillista peruskoulutusta opetussuunnitelmaperusteisesti joko oppilaitosmuotoisesti tai oppisopimuskoulutuksena. Soveltamisalan piiriin kuuluisivat sekä ammatillista perustutkintoa suorittavat opiskelijat että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua vammaisille opiskelijoille järjestettävässä valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa sekä muuna kuin ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävässä kotitalousopetuksessa olevat opiskelijat. Soveltamisalan rajauksista ammatillisen koulutuksen osalta säädettäisiin pykälän 4 momentissa.

Esiopetus on kunnissa järjestetty joko osana varhaiskasvatusta tai osana koulun toimintaa. Mitä ehdotetussa laissa säädettäisiin koulusta tai oppilaitoksesta, koskisi myös esiopetusta riippumatta siitä, missä esiopetusta järjestetään. Esiopetuksessa olevien lasten yksilökohtainen terveydenhuolto järjestettäisiin edelleen terveydenhuoltolain 15 §:n mukaisesti osana neuvolapalveluja.

Perusopetuslaissa puhutaan oppilaasta, opetuksen järjestäjästä ja koulusta. Toisella asteella puhutaan opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta. Selvyyden vuoksi pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että se mitä laissa säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä tai oppilaitoksesta koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua. Näin lain kieliasusta tulee sujuvampi ja helpommin luettava. Pykälässä ehdotetaan myös säädettäväksi, että se, mitä tässä laissa säädetään opiskeluhoilosta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilashuoltoa ja lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua opiskelijahuoltoa. Näin kyseisissä laissa käytetty vakiintunut terminologia voisi olla niissä

edelleen. Säännös on perusteltu myös siksi, että laki koskee myös esiopetuksessa olevia 6-vuotiaita, jotka ovat vielä lapsia ja joita olisi sen vuoksi vaikea kutsua tämä lain tarkoittamiksi opiskelijoiksi.

Pykälän 4 momentin mukaan lakia ei sovellettaisi perusopetuslaissa tarkoitettuun aamu- ja iltapäivätoimintaan eikä lukiolain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettuun aineopiskelijaan. Lakia ei sovellettaisi ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen eikä kyseisessä laissa tarkoitettuun muuhun ammatilliseen lisäkoulutukseen. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaisesti näyttötutkintoina voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja sekä erikoisammattitutkintoja. Lakia ei sovellettaisi myöskään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitettuun oppisopimuskoulutukseen, jos oppisopimuskoulutuksena järjestetään näyttötutkinnon suorittamiseen valmistavaa koulutusta tai tutkintoon johtamatonta lisäkoulutusta. Ammatillista perustutkintoa suorittava opiskelija kuuluisi lain soveltamisalan piiriin siis vain silloin, kun hän suorittaa ammatillisen perustutkinnon opetussuunnitelmaperusteisesti.

2. Luku Määritelmät

3 § *Opiskeluhoolto*

Pykälän 1 momentti sisältäisi yleisen määritelmän opiskeluhollosta, sen sisällöstä ja toimijoista. Määritelmän mukaan opiskeluhollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa järjestetään sekä yhteisöllisenä että yksilöllisenä.

Lain keskeisenä tavoitteena on siirtää toiminnan painopiste nykyisestä korjaavasta toiminnasta ennaltaehkäisevään toimintaan. Tämä onnistuu parhaiten, mikäli opiskeluhollossa toiminnan painopiste on nykyistä vahvemmin yhteisöllisessä opiskeluhollossa. Yhteisöllisestä opiskeluhollosta ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin 7 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan oppilaitoksen henkilökunnalla olisi ensisijainen vastuu opiskeluyhteisön hyvinvoinnista. Säännös korostaa yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Vastaavankaltainen säännös on jo nykyisellään opetussuunnitelmien ja ammatillisen koulutuksen osalta tutkintojen perusteissa, mutta lain tasolla periaatetta ei näin selvästi ole sanottu. Ko-

kemusten mukaan oppilaitoksen rehtorilla on keskeinen rooli oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävässä työssä.

Ensisijainen vastuu hyvinvoinnin edistämisestä olisi oppilaitoksen henkilökunnalla. Kaikkien kouluissa tai oppilaitoksessa työskentelevien sekä opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden olisi tehtävissään edistettävä oppilaiden tai opiskelijoiden hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta sekä vuorovaikutusta. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien näkökohtien huomioon ottamista opetuksessa ja koulun tai oppilaitoksen muussa toiminnassa ja päätöksenteossa sekä sosioekonomisten terveys- ja hyvinvointierojen kaventamista.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännöksen, joka korostaa eri toimijoiden yhteistyötä. Säännöksen mukaan opiskeluhuoltoa toteutettaisiin opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen monialaisena, suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Muita yhteistyötahoja voisi olla esimerkiksi nuorisotoimi, lastensuojelu tai poliisi.

Opiskeluhuollon sisällön osalta pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että opiskeluhuoltoon sisältyisi koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

4 § Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto

Pykälä sisältäisi määritelmän opetussuunnitelman mukaisesta opiskeluhuollosta. Voimassa olevan perusopetuslain 31 a §:n 2 momentissa todetaan, että oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat terveydenhuoltolaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Laissa ei sen sijaan ole tarkemmin määritelty, mitä opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto on. Käytännössä toiminnan sisältö on määritelty Opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelmien ja ammatillisen koulutuksen osalta tutkintojen perusteissa. Koska lainsäädännössä on tarkasti määritelty vain se, mitkä ovat oppilashuollon palveluita, jää oppilashuollon kokonaisuuden tarkka sisältö pitkälti kunkin kunnan omaan harkintaan. Täysin yhdenmukaista käsitystä siitä, mitä opetussuunnitelman mukaisella oppilashuollolla tarkoitetaan, ei ole.

Tilanteen selkiyttämiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon tehtävistä ja tavoitteista. Pykälän mukaan opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhuollolla tuettaisiin sekä yhteisöllistä että yksilöllistä hyvinvointia, tuettaisiin terveellisen ja turvallisen oppimis- ja opiskeluympäristön syntymistä, suojattaisiin mielenterveyttä, ehkäistäisiin syrjäytymistä sekä edistettäisiin koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Yksilökohtaisen opiskeluhuollon osalta pykälässä todettaisiin, että opiskeluhuollon avulla tunnistetaan, lievennetään ja poistetaan mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia sekä opiskeluun liittyviä muita ongelmia.

5 § Opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut

Pykälässä säädettäisiin opiskeluhuollon sosiaalityön ja psykologin palveluista. Nykyisin asiaa koskeva sääntely sisältyy lastensuojelulakiin. Lastensuojelulain 9 §:n mukaisesti ehdotetussa laissa käytettäisiin nimitystä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Palvelujen sisältö vastaisi asiallisesti lastensuojelulain 9 §:ssä määriteltyä sisältöä, jonka mukaan kyseessä on opiskelun ja koulunkäynnin tuki, jonka avulla ehkäistään ja poistetaan oppilaiden ja opiskelijoiden kehitykseen liittyviä sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia sekä edistetään koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Ehdotetun lain soveltamisalan mukaisesti koulun lisäksi 1 momentissa mainittaisiin opiskeluyhteisö.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan tuen ja ohjauksen on oltava riittävää, mutta laissa ei ole täsmällisesti ilmaistu, miten palvelut olisi järjestettävä, jotta ne olisivat riittävät. Laissa ei ole myöskään täsmällisesti määritelty kuraattorin kelpoisuutta. Pykälän 1 momentin mukaan kuraattoripalveluista vastaisivat sosiaalityöntekijät sekä kuraattorit, joilla olisi suoritettuna vähintään sosiaalialan alempi korkeakoulututkinto.

Sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaneiden työpanoksesta on saatu hyviä kokemuksia koulujen oppilashuollossa. Toimivaksi on osoittautunut muun muassa sosiaaliohjaajien ja psykiatristen sairaanhoitajien yhteistyö. Ehdotetun lain keskeinen tavoite on opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen opiskeluhoitoa vahvistamalla, varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn avulla. Tavoitteena on vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja lastensuojeluasiakkuuksien määrää.

Tavoitteisiin on mahdollista päästä hyödyntämällä eri ammattiryhmien osaamista. Jotta voitaisiin turvata oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertainen asema ja mahdollisuus riittävien, tarvetta vas-

taavien palvelujen saamiseen, säädettäisiin pykälän 2 momentissa, että jokaisen oppilaitoksen käytettävissä olisi oltava psykologin ja sosiaalityöntekijän palveluja. Ehdotettu sääntely merkitsisi käytännössä sitä, että opiskeluhuollossa voitaisiin hyödyntää sekä ylemmän että alemman sosionomi (AMK) tutkinnon tuottamaa osaamista varmistuen samalla, ettei psykologien ja sosiaalityöntekijöiden osaaminen rajautuisi ainoastaan lastensuojeluasiakkaiden käyttöön, vaan olisi tarpeen mukaan käytettävissä jokaisen oppilaitoksen opiskeluhuollossa.

Opiskeluhuollon palvelujen riittävyys pyrittäisiin ehdotetussa laissa varmistamaan myös 9 §:n opiskeluhuollon hyvinvointisuunnitelmaa sekä 10 §:n opiskeluhuoltosuunnitelmaa koskevilla säännöksillä. Opiskelijan oikeudesta saada psykologi- ja kuraattoripalveluja säädettäisiin ehdotetun lain 14 §:ssä ja yhteydenotosta palvelujen saamiseksi 15 §:ssä.

6 § Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Pykälä sisältäisi määritelmän koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sisällöstä ja tavoitteista. Koulu-terveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain 16 §:n mukaisia kunnan kouluterveydenhuollon palveluita ja opiskeluterveydenhuollolla terveydenhuoltolain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa.

Kouluterveydenhuoltoon sisältyvät kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu-yhteisön hyvinvoinnin edistäminen, oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen, vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen, suun terveydenhuolto, erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen, tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen sekä terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset. Kouluterveydenhuoltoa toteutettaessa kunnan on toimittava yhteistyössä vanhempien, muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tahojen kanssa.

Opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta; opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraaminen ja edistäminen; terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen opiskelijoille, mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto mukaan lukien; opiskelijan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä opiskelijan tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai -hoitoon ohjaaminen. Opis-

keluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Kunnan perusterveydenhuollon on opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestäessään toimittava yhteistyössä alaikäisen opiskelijan vanhempien ja huoltajien, muun opiskelijahuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon keskeisiä toteuttajia ovat terveydenhoitajat ja lääkärit. Laskennallinen kansallinen mitoitussuositus kouluterveydenhuollossa on 600 oppilasta/ terveydenhoitaja ja opiskeluterveydenhuollossa 600 - 800 opiskelijaa/terveydenhoitaja. Lääkäreiden suositeltu mitoitus kouluterveydenhuollossa on 2100 oppilasta/lääkäri tai 1 työpäivä viikossa 500 lasta kohden ja opiskeluterveydenhuollossa 2500 - 3000 opiskelijaa/lääkäri.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säännellään tarkemmin terveydenhuoltolain nojalla annetulla valtioneuvoston asetuksella (338/2011). Asetuksen tarkoituksena on varmistaa, että oppilaiden ja heidän perheidensä sekä opiskelijoiden terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia.

Asetuksella säännellään terveysneuvonnan ja määräaikaisten terveystarkastusten lisäksi erityisen tuen tarpeen tunnistamista ja tuen järjestämistä, kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden varmistamista, ehkäisy- ja seksuaalineuvontaa sekä opiskelijoille järjestettäviä terveyden- ja sairaanhoitopalveluja. Oppilaan ja opiskelijan terveysneuvonnan on muun muassa tuettava itsenäistymistä, edistettävä hyvää kuntoa ja mielenterveyttä sekä ehkäistävä päihteiden käyttöä ja koulukiusaamista.

Peruskoulun 1., 5. ja 8. luokalla on järjestettävä niin sanottu laaja terveystarkastus, jossa selvitetään aina myös vanhempien ja koko perheen hyvinvointia. Huoltajan kirjallisella suostumuksella laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Laajoista terveystarkastuksista tehtävää yhteenvetoa on käytettävä arvioitaessa opiskeluhuollon yhteistyönä luokka- ja kouluyhteisön tilaa ja mahdollisten lisätoimenpiteiden tarvetta. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tarkempaa sisältöä ohjataan kansallisilla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon oppailla (Stakes oppaita 2002:51, STM 2006:12), kouluterveydenhuollon laatusuosituksella (STM:n julkaisuja 2009:20). THL on julkaissut ohjeistuksen laajojen terveystarkastusten toteuttamisen tueksi (THL 2012: Opas 22).

7 § Yhteisöllinen opiskeluhuolto

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yhteisöllisestä opiskeluhuollosta. Nykyisen oppilas- ja opiskelijahuollon ongelma on toiminnan painottuminen yksittäisen oppilaan ja opiskelijan ongelmien käsittelyyn. Samoin toiminta on luonteeltaan pääosin korjaavaa. Esityksen keskeisenä tavoitteena on muuttaa toiminnan painopistettä korjaavasta ennaltaehkäiseväksi ja yksittäisen opiskelijan ongelmien käsittelystä koko opiskeluyhteisön hyvinvointia tukevaksi. Näin edistetään myös oppilaiden, opiskelijoiden ja kaikkien opiskeluyhteisössä työskentelevien hyvinvointia ja turvallisuutta.

Hyvänä esimerkkinä yhteisöllisestä ja ennaltaehkäisevästä opiskeluhuollosta voidaan mainita esimerkiksi laajasti peruskouluissa käytössä oleva kiusaamisen vastainen Kiva-koulu-hanke. . Muita esimerkkejä ovat oppilaiden osallisuuden tukeminen koulun kummiluokka-, tukioppilas-, oppilaskunta- tai vertaissovittelutoiminnan avulla, 7. -luokkalaisten ryhmäyttäminen, erilaiset hyvinvointikartoitukset (esim. Koulun hyvinvointiprofiili, kouluympäristön ja -yhteisön terveellisyyden tarkastukset) ja Kouluterveyskyselyn hyödyntäminen. Yhteisöjen hyvinvointia edistävät myös luokkien ilmapiiri- ja kiusaamiskartoitukset, luokkien ja ryhmien tukeminen erilaisten ohjelmien avulla (esim. Askeleittain-opetusohjelma, lasten ja nuorten mielen hyvinvointia tukeva Friends-ohjelma, Lions Quest-ohjelma, ART-ryhmäharjoitusmenetelmä aggressiivisesti käyttäytyville nuorille, sosiaalisten taitojen ryhmät) ja erilaiset elämykselliset päihdekasvatustapahtumat (esim. Valintojen putki, Camera Obscura).

8 § *Yksilökohtainen opiskeluhuolto*

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisestä. Sen tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien, koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvien muiden ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Yksilökohtainen opiskeluhuolto kuuluu kaikille oppilaitosyhteisössä työskenteleville sekä oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan hyvässä yhteistyössä kotien kanssa.

Yksilökohtaista opiskeluhuoltotyötä ohjaa luottamuksellisuus, oppilaan, opiskelijan ja heidän huoltajiensa kunnioittaminen sekä eri osapuolien tietojensaantia ja salassapitoa koskevat säädökset. Säännöksen tarkoituksena on selkeyttää eri hallinnonalojen ammattihenkilöiden yhteistyötä opiskeluhuollossa. Yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon sovellettaisiin lakiehdotuksen 4 lukuun sisältyviä tietosuojaja- ja salassapitosäännöksiä.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan yksilökohtaista opiskeluhoitoa olisi koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä psykologin, sosiaalityöntekijän ja kuraattorin vastaanotolla yksittäiselle opiskelijalle annettu tuki, hoito ja apu. Lisäksi yksilökohtaista opiskeluhoitoa olisi 2 momentin mukaisesti yksittäisen opiskelijan asioiden käsittely opiskeluhuoltoryhmässä tai muussa yksittäisen opiskelijan asioiden käsittelyä varten kootussa asiantuntijaryhmässä.

Opiskelijan tietosuojan kannalta ongelmallisia ovat käytännössä tilanteet, joissa opiskeluhuolto-ryhmän käsittelyyn ei viedä yksittäisen opiskelijan asiaa, vaan esimerkiksi koko luokan tai ryhmän tilanne kuten kiusaamisasia, johon liittyy useita opiskelijoita. Jos koko ryhmää tai tiettyä asiaa koskevan käsittelyn yhteydessä mainitaan nimeltä tai muutoin ilmaistaan tietyn oppilaan henkilöllisyys, olisi kysymyksessä säännöksessä tarkoitettu yksilökohtainen opiskeluhoito, johon olisi sovellettava muun muassa ehdotetun lain 18 §:n pykälän säännöksiä yksittäisen opiskelijan asian käsittelyyn osallistuvista tahoista sekä laadittava opiskeluhuoltokertomus siten kuin 19 §:ssä säädettäisiin.

3. Luku Opiskeluhoillon järjestäminen

9 § Opiskeluhoillon hyvinvointisuunnitelma

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän on yhdessä kunnan tai useamman kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa laadittava opiskeluhoillon hyvinvointisuunnitelma. Mikäli opetuksen tai koulutuksen järjestäjä toimii usean kunnan alueella, olisi opiskeluhoillon hyvinvointisuunnitelma laadittava yhteistyössä jokaisen kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

Lakiehdotuksen mukaan opiskeluhoillon hyvinvointisuunnitelma hyväksyttäisiin osana lastensuojelulain 12 §:n mukaista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, joka on otettava huomioon kunnan talousarviota laadittaessa. Hyvinvointisuunnitelma laaditaan koko kunnan tasolla ja hyväksytään kunnanvaltuustossa. Tarvittaessa suunnitelma voidaan laatia myös usean kunnan yhteisenä seudullisena suunnitelmana ja hyväksyä tällöin kunkin kunnan kunnanvaltuustossa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on liitettävä osaksi kunnan muuta suunnittelua kuten kuntalain mukaista toiminta- ja taloussuunnittelua. Kuntalain 65 §:n mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Sen hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuo-

deksi. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarviossa ja suunnitelmassa hyväksytään kunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarvio ja suunnitelma on laadittava siten, että edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin suunnitelman sisällöstä. Suunnitelmana olisi kirjattava opiskeluhoollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoolltopalveluista sekä avustaja-, tuki- ja erityisopetuspalveluista, toimet, joilla vahvistetaan opiskeluympäristön ja – yhteisön hyvinvoinnin edistämistä ja opiskelijoiden varhaista tukea sekä tiedot hyvinvointisuunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

10 § *Opiskeluhoollon suunnitelma*

Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin oppilaitoskohtaisesta opiskeluhoollon suunnitelmasta. Pykälän 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän tulisi laatia opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten oppilaitoskohtainen opiskeluhoollon suunnitelma. Opiskeluhoollon suunnitelma vastaisi asiallisesti nykyisin osana opetussuunnitelmaa laadittavia oppilas- ja opiskelijahuoltoon koskevia suunnitelmia. Tältä osin sääntely vastaisi nykytilaa. Säännöksen avulla halutaan edistää opiskeluhoollon tarpeenmukaista kohdentamista ja sekä tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa. Säännöksen mukaan opiskeluhoollon suunnitelman tulisi olla oppilaitoskohtainen, jotta suunnitelmassa pystytään huomioimaan kunkin oppilaitoksen tarpeet opiskeluhoollon toteuttamisessa. Opiskeluhoollon suunnitelma voisi kuitenkin olla myös usean oppilaitoksen tai toimintayksikön yhteinen, jos yhteisen suunnitelman laatiminen on perusteltua opiskeluhoollon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman sisällöstä. Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan suunnitelmaan sisällytettäisiin arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoolltopalveluista. Kokonaistarpeen arvioinnissa lähtökohdina ovat oppilaiden ja opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin tilanne ja elinolot sekä opiskeluun ja yhteisöön liittyvät tiedot. Tietoja oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeista saadaan muun muassa THL:n joka toinen vuosi tekemästä kouluterveyskyselystä, muista kansallisista ja paikallisista seurannoista ja selvityksistä, laajoista terveystarkastuksista tehdyistä yhteenvedoista sekä kouluyhteisön ja opiskeluympäristön joka kolmas vuosi tehtävistä tarkastuksista. Lisäksi opiskeluhoollon palveluja toteuttavalle henkilöstölle ja opettajille kertyy runsaasti tietoa oppilaiden ja opiskelijoiden

tarpeista. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää oppilaiden ja opiskelijoiden omiin tarvearviointeihin. Tarpeiden selvittäminen on oleellista opiskeluhoollon toiminnan tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi.

Käytettävissä olevien opiskeluhooltalvelujen osalta suunnitelmassa kuvataan terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin, sosiaalityöntekijän ja kuraattorin palvelut sekä miten ne on järjestetty. Suunnitelmaan sisällytetään arvio opiskeluhooltalveluiden riittävydestä suhteessa oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeeseen. Apuna voitaisiin käyttää opiskeluhooltalveluja antavia ammattiryhmiä koskevia henkilöstömitoitussuosituksia oppilaiden ja opiskelijoiden tarvekartoitusten lisäksi.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan suunnitelmaan sisällytettäisiin koulu- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet opiskelukyvyn, hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden, vuorovaikutuksen ja osallisuuden edistämiseksi sekä tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi. Näitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi laajojen ja muiden terveystarkastusten toteuttamisessa tarvittavasta yhteistyöstä ja työtavoista sopiminen. sekä opettajien vastavuoroinen yhteistyö koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä psykososiaalisten palvelujen kanssa. Opiskeluhooltoryhmän toimintatavoista ja käytännöistä sopiminen olisi suunnitelman keskeistä sisältöä. Suunnitelmassa kuvattaisiin myös koulu- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet tupakoinnin ja alkoholin käytön vähentämisessä ja ehkäisemisessä, terveysneuvonnan ja terveystiedon opetuksen synkronointi ja yhteistyömahdollisuudet sekä opiskeluympäristön ja -yhteisön terveellisyys ja turvallisuuden tarkastamiskäytännöt ja niissä tarvittava yhteistyö. Suunnitelmaan sisällytettäisiin menettelytavat oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien tukitoimien järjestämisessä, ml. tehostettu ja erityinen tuki ja miten tukitoimet moniammatillisesti järjestetään. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta edistävät toimenpiteet kuvataan. Niitä ovat esimerkiksi tiedottamiskäytännöt ja osallistuminen koulun toiminnan arviointiin, koulun vuosittaisen suunnitelman laatimiseen, kouluruokailun suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, koulun tilojen ja piha-alueiden sekä järjestyssääntöjen laatimiseen. Osallisuutta edistävät toimenpiteet kuten mm. tiedottamiskäytännöt kuvataan. (ks. THL-OPH kyselyt). Näitä toimenpiteitä viedään eteenpäin opiskeluhoollon yhteistyönä.

Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan suunnitelma sisältäisi toimenpiteet yhteistyön järjestämistä kodin, koulussa tai oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa. Suunnitelmassa kuvataan vanhempien, mukaan lukien vanhempien yhdistykset, kanssa tehtävän yhteistyön ja yhteydenpidon muodot ja periaatteet sekä toimenpiteet vanhempien osallistumisen vahvistamiseksi. Vanhempien ja huoltajien osallistumismahdollisuudet

kuvataan (ks. yllä oppilaiden osallistumisen tukeminen). Lisäksi kuvataan suunniteltu yhteistyö muiden tahojen kuten sosiaalityön, nuorisotoimen ja poliisin kanssa sekä suunnitelmat lasten- ja nuorisopsykiatrisen tai muun erityistason asiantuntija-avun pyytämiseksi koulu- ja oppilaitosyhteisön tueksi ja konsultaatiomahdollisuuksien järjestämiseksi.

Pykälän 2 momentin 4 kohdan mukaan suunnitelma sisältäisi tiedot siitä, miten opiskeluhoito-suunnitelmaa toteutetaan ja kuinka sitä seurataan. Opiskeluhoillon toteuttaminen edellyttää, että koulutuksen tai opetuksen järjestäjän toimista, opiskeluhoitopalvelujen tarjoamisesta sekä työnjaoista eri toimijoiden välillä samoin kuin opiskeluhoitoryhmien toiminnasta on sovittu. Seurannan osalta kuvataan seurannasta vastuussa oleva taho, seurattavat asiat ja menetelmät tietojen kokoamiseksi sekä seurantatietojen käsittely ja hyödyntäminen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin suunnitelmasta opiskelijoiden suojelemiseksi. Perusopetuslakiin, lukiolakiin ja ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin tehtiin vuonna 2003 muutoksia koskien koulujen ja oppilaitosten turvallisuutta. Tällöin opetuksen ja koulutuksen järjestäjille annettiin tehtäväksi opetussuunnitelman yhteydessä laatia suunnitelman oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjille annettiin myös velvollisuus toimeenpanna suunnitelma sekä valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tehtäväksi tuli antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta. Uudistus ei koskenut aikuisten lukiokoulutusta. Samaan aikaan tämän uudistuksen kanssa koulutusta koskevissa laeissa tarkennettiin oppilas ja opiskelijahuoltoon koskevia säännöksiä.

Suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä liittyy olennaisesti yhteisölliseen opiskeluhoitoon. Sen vuoksi on perusteltua esittää, että sitä koskeva säännös siirretään entisen sisätoisenä opiskeluhoitolakiin.

11 § Järjestämisvastuu

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi eri toimijoiden vastuusta opiskeluhoillon toteuttamisessa. Pykälän 1 momentin mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjällä olisi päävastuu siitä, että opetussuunnitelmaan sisältyvä oppilaitoksen opiskeluhoitosuunnitelma toteutuu ja että opiskeluhoito järjestetään sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että opiskeluhoitosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Tällä hetkellä ongelmana on, että palvelut saattavat jäädä oppilaiden ja opiskelijoiden näkökulmasta hajanaisiksi.

Tilanteen parantamiseksi tarvitaan palveluja yhteen sovittavaa johtamista hallinnon eri tasoilla; monialaisilla opiskeluhoitoryhmillä on tässä työssä tärkeä rooli.

Oppilaitoksen sijaintikunnan vastattavana olisi pykälän 2 momentin mukaan tarvittavien psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen kunnan alueella sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta antavien koulujen ja oppilaitosten oppilaille ja opiskelijoille. Toisen asteen opiskelijat olisivat siten uusi psykologi- ja kuraattoripalveluihin oikeutettu ryhmä. Palvelut tulisi järjestää oppilaiden tai opiskelijoiden kotipaikasta riippumatta. Lastensuojelulain 9 § ehdotetaan kumottavaksi.

Oppilaitoksen sijaintikunnan vastattavana olisi pykälän 3 momentin mukaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestäminen siten kuin siitä terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädetään.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin oppilaan ja opiskelijan oikeudesta saada maksutta opetukseen tai koulutukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava opiskeluhoito. Vastaava säännös on nykyisin perusopetuslain 31 a §:ssä. Koska lain tarkoituksena on laajentaa psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle, on perusteltua säätää opiskelijoiden oikeudesta opiskeluhoitoon myös

12 § Tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tiedottamis- ja ohjausvelvollisuudesta. Voimassaolevissa lukiolain 29 a §:ssä ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa opiskelijoille tietoa opiskelijahuollon palveluista ja velvollisuudesta ohjata opiskelijat palvelujen piiriin. Vaikka tarkoituksena on laajentaa psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle, on syytä säilyttää koulutuksen järjestäjän tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus. Myös oppilaiden ja opiskelijoiden huoltajien on tärkeää saada tietoa saatavilla olevista palveluista ja tuesta.

Pykälässä säädettäisiin oppilaitoksen ja opiskeluhoollon henkilöstön velvollisuudesta ohjata oppilaita ja opiskelijoita hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon etuuksia ja palveluja. Opiskeluhoollon palvelujen käyttäminen on opiskelijoille ja heidän perheilleen vapaaehtoista. Jotta palveluja voitaisiin käyttää, niitä on oltava riittävästi saatavilla ja opiskelijoilla on oltava tieto sekä saatavilla olevista palveluista että siitä, miten palveluiden piiriin pääsee.

13 § *Opiskeluhoitoryhmät*

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan opiskeluhoollon yleistä suunnittelua, kehittämistä, ohjausta ja arviointia varten tulee opetuksen ja koulutuksen järjestäjän asettaa monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Opiskeluhoollon ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen tai koulutuksen järjestäjän yhteinen.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon arvioinnista käy ilmi, että opiskeluhoollon kokonaisuus osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa on heikosti johdettua ja suunniteltua. Monialaisella opiskeluhoollon ohjausryhmällä voitaisiin vahvistaa järjestäjätasosta suunnittelua, kehittämistä ja opiskeluhoollon kytkemistä osaksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän muuta strategista suunnittelua. Opiskeluhoollon ohjausryhmän tehtäviä voisi hoitaa muukin jo olemassa oleva tai sitä varten perustettu ryhmä, kuitenkin niin, että ryhmä olisi monialaisesti koottu ja se voisi vaikuttaa opiskeluhoollon kehittämiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan opetuksen- ja koulutuksen järjestäjän olisi 1 momentissa mainitun opiskeluhoollon ohjausryhmän lisäksi asetettava koulu- tai oppilaitoskohtainen monialainen opiskeluhoolloryhmä. Myös tämä opiskeluhoolloryhmä voisi olla kahden tai useamman koulun tai oppilaitoksen yhteinen. Opiskeluhoolloryhmän tehtävänä olisi koulu- ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnittelu, kehittäminen, toteuttaminen ja arviointi opiskeluhoollosuunnitelman mukaisesti. Ryhmän keskeinen tehtävä olisi koulu- ja opiskeluympäristön ja – yhteisön terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen, mm. kiusaamisen ehkäiseminen. Ryhmä käsitelisi aina myös kouluterveyskyselyn koulukohtaiset tulokset ja edistäisi hyvinvointia tukevista yhteisistä käytännöistä sopimista.

Pykälän 3 momentin mukaan koulu- tai oppilaitoskohtaista opiskeluhoolloryhmää johtaisi opetuksen- tai koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen tai koulutuksen järjestäjä voisi päättää yhteistyössä opiskeluhoollon palveluja tuottavien tahojen kanssa tarkemmin 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen ryhmien tarkemmasta kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista paikallisten tarpeiden ja palvelujärjestelmän tarjoamien mahdollisuuksien puitteissa. Jotta ryhmä olisi aidosti monialainen tämän lain tarkoittamassa hengessä, tulisi siinä olla koulun tai oppilaitoksen, koulu- tai opiskeluterveydenhuollon sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen edustajia. Lisäksi olisi huolehdittava oppilaiden tai opiskelijoiden ja tarpeen mukaan vanhempien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kuten erityisopettajien ja oppilaanohjaajien edustuksesta. Opiskeluhoolloryhmän opiskeluhoolto-

suunnitelmaan perustuvissa tehtävissä painottuisivat terveyttä ja hyvinvointia edistävä ja ongelmia ehkäisevä toiminta koko koulu- tai opiskeluyhteisön tasolla.

Pykälän 4 momentin mukaan opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseksi oppilaalle tai opiskelijalle, olisi opiskeluhoollossa tarpeen mukaan koottava asiantuntijaryhmä. Tarkoituksena on, että yksittäisen oppilaan tai opiskelijan asioita käsiteltäisiin ensisijaisesti tilannekohtaisesti kootussa suppeassa asiantuntijaryhmässä. Siihen kuuluisivat kulloisenkin tarpeen mukaan joitakin seuraavista kyseisen oppilaitoksen opiskeluhoollon toteuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, kuraattori, sosiaalityöntekijä, psykologi, opinto-ohjaaja ja opiskelijan ryhmänohjaaja tai muu siinä tilanteessa keskeinen opettaja. Tilanteesta riippuen myös rehtori voisi kuulua ryhmään.

Asiantuntijaryhmän kokoaisi se opiskeluhoollon tai oppilaitoksen henkilökunnan edustaja, jolle asian selvittäminen työtehtävien perusteella kuuluu. Usein ryhmän kokoaisi opiskeluhoollon kuraattori, mutta esimerkiksi terveydenhoitaja tai lääkäri voisi koota ryhmän silloin kun asia koskisi terveydenhuollon. Myös oppilaitoksen opinto-ohjaaja tai erityisopettaja voisi tarvittaessa koota ryhmän. Ryhmän kokoaja toimisi asiassa vastuuhenkilönä ellei toisin sovittaisi.

Säännös turvaisi osaltaan oppilaan ja opiskelijan yksityisyyden suojaa ja lisäisi oppilaan ja perheen osallisuutta asioiden käsittelyssä. Oppilaan ja hänen vanhempansa osallistuminen asioiden käsitteilyyn laajapohjaisessa oppilashuoltoryhmässä on saatettu kokea nöyryyttäväksi ja käytännöksi on useissa oppilaitoksissa muodostunut, että asioita käsitellään siten, etteivät oppilas tai hänen vanhempansa ole läsnä. Useiden oppilaiden asioiden käsittely samassa laajapohjaisessa ryhmässä on saattanut johtaa myös siihen, ettei esimerkiksi kokoukseen osallistuva terveydenhuollon edustaja ole voinut salassapitosäännösten takia antaa ryhmälle asian käsittelyn kannalta tarpeellisia tietoja.

Ehdotetun säännöksen mukaan yksittäisen oppilaan tai opiskelijan asioita voitaisiin edelleen käsitellä myös 2 momentissa tarkoitettussa opiskeluhoolloryhmässä. Ryhmän työskentelyssä tulisi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että käsittelyn aikana läsnä olisivat vain ne henkilöt, joiden opetus- tai opiskeluhoollon tehtävien toteuttamiseen käsiteltävä asia välittömästi kuuluu tai joilla muutoin on ehdotetun lain 18 §:n mukaisesti läsnäolo-oikeus. Pykälän 5 momentissa todettaisiin, että käsiteltäessä yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa tässä pykälässä tarkoitetuissa ryhmissä, olisi otettava huomioon mitä 8 §:n 2 momentissa ja 18 §:ssä säädetään oppilaan ja opiskelijan yksityisyyden suojasta.

Käytäntö, jossa laajapohjaisen oppilashuoltoryhmän tehtäviin kuuluu yksittäisten oppilaiden tai opiskelijoiden tuen tarpeen selvittämisessä ja järjestämisessä tarvittavan työnjaon suunnittelu ja yhteistyön koordinointi, on oppilaan tietosuojan kannalta ongelmallinen. Työtapa johtaa helposti siihen, että yksittäisen oppilaan asioista keskustellaan sellaisen henkilön läsnä ollessa, jonka työtehtäviin asiat eivät välittömästi kuulu tai siihen, ettei tilanteessa voida antaa tarvittavia tietoja.

Toisaalta oppilashuoltoasioiden vieminen oppilashuoltoryhmän käsittelyyn varhaisessa vaiheessa on antanut opettajille tarvittavaa työnohjauksellista tukea sekä edesauttanut tiedonkulkua. Jotta oppilaat ja opiskelijat saisivat tarvitsemaansa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja myös opetushenkilökunta saisi tarvitsemansa tuen, sisältyisi ehdotettuun lakiin useita tietojen nopeaa välittymistä sekä ohjausta ja tukea edistävää säännöstä.

4. Luku Yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttaminen

14 § Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluita

Lastensuojelulain 9 §:n 1 momentin mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja kuraattoripalveluja, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitettun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Koulutuksen toisella asteella tilanne on heikompi. Lukiolain 29 a §:n 2 momentissa todetaan, että koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin. Vastaavansisältöinen säännös on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:n 3 momentissa.

Pykälässä säädettäisiin opiskelijan oikeudesta saada psykologi- ja kuraattoripalveluja tietyn määräajan kuluessa sekä määriteltäisiin palvelun sisältöä. Ehdotetun 1 momentin mukaan mahdollisuus keskusteluun olisi järjestettävä kiireellisessä tapauksessa samana päivänä, kun opiskelija on tätä pyytänyt tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Tarkoitus on, että psykologi, sosiaalityöntekijä tai kuraattori harkitsee tapauskohtaisesti asian kiireellisyyden ja sen, voiko keskustelun siirtää seuraavaan arkipäivään. Asian kiireellisyyden arviointi edellyttää ammatillista osaamista ja se olisi tehtävä välittömästi käytettävissä olevien tietojen perusteella. Opiskelija voisi tehdä pyynnön vastaanotolla

tai ottamalla yhteyttä puhelimitse tai sähköisesti. Mahdollista olisi myös, että opiskelija toimittaisi pyynnön toisen henkilön välityksellä.

Jos työntekijä arvioisi, ettei asia ole kiireellinen, opiskelijan tulisi saada keskustelu-aika viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta.

Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun olisi järjestettävä opiskelijalle määräajassa myös muun henkilön yhteydenoton perusteella. Yhteydenottaja voisi olla esimerkiksi opinto-ohjaaja, erityisopettaja, ryhmävastaava tai aineopettaja taikka koulun terveydenhoitaja. Yhteydenoton perusteella psykologin, sosiaalityöntekijän tai kuraattorin olisi välittömästi arvioitava, onko asia kiireellinen. Ei-kiireellisessä tapauksessa opiskelijalle olisi varattava mahdollisuus keskusteluun viimeistään viikon kuluessa vastaavasti kuin opiskelijan oman yhteydenoton perusteella. Keskustelu-aikaa ei kuitenkaan tarvitsisi varata, jos yhteydenoton tarkoituksena olisi ainoastaan saada ohjausta tai neuvontaa tietyn tilanteen selvittämiseen tai jos yhteydenoton aikana muutoin kävisi ilmi, ettei keskustelun järjestämiselle ole tarvetta.

Lastensuojelulain 9 §:ssä säädetään, että kunnan tulee järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Ehdotetun pykälän 3 momentissa täsmennettäisiin, että oppilaan tarvitsema riittävä tuki määriteltäisiin psykologin, sosiaalityöntekijän tai kuraattorin vastaanotolla. Sääntely vastaisi nykyistä käytäntöä. Tuen tarve määritellään annettaessa psykologi- ja kuraattoripalveluja.

Lisäksi 3 momentissa säädettäisiin, psykologin, sosiaalityöntekijän ja kuraattorin velvollisuudesta ohjata opiskelija tarvittaessa koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin taikka muuhun erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaan toimintaan. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi kunnan tai järjestöjen tuottama nuorisotyö.

Ehdotetun säännöksen taustalla on lastensuojelulain 8 §:n 1 momentti, jossa säädetään kunnan velvollisuudesta järjestää tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Lastensuojelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 252/2006 vp) perusteluissa todetaan, että kunnan on sosiaali- ja terveydenhuolto, opetustoimi sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. Lisäksi olisi huolehdittava siitä, että mainittujen palvelujen avulla

kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Palveluja järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Lastensuojelun kannalta on ensisijaisen tärkeätä, että yleiset, kaikille tarkoitetut palvelut tukevat lasten kasvatusta.

Hallituksen esityksen mukaan lastensuojelulain 8 §:n tarkoituksena on, että kaikki ne toimipaikat, joissa luontevasti muutoinkin tavataan lapsia ja lapsiperheitä, voisivat toimia myös vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukena lapsen kasvatuksessa. Palvelujen kehittämisen tavoitteena on myös, että niillä kyetään havaitsemaan milloin lapsi, nuori tai lapsiperhe on erityisen tuen tarpeessa. Säännöksellä pyritään lisäämään muun muassa päivähoitossa ja koulussa toimivien henkilöiden valmiutta ohjata apua tarvitsevia käyttämään erityispalveluja. Edelleen pyritään edistämään lasten ja nuorten kannalta mielekästä, heidän kasvuun ja kehitystään tukevaa toimintaa.

Lastensuojelulain 8 §:n 1 momentissa mainitaan nimenomaisesti kunnan eri hallintokuntien viranomaisten velvollisuudesta järjestää osana palvelujen kehittämistä ja kasvatuksen tukemista erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia tukevaa toimintaa. Toimintaa voidaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan järjestää eri hallintokuntien kuten esimerkiksi koulun ja nuorisotoimen omana toimintana tai hallintokuntien yhteistyönä. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta hallituksen esityksessä mainitaan muun muassa erilaiset koulunkäynnin tukimuodot, vertaisryhmätoiminta ja perhetyö. Lapsen tai nuoren osallistuminen säännöksessä tarkoitettuun toimintaan ei perustelujen mukaan edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Toimintaan osallistuminen voi perustua esimerkiksi johonkin lapsen tai nuoren kehityksen kannalta riskiolosuhteeksi katsottavaan seikkaan, vaikka se ei vielä olisi vaikuttanut kyseessä olevan lapsen hyvinvointiin.

Lapsen tai nuoren osallistuminen säännöksessä tarkoitettuun toimintaan ei perustelujen mukaan edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Toimintaan osallistuminen voi perustua esimerkiksi johonkin lapsen tai nuoren kehityksen kannalta riskiolosuhteeksi katsottavaan seikkaan, vaikka se ei vielä olisi vaikuttanut kyseessä olevan lapsen hyvinvointiin.

15 § *Yhteydenotto opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi*

Pykälässä säädettäisiin, miten yhteydenotto opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi tulisi toteuttaa. Opiskelijat voivat aina itse pyytää päästä vastaanotolle. Ehdotetun lain 12 §:ssä säädettäisiin kaikkia opiskeluhuollon palveluja koskevasta ohjaus- ja tiedottamisveloitteesta.

Käytännössä valtaosa opiskelijoista ohjautuu oppilashuollon palveluihin opettajan tai muun koulun henkilökunnan jäsenen aloitteesta. Asioita on saatettu käsitellä ensimmäisen kerran oppilashuolto-ryhmän kokouksessa, josta asian käsittely on ohjattu pienemmän ryhmän tehtäväksi. Lapset ja heidän vanhempansa ovat saattaneet saada tiedon lapsen asian käsittelystä vasta jälkikäteen.

Ehdotetun lain lähtökohtana olisi, että tieto oppilaan tai opiskelijan mahdollisesta avuntarpeesta kulkisi mahdollisimman nopeasti ja että toiminta olisi avointa ja tapahtuisi pääsääntöisesti opiskelijan ja hänen huoltajansa tietien. Samalla varmistettaisiin, ettei opiskelijan asioita käsitellä sellaisten henkilöiden läsnä ollessa, jotka eivät tarvitse tietoja opiskelijan opiskelun tai oppilas- ja opiskelija-huollon toteuttamiseksi.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena olisi myös varmistaa, että koulun henkilökunta saisi riittävän ammatillisen tuen ongelmatilanteissa ja toisaalta että asiat aina hoidettaisiin mahdollisimman pienin keinoin. Tarvittaessa opettajilla olisi mahdollisuus saada nopeaa konsultaatioapua ilman, että opiskelijan asiaa tarvitsisi viedä useamman henkilön käsiteltäväksi. Tiedon nopea kulku opiskeluhuollon psykologille, sosiaalityöntekijälle ja kuraattorille aiheuttaisi myös sen, että harkinta siitä, milloin opiskelijan asioissa olisi aiheutta olla yhteydessä lastensuojeluun, siirtyisi suurelta osin pois opetushenkilökunnalta. Tavoitteena olisi myös, että varhaisemman puuttumisen avulla voitaisiin vähentää lastensuojelutoimien tarvetta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oppilaitoksen ja opiskeluhuollon työntekijöiden veloitteesta ottaa viipymättä yhteyttä psykologiin, sosiaalityöntekijään tai kuraattoriin, jos he arvioisivat, että oppilas tai opiskelija tarvitsisi psykologi- tai kuraattoripalveluja sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi tai poistamiseksi. Yhteydenotto tulisi ensisijaisesti tehdä yhdessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Jos yhteydenottoa ei olisi mahdollista tehdä yhdessä, tulisi yhteydenotto kuitenkin toteuttaa viipymättä ja antaa samalla mahdollisten salassapitosäännösten estämättä tiedot, joiden

perusteella olisi mahdollista arvioida, asian kiireellisyys ja alustava palvelujen tarve. Tästä säädetäisiin 2 momentissa.

Pykälässä säädetty velvoite koskisi koko oppilaitoksen henkilökuntaa sekä kaikkia opiskeluhoillon työntekijöitä. Silloinkin, kun yhteydenottoa ei olisi mahdollista tehdä yhdessä opiskelijan kanssa, tulisi yhteydenotosta viipymättä ilmoittaa opiskelijalle. Lähtökohtaisesti tieto opiskelijalle tulisi aina pyrkiä toimittamaan ennen yhteydenottoa. Jos tämä ei asian kiireellisyyden tai opiskelijan vaikean tavoitettavuuden vuoksi olisi mahdollista, tulisi tieto kuitenkin toimittaa mahdollisimman pian. Opiskelijalla olisi aina halutessaan oikeus päästä selvittämään asiaa siten kuin 14 §:ssä säädetäisiin.

Myös opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle olisi aina vastaavin periaattein annettava tieto yhteydenotosta. Tietoa ei kuitenkaan saisi antaa, jos tiedon antamatta jättämiselle olisi laissa säädetty este. Esteestä säädetäisiin lain 16 §:n 4 momentissa. Alaikäinen voisi perustellusta syystä kieltää tietojen antamisen.

Vanhemmilla olisi myös mahdollisuus olla itse yhteydessä psykologi- ja kuraattoripalveluiden saamiseksi ja sitä kautta saada lapselle ja perheelle oikeus saada tarvittavaa keskusteluapua. Pykälän 3 momentin mukaan myös esimerkiksi poliisi, nuorisotyöntekijä ja sellainen terveydenhuollon ammattilainen, joka ei kuulu opiskeluhoillon henkilökuntaan, voisi olla tarvittaessa yhteydessä opiskeluhoillon psykologiin, kuraattoriin tai sosiaalityöntekijään. Sääntelyn tarkoituksena olisi mahdollistaa asioiden nopea käsittely opiskeluhoillon palvelujen piirissä, silloin kun opiskelijalle ei olisi tarvetta saada lastensuojelun palveluja. Pykälän avulla olisi mahdollista vähentää lastensuojelussa tehtävien lastensuojelutarpeen selvitysten määrää. Nuoret itse ovat kokeneet, ettei lastensuojelutarpeen selvitys ole se, mitä tulisi ensimmäisenä auttamisen tapana tehdä. Nuoret toivovat myös, ettei asioita käsittelevä työntekijä kaiken aikaa vaihtuisi.

Lastensuojelulain 26 §:n 2 momentin mukaan sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai vastaavan yhteydenoton vastaanottamisesta ratkaistava, onko asian vireille tulon johdosta ryhdyttävä 27 §:ssä tarkoitetun lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen vai onko asia selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Jos tieto lastensuojeluilmoituksen tekemiseen johtaneesta syystä tulisi yhtä aikaa myös koulun tai oppilaitoksen psykologin, sosiaalityöntekijän tai kuraattorin tietoon ja he arvioisivat, että lapsen tai nuoren asiaa voitaisiin riittävästi auttaa oppilas- tai opiskelijahuollon keinoin, voitaisiin katsoa, että ilmoitus on luonteel-

taan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Jos myöhemmin ilmenisi, etteivät keinot ole riittävät, voitaisiin olla tarvittaessa yhteydessä lastensuojeluun.

16 § Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuus koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa

Terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että opiskelija voi päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös aikaa varaamatta. Tuoreiden seurantatulosten mukaan 89 % terveyskeskuksista järjestää jo nyt kouluterveydenhuollossa avoimia vastaanottoja ja 81 % puhelinajan.

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n ja kiireellinen hoito terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

17 § Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa

Tämä pykälä kohdentuisi erityisesti ehdotetun lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yksilökohtaiseen opiskeluhuoltotyöhön, jota toteutetaan oppilaitoksessa opetussuunnitelman mukaisesti monialaisena, ja josta laaditaan 19 §:ssä tarkoitettu opiskeluhuoltokertomus. Pykälän tarkoituksena on korostaa alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan omaa asemaa opiskelijahuoltotyössä.

Onnistunut opiskelu edellyttää, että motivaatio ja muut edellytykset opintosuorituksiin ovat iästä riippumatta juuri opiskelijalla itsellään, vaikka hänen huoltajansa ja läheisensä voivatkin myönteisessä tapauksessa ohjata ja tukea häntä niissä. Myös oppimisen terveydelliset, psykologiset tai sosiaaliset esteet ovat korostetun henkilökohtaisia. Opiskeluhuollon ensisijainen tehtävä onkin selvittää juuri yhdessä opiskelijan itsensä kanssa tällaisia esteitä sekä etsiä keinoja, joilla niitä voidaan lievittää tai poistaa.

Siitä, missä määrin huoltajien tulisi osallistua alaikäisen opiskelijan opiskeluhuoltoasian käsitteelyyn, ei ole mahdollista säätää yksiselitteisesti. Alaikäisen asemaan vaikuttavat lukuisat eri säännökset ja oikeusperiaatteet, joiden nojalla opiskeluhuollon työntekijöille jää väistämättä tapauskohtaista harkintavaltaa ja -vastuuta. Tässä pykälässä säädetään tuon harkinnan perusteista.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/ 1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki) on perussäännökset siitä, mitä vastuita ja oikeuksia huoltajalla on suhteessa alaikäiseen. Lain 1 §:ssä säädetään siitä, mitä lapsen huollolla tarkoitetaan. Säännöksen mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamisesta vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Lapsenhuoltolain 4 § sitoo puolestaan huoltajan tehtävät lain 1 §:ään seuraavasti: ” Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty”.

Lapsenhuoltolakia sovellettaessa on lisäksi otettava huomioon lapsen oikeuksien yleissopimuksen (Sopimussarja 60 /1991)12 artikla, jonka mukaan alaikäistä on kuultava kaikissa häntä koskevissa asioissa sekä otettava hänen mielipiteensä huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös Suomen perustuslain (731/ 1999) 6 § 2 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Nämä perus- ja ihmisoikeussäännökset luovat perustan myös alaikäisiä koskevalle uudelle lainsäädännölle, jonka on toteutettava niissä säädetyt oikeusperiaatteet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä alaikäisen asemasta ja oikeuksista suhteessa huoltajaansa on erityissäännökset, joissa edellä tarkoitettu lapsen itse- ja myötämääräämisoikeus on otettu huomioon. Esikoululaisia koskevaan neuvolatyöhön, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon sekä opiskeluhuollon psykologien työhön sovelletaan lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/ 1992, jäljempänä potilaslaki). Opiskeluhuollon kuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden yksilökohtaisessa

asiakastyössä puolestaan sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812 /2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki).

Pykälän 1 momentissa korostetaan, että yksilökohtainen opiskeluhoito on nimenomaan työtä, jota tehdään opiskelijan tueksi hänen kanssaan ja hänen suostumuksellaan. Säännöksen tarkoituksena on selkiyttää sitä, ettei yksilökohtainen opiskeluhoito ole luonteeltaan opettajan työnohjausta eikä suoranaisesti liity erityisopetuksen järjestämiseen taikka kurinpitoseuraamusten harkintaan. Tarkoituksena on myös korostaa opiskelijan itsenäistä asemaa opiskeluhoollon asiakkaana suhteessa hänen huoltajaansa tai muuhun lailliseen edustajaansa tilanteissa, joissa opiskelija on riittävän kehittynyt arvioimaan käsiteltävänä olevaa asiaansa ja ottamaan itsenäisesti vastuun siitä.

Pykälän 2 momentti edellyttää, että alaikäisen huoltaja tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan laillinen edustaja kutsutaan mukaan yksilökohtaisen opiskeluhoitoasian käsittelyyn tilanteissa, joissa opiskelija ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi kykene arvioimaan itsenäisesti asian merkitystä. Sosiaali- ja terveydenhuollon erityissäännösten perusteella alaikäisellä on oikeus kieltää tietojensa antaminen huoltajalleen. Tällä säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa muualla laissa alaikäiselle tai muutoin vajaavaltaiselle säädettyä itsemääräämisoikeutta. Siten oppilas- ja opiskelijahuollosta ei voitaisi antaa huoltajalle sellaisia potilas- tai asiakastietoja, jotka oppilas tai opiskelija on muun lainsäädännön nojalla kieltänyt huoltajaltaan. Jos alaikäiselle säädetty kieltäminen toisaalta ja toisaalta huoltajan intressi saada opiskeluhoitoasiassa alaikäistä koskevia salassa pidettäviä tietoja ovat selvästi ristiriidassa, on syytä arvioida, täytyvätkö tilanteessa lastensuojelulaissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden perusteet.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin tilanteista, joissa alaikäinen ei kykene arvioimaan itsenäisesti asian merkitystä, ja toisaalta huoltaja kieltää toimenpiteet, jotka opiskeluhoollon työntekijä arvioi välttämättömiksi lapsen terveyden tai kehityksen kannalta. Koska huoltajalla olisi pykälän 2 momentin sekä lapsenhuoltolain 4 §:n perusteella päätösvalta asiassa, ja toisaalta opiskeluhoollon olennainen piirre on, että sitä toteutetaan yhteisymmärryksessä opiskelijan tai hänen huoltajansa kanssa, ei opiskeluhoollon keinoin olisi mahdollista tarjota apua lapselle tällaisessa tilanteessa.

Näissä tilanteissa on ilmeisen selvää, että alaikäisen tilanne edellyttää lastensuojelutarpeen arviointia. Lastensuojelulain (417/2007) 25 § velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisia ovat muun muassa sosiaali- ja terveyden-

huollon sekä opetustoimen ja opetuksen tai koulutuksen järjestäjän taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt ja kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt. Ilmoitus on tehtävä salassapitosäännösten estämättä ja viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Myös muu kuin säännöksessä tarkoitettu henkilö voi tehdä lastensuojeluilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Ilmoitusvelvollisuus voidaan lastensuojelulain 25 a §:n mukaan toteuttaa salassapitosäännösten estämättä myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Tämä edellyttää, että pyyntö tehdään viipymättä ja ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön yhteydessä sen tekemiseen johtaneet syyt.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan oikeudesta kieltää huoltajaansa tai laillista edustajaansa osallistumasta opiskeluhuoltoasiansa käsittelyyn tai antamasta tälle opiskelijaa koskevia salassa pidettäviä tietoja. Tämä kiello-oikeus olisi kuitenkin harkinnanvarainen. Harkinnassa otettaisiin huomioon opiskelijan ikä, kehitystaso ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet sekä arvio siitä, olisiko kiellon noudattaminen selvästi vastoin vajaavaltaisen omaa etua.

Vastaava säännös on alaikäistä koskeva sosiaalihuollon asiakaslain 11 §:n 3 momentti, jota sosiaalihuollon tehtävissä toimivat ovat tottuneita soveltamaan, ja joka koskisi ehdotetun lain mukaan opiskeluhuollon kuraattoreita ja sosiaalityöntekijöitä. Potilaslain 7 §:n mukaan alaikäisellä potilaalla on oikeus päättää itse hoidostaan, jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella on kypsä siihen. Näissä tilanteissa hänellä on potilaslain 9 §:n 2 momentin mukaan myös ehdoton oikeus kieltää antamasta potilastietoja huoltajalleen. Näidenkin säännösten pohjalta arvio alaikäisen määräämisoikeudesta tehdään asia- ja tilannekohtaisesti. Arvion siitä, olisiko kiellon noudattaminen selvästi vastoin vajaavaltaisen omaa etua, tekisi opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.

18 § *Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhuoltoasian käsittely*

Pykälän tarkoitus on selkiyttää sitä, keillä opetustoimessa taikka opiskeluhuollossa toimivilla olisi oikeus osallistua 8 §:n 2 momentissa tarkoitettun yksilökohtaisen opiskeluhuoltoasian käsittelyyn.

Tämä on välttämätöntä, koska tällöin opiskelijan asiaa käsitellään monialaisessa yhteistyössä, jonka edellytyksenä on myös arkaluonteisten ja luottamuksellisten tietojen luovuttaminen eri ammattiryhmien edustajien kesken.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, ketkä lain nojalla olisivat oikeutettuja osallistumaan yksilökohtaisen opiskeluhuoltoasian käsittelyyn. Tarkoituksena on, että ensisijaisesti yksilökohtainen opiskeluhuolto toteutettaisiin tilannekohtaisesti kootussa suppeassa asiantuntijaryhmässä, josta säädettäisiin 13 §:n 4 momentissa. Siihen kuuluisivat kulloisenkin tarpeen mukaan joitakin seuraavista kyseisen oppilaitoksen opiskeluhuoltoa toteuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, kuraattori, sosiaalityöntekijä, psykologi, opinto-ohjaaja ja opiskelijan ryhmänohjaaja tai muu siinä tilanteessa keskeinen opettaja. Tilanteesta riippuen myös rehtori voisi kuulua ryhmään. Heille tulisi määritellä käyttöoikeus 19 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun opiskeluhuoltokertomukseen ja heitä koskisi myös 19 §:n 5 momentissa tarkoitettu kirjaamisvelvoite.

Asiantuntijaryhmän kokoaisi tilannekohtaisesti se opiskeluhuollon tai oppilaitoksen henkilökunnan edustaja, jolle asian selvittäminen työtehtävien perusteella kuuluisi. Usein ryhmän kokoaisi opiskeluhuollon kuraattori, mutta esimerkiksi terveydenhoitaja voisi koota ryhmän silloin kun asia koskisi terveydenhuoltoa. Myös oppilaitoksen opinto-ohjaaja tai erityisopettaja voisi tarvittaessa koota ryhmän.

Ryhmällä ja sen jäsenillä olisi oikeus konsultoida juuri kulloisenkin asian kannalta tärkeää yksittäistä asiantuntijaa, kuten esimerkiksi tietyn erikoisalalan lääkäriä tai päihdehuollon asiantuntijaa, ja luovuttaa hänelle konsultoinnin kannalta välttämättömiä tietoja siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 26 §:n 3 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, millä edellytyksellä muita tahoja voitaisiin kutsua osallistumaan yksilökohtaisen opiskeluhuoltoasian käsittelyyn. Koska yksilökohtainen opiskeluhuolto on opiskelijalle ja hänen lailliselle edustajalleen vapaaehtoista palvelua, ei sitä voida toteuttaa vastoin opiskelijan tai, ellei hänellä ole edellytyksiä ymmärtää asian merkitystä, hänen laillisen edustajansa suostumusta. Tästä syystä asian käsittelyynkään ei voida kutsua muita yksityishenkilöitä tai asiantuntijoita kuin niitä, joiden osallistumiseen asianmukainen suostumus on saatu. Säännöksessä korostetaan, että suostumuksen on oltava tapauskohtaisesti yksilöity ja kirjallinen.

Jos opiskelija tai huoltaja osallistuu itseään koskevan asian käsittelyyn opiskeluhuoltoryhmän tai opiskeluhuollon asiantuntijaryhmän kokouksessa, heillä saattaa olla intressi kutsua tuekseen joku läheinen henkilö - kuten asuinkumppani - taikka asiantuntija. Tämä olisi sallittua, jos opiskelijalta tai huoltajalta saadaan kirjallinen suostumus heidän osallistumiseensa sekä siihen, että heille on oikeus antaa tilanteen selvittämisen kannalta olennaiset salassa pidettävätkin tiedot. Suostumuksen ilmaista huoltajan itsestään tai muusta henkilöstä kuin opiskelijasta kertomia tietoja antaisi aina huoltaja itse. Vajaavaltaisen opiskelijan suostumuksen antaisi edellä 17 §:ssä säädetyin perustein joko oppilas tai opiskelija itse tai hänen laillinen edustajansa.

19 § Opiskeluhuollon kertomukset

Pykälässä säädettäisiin velvoitteesta kirjata opiskeluhuoltokertomukseen keskeiset tiedot, jotka kertyvät toteutettaessa 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua yksilökohtaista opiskeluhuoltoa. Velvoite koskisi 1 momentin mukaan lain 13 §:n 2 momentissa tarkoitettua opiskeluhuoltoryhmän sekä 4 momentissa tarkoitettua opiskeluhuollon asiantuntijaryhmän jäseniä.

Opiskeluhuollon kertomuksen tarkoituksena olisi turvata se, että opiskeluhuollon tarpeen selvitysprosessi ja sen pohjalta toteutetut toimenpiteet sekä niiden perusteet dokumentoidaan asianmukaisesti. Tämä on tärkeää yhtäältä, jotta opiskeluhuollon kulloinkin tilanearvio ja sen pohjalta tehdyt suunnitelmat ja toimenpiteet voidaan perustaa loogisesti kaikkiin tarpeellisiin ja saatavilla oleviin asiatietoihin. Toisaalta kaikkien osapuolten, erityisesti opiskelijan, oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että tiedot niistä säilyvät tallennettuina ja muuttumattomina myös mahdollisten tulevaisuudessa toteutettavien selvitysten ja toimenpiteiden pohjaksi.

Koska yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa kertyvät tiedot ovat arkaluonteisia henkilötietoja, niiden käsittelystä on säädettävä lain tasolla. Nyt tällaisia tietoja kirjataan ja käsitellään oppilaitoksissa vaihtelevin käytännöin, eivätkä niitä koskevat tietosuojakäytännöt vastaa lainsäädännön vaatimuksia.

Kun yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarvetta selvitetään ja sitä toteutetaan monialaisena yhteistyönä, vaihdetaan käytännössä eri rekistereihin tallennettuja arkaluonteisia tietoja eri rekisterinpitäjien kesken. Tuo tietojen vaihto toteutetaan opiskelijan oman intressin vuoksi. Jos näitä tietoja ei kootusti dokumentoida yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeisiin, ei tuo salassa pidettävä, rekisterinpitäjältä toiselle luovutettu tieto hyödytäkään niitä opiskelijan tarpeita, joiden vuoksi se on annettu.

Näin käy erityisesti tilanteissa, joissa prosessissa mukana olleet työntekijät myöhemmin vaihtuvat, taikka ovat poissa työstään esimerkiksi vuosiloma tai sairauden vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä tiedoista, joita opiskeluhoitokertomukseen tallennetaan. Niitä olisivat yksittäisen opiskelijan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen oppilaan tai opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot sekä seuraavat asiakkuutta koskevat tiedot:

- asiakkuuden aihe ja asian vireillepanija,
- oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet,
- tiedot asian käsittelystä opiskeluhoitoryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, kokouksessa tehdyt päätökset, päätösten toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot,
- toteutetut toimenpiteet
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa.

Jos sivulliselle annetaan opiskeluhoiton asiakaskertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan olisi lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella on luovutettu.

Nämä 2 momentissa tarkoitetut opiskeluhoitokertomukseen sisältyvät tiedot ovat sellaisia opiskeluhoiton tietoja, joiden käsittelystä, kuten salassa pidosta ja luovuttamisen edellytyksistä, tässä laissa säädettäisiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin selvyyden vuoksi siitä, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstö sekä muut terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät potilastiedot potilasasiakirjoihin. Muita tällaisia terveydenhuollon ammattihenkilöitä olisivat ainakin opiskeluhoiton psykologit. Potilasasiakirjoihin tallennettavista tiedoista ja niiden käsittelystä säädetään yksityiskohtaisesti potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 12 §:ssä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä. Sen sijaan niihin kirjauksiin, jotka terveydenhuollon ammattihenkilöt tekevät opiskeluhoiton asiakaskertomuksiin, sovellettaisiin tätä lakia.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vastaavasti, että opiskeluhoiton sosiaalityöntekijät ja kuraattorit kirjaavat opiskelijoiden yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot opiskeluhoiton sosiaalityön asiakaskertomukseen, johon sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki) säännöksiä. Sosiaalihuollon asiakasasiakir-

joista ei ole toistaiseksi kattavaa lainsäädäntöä, mutta sosiaalihuollon asiakaslaissa on yksityiskohtaiset säännökset tietojen salassa pidosta ja niiden luovuttamisen edellyksistä.

Tähän asti on esiintynyt epätietoisuutta siitä, mitä säännöksiä sovelletaan lastensuojelulain tarkoitamien koulukuraattoreiden asiakasasiakirjoihin. Tämän lain tarkoituksena on selkeästi siirtää koulukuraattoreiden työ toteutettavaksi kunnan sosiaalitoimessa, jonka vastuulla olisi myös 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun sosiaalityöntekijän palvelut. On kuitenkin edelleen perusteltua säätää, että yksilötapaamisten kirjaukset tehdään opiskeluhoollon sosiaalityön asiakaskertomukseen erotukseksi siitä, että 1 momentissa tarkoitetun opiskeluhoolloryhmän jäsenenä tiedot kirjataan tässä laissa tarkoitettuun opiskeluhoollkertomukseen, jonka rekisterinpitäjä on opetuksen järjestäjä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin vielä tarkentavasti, että yksilökohtaiseen opiskeluhoolltoon osallistuvalla sosiaali- ja terveydenhoollon ammattihenkilöllä olisi, sen lisäksi mitä 3 ja 4 momentissa säädetään, velvollisuus kirjata opiskeluhoollkertomukseen sellaiset ammatillisessa tehtävässään saamansa, opiskelijaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä tämän koulutuksen taikka opiskeluhoollon suunnittelun, järjestämisen tai toteuttamisen kannalta. Tämä velvollisuus olisi riippumaton salassapitovelvoitteista.

20 § Opiskeluhoollon rekisterit

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oppilaitosten opiskeluhoolltoon tämän lain perusteella perustettavista henkilörekistereistä ja niihin tallennettavista tiedoista. Sen mukaan koulutuksen järjestäjä ylläpitäisi rekisterinpitäjänä yksilökohtaisen opiskeluhoollon rekisteriä. Rekisteriin on tarkoitus tallentaa oppilaitoksen yksilökohtaisessa opiskeluhoollollossa laadittavat opiskeluhoollkertomukset, lain13 §:n 4 momentissa tarkoitettujen asiantuntijaryhmien päätökset sekä muut yksilökohtaisen opiskeluhoollon opiskelijan asiassa saadut tai laaditut asiakirjat.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin selkeyden vuoksi säännöksessä myös se, mitkä yksilökohtaisen opiskeluhoollon rekisterit kuuluvat muiden opiskeluhoollollossa vastaavien tahojen rekistereihin. On tärkeää, että kaikilla monialaisen opiskeluhoollon osapuolille on selvää, mitkä tiedot ja mitkä rekisterit kuuluvat kenenkin rekisterinpitäjän rekistereihin. Erityisen tärkeää se on niiden sosiaali- ja terveydenhoollon ammattihenkilöiden työssä, jotka kirjaavat tietoja sekä opiskeluhoollkertomukseen että oman alansa potilas- tai asiakaskertomukseen.

Säännöksen mukaan lain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettut potilasasiakirjat tallennetaan terveydenhuollon rekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt terveystakeskus ja 19 §:n 4 momentissa tarkoitettut opiskeluhuollon sosiaalityön asiakaskertomukset tallennetaan opiskeluhuollon sosiaalityön asiakasrekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt kunnan toimielin.

Informatiivisuuden vuoksi pykälän 3 momentissa todettaisiin, että opiskeluhuollon rekistereihin tallennettavien tietojen käsittelyssä noudatettaisiin julkisuuslain (621/1999) säännöksiä ja henkilötietolain (523/1999) säännöksiä.

21 § Opiskeluhuollon rekisteriin sisältyvien tietojen salassapito

Pykälässä säädettäisiin yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa toimivien salassapitovelvoitteista, sekä perusteista, joiden nojalla niistä tulisi poiketa. Saannosta on tarkoitus soveltaa julkisuuslaissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännössä säädettyjen salassapitosaannosten ohella, niitä täydentävänä. Syynä siihen, että tähän lakiin otettaisiin erilliset salassapitosaannokset on se, että opetustoimessa työskentelee ja sen tehtävien hoitoon osallistuu kymmeniä tuhansia työntekijöitä, joille yleislainsäädäntöön sisältyvät salassapitosaannokset ovat tuntemattomia ja niiden soveltaminen omassa työssä siksi vaikeaa.

Samassa tarkoituksessa jo edellä 20 §:ään on sisällytetty säännökset siitä, että opiskeluhuollon kuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden asiakastapaamisissa liittyviin ja niistä kirjattaviin tietoihin sovelletaan sosiaalihuollon asiakaslain säännöksiä, ja että terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaaavat oman ammatillisen tehtävänsä mukaisissa yksilötapaamisissa kertyvät tiedot potilaslain 12 §:ssä tarkoitettuihin potilasasiakirjoihin, joiden käsittelyssä noudatetaan sen nojalla annettuja säännöksiä. He kirjaisivat kuitenkin opiskelijan tietoja myös opiskeluhuoltokertomukseen siltä osin, kuin he toimivat opiskeluhuoltoryhmän tai opiskeluhuollon asiantuntijaryhmän jäsenenä. Tältä osin myös heitä koskevat salassapitovelvoitteet sekä oikeus poiketa niistä määräytyisivät tämän ja 22 §:n perusteella. Säännös olisi siten osittain informatiivinen, osin myös oikeutta luova.

Pykälän 1 momentin mukaan yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoihin tallennetut arkaluonteiset tiedot, jotka koskevat opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. Kyseessä olevat tiedot olisivat siten luonteeltaan henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia tietoja. Sen oikeusvaikutukset ulottuvat kuitenkin vain henkilörekistereihin tallennettuihin tietoihin.

Momentissa tarkoitetut tiedot on säädetty salassa pidettäväksi myös julkisuuslain 24 §:n useissa eri kohdissa. Tällä säännöksellä olisi tarkoitus osoittaa opiskeluhuollossa toimiville, lukuisten eri ammattialojen edustajille, että juuri heidän opiskeluhuoltoon liittyvässä toiminnassaan syntyvät, opiskeluhuollon rekistereihin tallennetut tiedot ovat salassa pidettäviä ja lisäksi tarkentaa niiden tietojen joukko, joita tämän pykälän mukaiset salassapitovelvoitteet ja 22:ssa säädetty oikeus poiketa siitä koskevat.

Säännöksen mukaan yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoihin tallennetut arkaluonteiset tiedot, jotka koskevat opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. Säännöksessä viitattaisiin henkilötietolain 11 §:ään, sen tarkentamiseksi, millaisia tietoja säännöksellä tarkoitettaisiin.

Pykälän 2 momentissa on säädetty siitä henkilöpiiristä, joita salassapitovelvollisuus koskisi. Sen mukaan salassapitovelvollisia olisivat oppilaitoksen henkilöstö, opiskeluhuoltopalveluja toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt taikka niiden toimeksiannosta tai muutoin niiden lukuun opiskeluhuollon toimenpiteisiin osallistuvat ammattihenkilöt, opetusharjoittelua suorittavat ja muut opetuksen tai yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteutukseen osallistuvat henkilöt sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet. He eivät säännöksen mukaan saa antaa sivullisille yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoihin sisältyviä salassa pidettäviä tietoja, jos ei siihen ole asianomaisen henkilön tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa kirjallista, yksilöityä suostumusta. Lisäksi tiedot saisi luovuttaa, jos siihen oikeuttaisi lainsäädännös.

Pykälän 3 momentissa selvennettäisiin sivullisen käsite. Salassapitovelvoite ulottuu vain sivulliseen, ei samaa opiskeluhuoltoasiaa hoitavaan henkilöön. Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu asianomaisen oppilaan tai opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeen selvittämiseen tai sen toteutukseen taikka niihin liittyviin tehtäviin.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vaitiovelvollisuudesta ja sen ulottuvuudesta. Säännöksen avulla ulotettaisiin asiakirjoihin liittyvä salassapitovelvollisuus koskemaan myös sellaisia tietoja, joita ei ole kirjattu mihinkään, mutta jotka tallennettuina opiskeluhuoltokertomukseen tai muihin opiskeluhuollon rekistereihin olisivat salassa pidettäviä. Kysymyksessä olisi siten sellaiset arkaluonteiset tiedot, jotka henkilö olisi saanut selvittäessään opiskeluhuollon tarvetta tai toteuttaessaan jotain opiskeluhuollon toimenpiteitä, ja jotka olisivat salassa pidettäviä asiakirjaan tallennettuina.

Tämä salassapitovelvoite kattaa käytännössä enemmän tietoja kuin asiakirjasalaisuus, koska kaikkia arkaluonteisia tietoja, joita opiskeluhuollossa kertyy, ei koskaan tallenneta asiakirjoihin.

22 § Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista

Pykälässä säädettäisiin erityisistä perusteista, joilla salassapitovelvoitteista voitaisiin poiketa. Säännöksen mukaan henkilökohtaiseen opiskeluhuoltoon osallistuvilla olisi oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Tämä oikeus olisi riippumaton salassapitovelvollisuudesta.

Jos opiskelija siirtyisi toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, on aikaisemman koulutuksen järjestäjän pyydettävä opiskelijan taikka, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhuollon asiakasrekistereistä sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä koulutuksen järjestämisen tai opiskeluhuollon jatkuvuuden kannalta.

5. luku Ohjaus ja valvonta

23 § Valtakunnallinen ohjaus

Pykälässä säädettäisiin opiskeluhuollon valtakunnallisesta ohjauksesta, josta Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaavat yhteistyössä. Pykälän 1 momentin mukaan Opetushallitus päättäisi kodin, koulun ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista osana opetussuunnitelman perusteita. Pykälän 2 momentin mukaan opetushallitus valmistelisi opetussuunnitelman perusteita koskevan päätöksen yhteistyössä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Vastaava säännös on nykyisin perusopetuslaissa, lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa.

Pykälän 3 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisi ja kehittäisi koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä psykologin, sosiaalityöntekijän, ja muiden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden henkilöiden palveluja voimassa olevien säädösten, seurantatietojen ja uuden tut-

kimustiedon avulla. Se tekisi ehdotuksia toimintatapojen kehittämiseksi ja henkilöstön osaamisen vahvistamiseksi. Opetushallitus on yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa julkaissut alkusyksystä 2012 sähköisen oppilas- ja opiskelijahuollon oppaan. Opasta kehitetään ja päivitetään tukemaan opiskeluhuoltolain toimeenpanoa.

24 § *Opiskeluhuollon seuranta ja arviointi*

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi opiskeluhuollon seurannasta ja arvioinnista. Opetushallituksesta annetun lain (182/1991) 2 §:n mukaan Opetushallituksen tehtävänä on vastata toimialaansa kuuluvan koulutuksen kehittämisestä, edistää koulutuksen tuloksellisuutta sekä seurata koulutuksen järjestämistä. Osana tätä laissa säädettyä perustehtävää Opetushallitus yhdessä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa seuraisi opiskeluhuollon toteutumista ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti. Seurantakeinona käytettäisiin THL:n joka toinen vuosi tekemiä kouluterveyskyselyjä, avoterveydenhuollon hoitoilmoitustietoja sekä THL:n ja OPH:n yhteistyössä toteuttamia selvityksiä peruskoulun, lukion ja ammatillisten oppilaitosten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä. Näiden selvitysten tulokset julkaistaan sähköisessä nk. TEA-viisarissa, jossa on jo saatavissa trenditietoja eri vuosilta. Jatkossa seuranta ulotettaisiin myös esiopetukseen.

Pykälän 2 momentin mukaan myös opetuksen ja koulutuksen järjestäjän olisi arvioitava opiskeluhuollon toteutumista ja vaikuttavuutta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhuoltoon koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset olisi julkaistava. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjän on huolehdittava, että tulokset saatetaan myös oppilaiden ja opiskelijoiden sekä huoltajien tietoon ja että niitä käytetään toiminnan kehittämiseen.

Arviointi voitaisiin toteuttaa osana koulun tai oppilaitoksen muuta toimintaa tai se voitaisiin toteuttaa myös ulkopuolisen toimijan kautta. Tarkoituksena on, että arviointia ja tietojen keruuta ja niiden kehittämistä koordinoidaan opetus- sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä. Arviointiin liittyvä tietojen luovutus ei koskisi henkilötietoja.

Pykälän 3 momentin mukaan opetuksen tai koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä toimitettava Opetushallitukselle sekä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhuollon valtakunnallisen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja seurannan edellyttämät tiedot. Tiedot olisi luovutettava ilman henkilötietoja.

25 § Opiskeluhuollon valvonta

Pykälässä säädettäisiin opiskeluhuollon valvonnasta. Tässä yhteydessä valvonnalla tarkoitetaan sekä toimijoiden oman toiminnan valvontaa että ulkopuolisen tahon toteuttamaa valvontaa. Pykälän 1 momentin mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjä ja sosiaali- ja terveystoimi vastaavat yhteistyössä opiskeluhuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.

Omavalvontaa toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa laajalti. Erityisesti yksityisten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajien omaa vastuuta palvelujen laadusta on vahvistettu niitä koskeissa säädöksissä. Viimeksi näin tapahtui, kun yksityisiä sosiaalipalveluja koskeva lakiuudistus tuli voimaan 1.10.2011. Yksityisillä sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajilla on velvollisuus valvoa omaa toimintaa. Kunnan omana toimintanaan tuottamien sosiaalipalvelujen osalta säännökset laadunhallinnasta puuttuvat toistaiseksi. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa kuitenkin ehdotetaan, että uuteen sosiaalihuoltolakiin sisällytettäisiin säännös kunnan sosiaalihuollon toimintayksikön omavalvonnasta.

Opetustoimen hallinnonalalla ei ole yleistä valtakunnallista valvontaorganisaatiota, vaan toiminnan laatu varmistetaan ennen kaikkea arvioinnin avulla. Perusopetuslain 21 §:ssä lukiolain 16 §:ssä ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 24 §:ssä koulutuksen järjestäjille asetetaan velvollisuus arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta. Käytännössä opetustoimen alalla toteutetaan myös omavalvontaa, koska perusopetuslain 29 §:n 2 momentissa, lukiolain 21 §:n 2 momentissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n 2 momentissa asetetaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjälle velvollisuus valvoa opiskelijoiden suojaamiseksi tehdyn suunnitelman noudattamista ja toteutumista. Säännös kyseisen suunnitelman laatimisesta ehdotetaan nyt siirrettäväksi opiskeluhoitolakiin jotta se toimisi nykyistä luontevammin osana opiskeluhoitoa. Näin ollen on luontevaa, että koulutuksen järjestäjä jatkaa tätä valvontatehtävää osana opiskeluhoitoa. Laissa ei ehdoteta asetettavaksi määräyksiä siitä, kuinka omavalvonta tulisi toteuttaa, vaan koulutuksen järjestäjät voivat toimia paikallisten tarpeiden ja tilanteiden mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tehtävänä olisi valvoa 4 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen opiskeluhoitolpalvelujen toteutumista.

26 § Voimaantulo

Pykälään sisältyisi tavanomainen voimaantuloa koskeva säännös.

1. **Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1. Luku Yleiset säännökset

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

- 1) edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien syntymistä;
- 2) edistää koulu- ja opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä yhteisöllistä toimintaa;
- 3) turvata varhainen tuki sitä tarvitseville;
- 4) turvata oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhuoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu; sekä
- 5) vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

2 § Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetussa opetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolain (629/1998) ja ammatillisesta koulutuksesta annetun laissa (630/1998) tarkoitetussa koulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhuoltoon.

Mitä tässä laissa säädetään koulun tai oppilaitoksen opiskeluhuollosta, koskee myös esiopetusta, ellei muualla laissa toisin säädetä. Esiopetuksessa olevan oppilaan terveydenhuolto toteutetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 15 §:ssä tarkoitettuina neuvolapalveluina.

Mitä tässä laissa jäljempänä säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua. Mitä tässä laissa säädetään opiskeluhuollosta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilashuoltoa ja lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua opiskelijahuoltoa.

Tätä lakia ei sovelleta perusopetuslaissa tarkoitettuun aamu- ja iltapäivätoimintaan, lukiolain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettuun opiskelijaan, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettuun koulutukseen eikä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitettuun oppisopimuskoulutukseen, jos oppisopimuskoulutuksena järjestetään näyttötutkinnon suorittamiseen valmistavaa koulutusta tai tutkintoon johtamatonta lisäkoulutusta.

2. Luku Määritelmät

3 § Opiskeluhuolto

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuoltoa järjestetään sekä yhteisöllisenä että yksilökohtaisena.

Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu opiskeluyhteisön hyvinvoinnista. Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien, sekä opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden hyvinvointia.

Opiskeluhuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Opiskeluhooltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito sekä opiskeluhoillon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

4 § Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito

Koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhoitolla tuetaan sekä yhteisöllistä että yksilöllistä hyvinvointia, tuetaan terveellisen ja turvallisen oppimis- ja opiskeluympäristön syntymistä, suojataan mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Opiskeluhoillon avulla tunnistetaan, lievennetään ja poistetaan mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia sekä opiskeluun liittyviä muita ongelmia.

5 § Opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut

Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoillon psykologin, sosiaalityöntekijän ja vähintään sosiaalialan alemman korkeakoulututkinnon suorittaneen kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla

1. edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia ja yhteistyötä kodin kanssa, sekä
2. ehkäistään ja poistetaan opiskelijoiden kehitykseen liittyviä sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia.

Jokaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava opiskeluhoillon psykologin ja sosiaalityöntekijän palveluja.

6 § Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n mukaisia kunnan kouluterveydenhuollon palveluita ja opiskeluterveydenhuollolla terveydenhuoltolain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla:

1. edistetään ja seurataan opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä;
2. edistetään ja seurataan opiskelijoiden tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä;
3. tunnistetaan opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet, järjestetään tarvittava tuki sekä ohjataan hoitoon ja tutkimuksiin;
4. lisäksi kouluterveydenhuollossa tuetaan vanhempien hyvinvointia ja kasvatustyötä ja opiskeluterveydenhuollossa järjestetään opiskelijan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut yhtenäisenä kokonaisuutena.

7 § Yhteisöllinen opiskeluhoolto

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan koko opiskeluyhteisöön tai sen osaan kohdistuvia toimia, joilla edistetään opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä edistetään opiskeluympäristön terveellisyyttä.

Ennaltaehkäisevä koko opiskeluyhteisöön kohdistuva yhteisöllinen opiskeluhoolto on ensijainen tapa toteuttaa opiskeluhoitoa.

8 § Yksilökohtainen opiskeluhoolto

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan tässä laissa yksittäiselle opiskelijalle tarjottavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yksilökohtaisen opiskeluhoollon lisäksi yksilökohtaista opiskeluhoitoa on myös

1. yksittäisen opiskelijan asioiden käsittely 13 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettuisa ryhmissä.
2. opiskelijaryhmää koskevan asian käsittely silloin kun ryhmän opiskelijoiden henkilöllisyys on tunnistettavissa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta laaditaan opiskeluhooltokertomus siten kuin 19 §:ssä säädetään.

3. Luku Opiskeluhoollon järjestäminen

9 § Opiskeluhoollon hyvinvointisuunnitelma

Koulutuksen järjestäjän on yhdessä kunnan tai useamman kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa laadittava opiskeluhoollon hyvinvointisuunnitelma. Suunnitelmaa laadittaessa on kuultava opiskelijoita sekä huoltajia. Suunnitelma hyväksytään osana lastensuojelulain mukaista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Opiskeluhoollon hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattava:

- 1) opiskeluhoollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet;
- 2) arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista sekä avustaja- tuki- ja erityisopetuspalveluista;
- 3) toimet, joilla vahvistetaan opiskeluympäristön ja opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistämistä ja opiskelijoiden varhaista tukea; sekä
- 4) tiedot hyvinvointisuunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

10 § Opiskeluhooltosuunnitelma

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma. Opiskeluhooltosuunnitelma voi olla myös usean oppilaitoksen yhteinen.

Suunnitelmaan on kirjattava:

- 1) arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista;

- 2) koulu- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet oppimisen, hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden, vuorovaikutuksen ja osallisuuden edistämiseksi sekä tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi;
- 3) yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden, kodin sekä koulussa tai oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa; sekä
- 4) toimenpiteet opiskeluhuoltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta).

Koulutuksen järjestäjän on laadittava suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, pantava toimeen tämä suunnitelma sekä valvottava sen noudattamista ja tavoitteiden toteutumista. Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta.

11 § *Järjestämisvastuu*

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelmaan sisältyvä 10 §:ssä tarkoitettu oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelma toteutuu. Opiskeluhuolto on järjestettävä yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että opiskeluhuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.

Oppilaitoksen tai työssäoppimispaikan sijaintikunta vastaa opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta.

Oppilaitoksen tai työssäoppimispaikan sijaintikunta vastaa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestämisestä siten kuin siitä terveydenhuoltolaissa säädetään.

Opiskelijalla on oikeus saada maksutta opetukseen tai koulutukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava opiskeluhuolto.

12 § *Tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus*

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskelijoilla ja heidän huoltajillaan on tieto oppilaitoksen opiskelijoiden käytettävissä olevista opiskeluhuollon palveluista.

Oppilaitoksen ja opiskeluhuollon henkilökunnalla on velvollisuus ohjata opiskelijaa hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhuollon etuuksia ja palveluja.

13 § *Opiskeluhooltoryhmät*

Koulutuksen järjestäjä asettaa opiskeluhuollon yleistä suunnittelua, kehittämistä, ohjausta ja arviointia varten monialaisen *opiskeluhuollon ohjausryhmän*. Opiskeluhuollon ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen tai koulutuksen järjestäjän yhteinen.

Koulutuksen järjestäjän on asetettava oppilaitoskohtainen monialainen *opiskeluhooltoryhmä*. Opiskeluhooltoryhmän tehtävänä on oppilaitoskohtaisen opiskeluhuollon suunnittelu, kehittäminen, toteuttaminen ja arviointi.

Oppilaitoskohtaista opiskeluhooltoryhmää johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Muilta osin koulutuksen järjestäjä päättää yhteistyössä opiskeluhuollon palveluja tuottavien tahojen kanssa tarkemmin 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen ryhmien kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluhooltoryhmät voivat kuulla tarvittaessa asiantuntijoita.

Yksittäisen opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseksi opiskelijalle on opiskeluhuollossa tarpeen mukaan koottava asiantuntijaryhmä.

Käsiteltäessä yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa tässä pykälässä tarkoitetuissa ryhmissä, on otettava huomioon mitä 8 § 2 momentissa ja 18 §:ssä säädetään.

4 luku Yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttaminen

14 § *Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja*

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin, sosiaalityöntekijän tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana arkipäivänä.

Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun on järjestettävä opiskelijalle 1 momentissa tarkoitetulla tavalla myös muun henkilön yhteydenoton perusteella, ellei kyseessä ole yhteydenottajan neuvonta ja ohjaus tai jos keskustelun järjestäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Vastaanotolla tehdyn arvion perusteella opiskelijalla on oikeus saada riittävä tuki ja ohjaus hänen opiskeluunsa ja kehitykseensä liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Tarvittaessa opiskelija on ohjattava saamaan muita opiskeluhuollon palveluja sekä muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

15 § Yhteydenotto opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi

Jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi, että opiskelijan sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi tai poistamiseksi tarvitaan psykologi- tai kuraattoripalveluja, hänen on viipymättä otettava yhteyttä psykologiin, sosiaalityöntekijään tai kuraattoriin yhdessä opiskelijan kanssa ja annettava tiedossaan olevat tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot.

Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, on opiskelijalle annettava tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä siten kuin 14 §:ssä säädetään.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi ottaa yhteyttä opiskeluhuollon psykologiin, sosiaalityöntekijään tai kuraattoriin häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tieto tässä pykälässä säädetyistä yhteydenotosta, ellei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

16 § Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuus koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa

Terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että opiskelija voi päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös aikaa varaamatta.

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n ja kiireellinen hoito terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

17 § Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa

Opiskelijan yksilökohtainen opiskeluhuolto toteutetaan yhteistyössä opiskelijan kanssa. Hänen omat toivomuksensa ja mielipiteensä on otettava huomioon häntä koskevis-
sa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Jos alaikäinen tai muutoin vajaavaltainen ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi kykene arvioimaan itsenäisesti asian merkitystä, alaikäistä tai muutoin vajaavaltaista opiskelijaa koskevat asiat käsitellään tarvittaessa myös hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa, ellei sille ole tässä tai muussa laissa säädettyä estettä.

Jos alaikäinen ei kykene arvioimaan itsenäisesti asian merkitystä ja huoltaja kieltää toimenpiteet, jotka opiskeluhuollon työntekijä arvioi välttämättömiksi lapsen terveyden tai kehityksen kannalta, on työntekijän tehtävä lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi siten kuin lastensuojelulaissa (417 / 2007) säädetään.

Alaikäinen ja muu vajaavaltainen voi, ottaen huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muut henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä asian laatu, painavasta syystä kieltää

1) huoltajaansa tai muuta laillista edustajansa osallistumista itseään koskevan opiskeluhoitoasian käsittelyyn; sekä

2) antamista itseään koskevia salassa pidettäviä tietoja huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen,

jollei se ole selvästi hänen etunsa vastaista. Arvion vajaavaltaisen edun toteutumisesta tekee opiskeluhoitoon henkilöistöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.

18 § Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhoitoasian käsittely

Kun opiskeluhoitoon käsitellään yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa (*yksilökohtainen opiskeluhoito*), sen käsittelyyn voivat osallistua vain sellaiset henkilöt, joiden opetus- tai opiskeluhoitoon tehtävien toteuttamiseen käsiteltävä asia välittömästi kuuluu.

Opiskelijan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi lisäksi osallistua muita tarvittavia opiskeluhoitoon yhteistyötahoja taikka opiskelijan läheisiä. Jos alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi ole edellytyksiä arvioida itsenäisesti asian merkitystä, huoltaja tai muu laillinen edustaja voi antaa suostumuksen hänen sijastaan.

19 § Opiskeluhoitoon kertomukset

Kun oppilaitoksen järjestämässä opiskeluhoitoon selvitetään opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoitoon tarvetta, taikka toteutetaan jo suunniteltuja ja sovittuja yksilöllisiä opiskeluhoitoon tukitoimia, on 13 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettujen ryhmien jäsenen kirjattava häntä koskevat tiedot opiskeluhoitokertomukseen, joka laaditaan jatkuvaan muotoon aikajärjestyksessä eteneväksi.

Opiskeluhoitokertomukseen kirjataan yksittäisen opiskelijan

- 1) nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen oppilaan tai opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot,
- 2) asiakkuuden aihe ja asian vireillepanija,
- 3) oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet,
- 4) tiedot asian käsittelystä opiskeluhuoltoryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, kokouksessa tehdyt päätökset, päätösten toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot,
- 5) toteutetut toimenpiteet
- 6) kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa. Jos sivulliselle annetaan opiskeluhuollon asiakaskertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella ne on luovutettu.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstö sekä muut terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat opiskelijan yksilötapaamiset potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 12 §:ssä tarkoitettuihin potilasasiakirjoihin, joiden käsittelyyn sovelletaan sanottua lakia ja sen nojalla annettuja säädöksiä.

Opiskeluhuollon sosiaalityöntekijä ja kuraattorit kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot opiskeluhuollon sosiaalityön asiakaskertomukseen, johon sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) säännöksiä.

Sen lisäksi mitä 3 ja 4 momentissa säädetään, kunkin yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon osallistuvan ammattihenkilön on salassapitovelvoitteiden estämättä kirjattava opiskeluhuoltokertomukseen sellaiset ammatillisessa tehtävässään saamansa, opiskelijaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä tämän koulutuksen taikka opiskeluhuollon suunnittelun, järjestämisen tai toteuttamisen kannalta.

20 § Opiskeluhuollon rekisterit

Koulutuksen järjestäjä ylläpitää rekisterinpitäjänä yksilökohtaisen opiskeluhuollon rekisteriä. Rekisteriin tallennetaan oppilaitoksen yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa laadittavat opiskeluhuoltokertomukset, 13 §:n 4 momentissa tarkoitettujen asiantunti-

jaryhmien päätökset sekä muut yksilökohtaisen opiskeluhuollon opiskelijan asiassa saadut tai laaditut asiakirjat.

Edellä 19 §:n 3 momentissa tarkoitetut potilasasiakirjat tallennetaan terveydenhuollon rekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt terveyskeskus. Edellä 19 §:n 4 momentissa tarkoitetut opiskeluhuollon sosiaalityön asiakaskertomukset tallennetaan opiskeluhuollon sosiaalityön asiakasrekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt kunnan toimielin.

Rekistereihin tallennettavien tietojen käsittelyssä noudatetaan julkisuuslain (621/1999) säännöksiä ja henkilötietolain (523/1999) säännöksiä.

21 § Opiskeluhuollon rekisteriin sisältyvien tietojen salassapito

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoihin tallennetut, henkilötietolain (523/1999) 11 §:ssä tarkoitetut arkaluonteiset tiedot, jotka koskevat opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Oppilaitoksen henkilöstö, opiskeluhoitopalveluja toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt taikka niiden toimeksiannosta tai muutoin niiden lukuun opiskeluhuollon toimenpiteisiin osallistuvat ammattihenkilöt, opetusharjoittelua suorittavat ja muut opetuksen tai yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteutukseen osallistuvat henkilöt taikka opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet eivät saa antaa sivullisille yksilökohtaisen opiskeluhuollon asiakirjoihin sisältyviä salassa pidettäviä tietoja, jos ei siihen ole

1) asianomaisen henkilön tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa kirjallista, yksilöityä suostumusta; taikka

2) tiedon luovuttamiseen oikeuttavaa lain säännöstä.

Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu asianomaisen oppilaan tai opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeen selvittämiseen tai sen toteutukseen taikka niihin liittyviin tehtäviin.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut henkilöt eivät saa ilmaista sivullisille muutakaan kuin asiakirjoihin sisältyvää tietoa, jos tieto olisi asiakirjaan tallennettuna salassa pidettävä (*vaitiolovelvollisuus*).

22 § Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista

Sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta 21 §:ssä taikka erikseen säädetään, on opiskelijan yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon osallistuvilla oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Jos opiskelija siirtyy toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, on aikaisemman koulutuksen järjestäjän pyydettävä opiskelijan taikka, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhoollon asiakasrekistereistä sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä koulutuksen järjestämisen tai opiskeluhoollon jatkuvuuden kannalta.

5 luku Ohjaus ja valvonta

23 § Valtakunnallinen ohjaus

Opetushallitus päättää kodin ja oppilaitoksen yhteistyön sekä opiskeluhoollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoollon tavoitteista osana valtakunnallisia opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteita.

Opetushallitus valmistelee 1 momentissa tarkoitetun opetussuunnitelman perusteita koskevan päätöksen kodin, koulun ja oppilaitoksen yhteistyötä sekä opiskeluhoollon koskevilta osin yhteistyössä Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää 5 §:ssä ja 6 §:ssä tarkoitettuja opiskeluhoollon palveluja, joita ovat koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä opiskeluhoollon psykologin, sosiaalityöntekijän ja kuraattorin palvelut.

24 § Opiskeluhuollon seuranta ja arviointi

Opetushallitus ja Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos seuraavat yhteistyössä opiskelu-
huollon toteutumista ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti.

Koulutuksen järjestäjän on arvioitava 5 §:ssä ja 6:ssä tarkoitettujen opiskeluhuollon
palvelujen toteuttamista ja niiden vaikuttavuutta paikallisesti yhteistyössä niiden jär-
jestämisestä vastuussa olevan sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä osallistuttava ul-
kopuoliseen opiskeluhoitoa koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset on
julkistettava.

Koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä toimitettava
Opetushallitukselle sekä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhuollon val-
takunnallisen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja seurannan edellyttämät tiedot.

25 § Opiskeluhuollon valvonta

Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan sosiaali- ja
terveystoimen kanssa opiskeluhuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.

Tämän lain 5 §:ssä ja 6 §:ssä säädettyjen opiskeluhuollon palvelujen valvonnasta sää-
detään sosiaalihuoltolain (710/1982) 3 §:ssä kansanterveyslain (66/1972) 2 §:ssä.

26 § Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lisäksi tarvittavat säädösmuutokset seuraaviin lakeihin:

Perusopetuslaki

Lukiolaki

Laki ammatillisesta koulutuksesta

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

Lastensuojelulaki

Terveystieteiden tutkimuslaki